

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ

KİŞİLİK VE DİNDARLIK ARASI İLİŞKİDE HAYAT
MEMNUNİYETİNİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

YAZAR
TUBA AKDOĞAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
DOÇ. DR. YAHYA TURAN

ORDU- 2022

TEZ KABUL SAYFASI

Tuba Akdoğan tarafından hazırlanan “**Kişilik ve Dindarlık Arası İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracı Rolünün İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, **21.11.2022** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

Başkan Doç. Dr. Yahya Turan
Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi / İslami İlimler Fakültesi

Üye Dr. Öğr. Üyesi Fatma Baynal
Yalova Üniversitesi / İslami İlimler Fakültesi

Üye Dr. Öğr. Üyesi Hızır Hacıkeleşoğlu
Ordu Üniversitesi / İlahiyat Fakültesi

ETİK BEYANI

Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

TUBA AKDOĞAN

ÖZET

KİŞİLİK VE DINDARLIK ARASI İLİŞKİDE HAYAT MEMNUNİYETİNİN ARACI ROLÜNÜN İNCELENMESİ

TUBA AKDOĞAN

Bu araştırmada katılımcıların kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Temel değişkenlerin cinsiyet, yaş, eğitim gördüğü fakülte/bölüm, mezun olduğu lise, memleket, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, gelir durumu ve medeni hali demografik değişkenleri ile ilişkisi tespit edilmiştir. Ayrıca kişilik ve dindarlık arasındaki ilişki incelenerek bu ilişkiye hayat memnuniyetinin aracılık edip etmediği tespit edilmiştir. Araştırma 2021 yılı Haziran ayında Ordu üniversitesinde eğitim gören 433 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma verileri anket tekniğiyle toplanmıştır. Anket formunda Kişisel Bilgi Formu, Big Five Kişilik Ölçeği, İçsel Dini Motivasyon Ölçeği ve Hayat Memnuniyeti Ölçeği kullanılmıştır. Veriler SPSS ve AMOS paket programları ile değerlendirilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde, faktör ve iç tutarlık, t-test, ANOVA, Pearson Korelasyon analiz teknikleri kullanılmıştır. ANOVA testinde anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla SCHEFFE ve LSD post hoc testi kullanılmıştır. Veriler incelendiğinde kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilik, Din, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE INTERMEDIATE ROLE OF LIFE SATISFACTION IN THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY AND RELIGION

TUBA AKDOĞAN

In this research, the relationship between the personality, religiosity and life satisfaction levels of the participants was examined. The main variables are gender, age, faculty/department where they are educated, high school they graduated from, hometown, settlement where he spent the majority of his life, income status and marital status were determined to be related to demographic variables. In addition, the relationship between personality and religiosity was examined and it was determined whether this relationship was mediated by life satisfaction. The research was carried out in June 2021 with the participation of 433 students studying at Ordu University. The research data were collected by survey technique. In the questionnaire form, Personal Information Form, Big Five Personality Scale, Internal Religious Motivation Scale and Life Satisfaction Scale were used. The data were evaluated with SPSS and AMOS package programs. In the evaluation of the findings, factor and internal consistency, t-test, ANOVA, Pearson Correlation analysis techniques were used. When there was a significant difference in the ANOVA test, SCHEFFE and LSD post hoc test was used to determine which groups the difference was between. When the data were examined, statistically significant relationships were found between personality, religiosity and life satisfaction.

Key Words: Personality, Religion, Religiosity, Life Satisfaction

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın konusu, deneysel çalışmaların yönlendirilmesi, sonuçların değerlendirilmesi ve yazımı aşamasında yapmış olduğu büyük katkılarında dolayı tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Yahya TURAN'a, beni her aşamada teşvik eden ve destekleyen babam, Ordu Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ali AKDOğAN'a ve katkılarını gördüğüm diğer hocalarıma ayrı ayrı teşekkür ederim.

Bu araştırma boyunca bana karşı maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ailemin tüm fertlerine sonsuz teşekkür ederim.

Tuba AKDOğAN

ÖNSÖZ

Kişilik insanla ilgili bir tutum, davranış halidir. Her insanın kendine göre bir kişilik hali bulunmaktadır. Kişiliğin oluşumu çocukluktan itibaren başlamakta olup hatta bunu anne karnına kadar götüren bilim insanları bulunmaktadır. Kişilik küçük yaşlardan itibaren aile, okul ve sosyal çevreden alınan bilgi, görgü, tutum ve davranışlara bağlı olarak zamanla oluşan, gelişen ve şekillenen bir davranış biçimidir. Öyle ki ilk çocukluk yıllarında görerek öğrenilen ve tutum haline gelen davranışlar, gençlik yıllarına doğru daha bir evrilmeye ve şekil değiştirme ile zamanla oluşmaktadır. Yaş, bilgi ve tecrübeye dayalı olarak her geçen gün kişilik belirginleşmekte ve oturmaktadır. İlerleyen zaman sürecine bağlı olarak her insanın kendine özgü bir kişiliği ortaya çıkmaktadır. Bu kişilik insanın adeta hayata ve olaylara bakışını da yakından etkilemektedir. Böylece insan hem kendi iç dünyasında hem de sosyal hayatta kişilik ve kimliğiyle varlığını ortaya koymaktadır. Bu kişiliğin oluşmasında bazı değerler söz konusudur. Dini değer de bu kimlik ve kişilikte belli bir etkiye sahiptir.

Din, insanlığın başlangıcından günümüze bireysel ve toplumsal bir gerçeklik olarak varlığını sürdürmektedir. Öyle görülüyor ki bundan sonrada bir insan ve toplum gerçeği olarak varlığını sürdürmeye devam edecektir. Din, her şeyden önce insanla ilgili bir değerdir. İnsanlar evrensel ya da yerel; ilahi ya da beşeri bir dine inanmak ya da manevi dünyalarını o dinlere karşı çıkararak temellendirmeye ve inanç ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Bu anlamda ateist olduğunu söyleyenler bile inanç ile ilgili konulara temas etmişlerdir. Öyle ki bir şeye inanmadıklarını söyleyerek bu ihtiyaçlarını bir anlamda tatmin etme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla din, kişiliğin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. Zira inanç bireysel ve toplumsal bir ihtiyaçtır. Bunun bir şekilde karşılanması gerekir. İnsan açısından düşünüldüğünde insanın manevi dünyasına hitap eden, ona şekil ve yön veren, tutum ve davranışlarının belirginleşmesinde ve hayata yansımada son derece etkili bir değerdir. Din, insan açısından yadsınamayacak ve vazgeçilemeyecek bir kıymet olarak insanın manevi dünyasını şekillendirme gücüne sahiptir. Özellikle de ilahi din, insana doğrudan doğruya hitap ederek onu muhatap almakta; inanç, ibadet ve ahlak olarak varlığının bireysel ve toplumsal hayatta yansımalarını ögütlemektedir. Bu anlamda inançlı bir insanın kişilik hali değerler çerçevesinde bir karakter olarak ortaya çıkmaktadır. Bu karakter gündelik hayatta duygu, düşünce, tutum ve davranışlara bir şekilde yansımaktadır. Tabi bu noktada kişinin dinle olan ilişkisinin inanç, ibadet, ahlak ve bilgi boyutu da önem arz etmektedir. Bütün bunlar çerçevesinde düşünüldüğünde kişilik ve dindarlık ilişkisi söz konusu olduğunda insanın hayat memnuniyeti noktasında dindarlık önemli bir fonksiyon görmektedir.

İnsanın hayattan zevk alması, yaşama sevincinin yüksek olması, hayata tutunması ve yaşamı için ne gerekiyorsa makul çerçevede yapması önemli bir kişilik halidir. Hakikaten insanın hayat memnuniyeti bireysel ve toplumsal yaşamı açısından önemli bir durumdur. Bu bağlamda her şeyden önce insanın kendi iç dünyasında huzurlu olması gerekir. Kendi iç dünyasında huzurlu ve mutlu olan insanlar sosyal hayatta da barış ve hoşgörü çerçevesinde bir hayat yaşarlar. Aslında insan hayatı açısından öncelikle kişinin kendi manevi dünyasında mutlu olması beklenir. Zira manevi dünyasında huzurlu ve mutlu olanlar ve hayata olumlu bakanlar, hem kendi kendisiyle barışık hem de diğer insanlarla sosyal barış ortamında yaşamayı tercih ederler. Bunun için de insanın kimlik ve kişiliğini oluşturan temel alt yapıların sağlam atılması ve oluşturulması gerekir. Bu noktada din ve dolayısıyla dindarlık kişiliği oluşturan temel bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira hayata ve olaylara manevi değerler çerçevesinde bakan bir insanın bakış açısı hep iyilik, hayır, fayda, empati, ötekini düşünme, ahlaki olanı tercih etme şeklinde hayat bulur. Böyle bir insan bireysel anlamda iç huzuru yaşarken diğer yandan da sosyal barışa katkı sağlar. Böylece bir yandan insan mutlu olurken diğer yandan da toplumda huzur ve barış ortamı tesis edilmiş olur. İnsan ve toplum açısından da önemli olan hayat memnuniyetinin sağlanması ve yaşanabilir bir ortamın oluşturulmasıdır.

Bu çalışmada ise kişilik ve dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünü incelenmesi amaçlanmaktadır. Böylece kişilik ve dindarlık arasında nasıl bir ilişki olduğunu ve hayat memnuniyetinin bu ilişkiye nasıl etki ettiği tespit ve tasvir edilecektir. Bu çalışma, kişilik ve dindarlık ilişkisini ve buna bağlı olarak hayat memnuniyetinin kişilik ve dindarlık ilişkisindeki rolünü ortaya koymaya yönelik bir boyut taşımaktadır.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
TEZ KABUL SAYFASI	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Problemleri.....	2
1.4. Araştırmanın Hipotezleri.....	3
1.4.1. Demografik değişkenler ve kişilik ile ilgili hipotezler.....	3
1.4.2. Demografik değişkenler ve dindarlık ile ilgili hipotezler	3
1.4.3. Demografik değişkenler ve hayat memnuniyeti ile ilgili hipotezler	3
1.4.4. Kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilgili hipotezler.....	4
1.5. Araştırmanın Ön Kabul ve Sınırlılıkları.....	4
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Kişilik.....	5
2.1.1. Kişiliğin tanımı.....	5
2.1.2. Kişilikle ilgili kavramlar	6
2.1.2.1. Mizaç.....	7
2.1.2.2. Karakter.....	7

2.1.2.3. Benlik	8
2.1.3. Kişiliğin gelişimi	9
2.1.3.1. Biyolojik ve kalıtsal faktörler	9
2.1.3.2. Sosyo-Kültürel faktörler	10
2.1.3.3. Ailesel faktörler	11
2.1.3.4. Sosyal yapı ve sosyal sınıf faktörleri	11
2.1.3.5. Coğrafi ve fiziki faktörler	12
2.1.4. Kişiliğe yaklaşımlar	13
2.1.4.1. Psikoanalitik Yaklaşım	13
2.1.4.2. Neo-Psikanalitik Yaklaşım	14
2.1.4.3. Ayırıcı özellik yaklaşımı ve beş faktör kişilik kuramı	16
2.2. Din ve Dindarlık	17
2.2.1. Din	17
2.2.2. Dindarlık	20
2.3. Hayat Memnuniyeti	23
3. YÖNTEM	25
3.1. Araştırmanın Modeli	25
3.2. Evren ve Örneklem	26
3.3. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri	26
3.4. Veri Toplama Araçları	27
3.4.1. Beş faktör kişilik ölçeği	27
3.4.2. İçsel dini motivasyon ölçeği	28
3.4.3. Hayat memnuniyeti ölçeği	28
3.5. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi	29
4. BULGULAR	30
4.1. Kişiliğe Yönelik Bulgular	30
4.1.1. Kişilik genel profili	30

4.1.2. Cinsiyet ve kişilik.....	31
4.1.3. Eğitim görülen fakülte/bölüm ve kişilik.....	32
4.1.4. Mezun olduğu lise ve kişilik	35
4.1.5. Memleket ve kişilik.....	37
4.1.6. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve kişilik	38
4.2. Dindarlığa Yönelik Bulgular	40
4.2.1. Dindarlık genel profili	40
4.2.2. Cinsiyet ve dindarlık	41
4.2.3. Eğitim görülen fakülte/bölüm ve dindarlık	41
4.2.4. Mezun olduğu lise ve dindarlık	43
4.2.5. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve dindarlık.....	43
4.2.6. Medeni durum ve dindarlık	44
4.3. Hayat Memnuniyetine Yönelik Bulgular	45
4.3.1. Hayat memnuniyeti genel profili.....	45
4.3.2. Cinsiyet ve hayat memnuniyeti	45
4.3.3. Eğitim görülen fakülte ve hayat memnuniyeti	46
4.3.4. Mezun olunan lise ve hayat memnuniyeti.....	47
4.3.5. Memleket ve hayat memnuniyeti	47
4.3.6. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve hayat memnuniyeti	48
4.3.7. Gelir düzeyi ve hayat memnuniyeti	48
4.3.8. Medeni Durum ve Hayat Memnuniyeti	49
4.4. Yaş, Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyetine İlişkin Korelasyon Analizi	49
4.5. Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisinde Hayat Memnuniyetinin Aracı Etkisine Dair Bulgular	51
5.TARTIŞMA	57
5.1. Kişilik ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi	57
5.2. Dindarlığa Dair Bulguların Değerlendirilmesi.....	59

5.3. Hayat Memnuniyetine Dair Bulguların Değerlendirilmesi	62
5.4. Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyetine Dair Bulguların Değerlendirilmesi	65
6. SONUÇ	69
KAYNAKLAR.....	73
EKLER	81

TABLolar DİZİNİ

Tablo 4.1. Katılımcıların Kişilik Ortalamaları	30
Tablo 4.2. Cinsiyete Göre Kişilik (t-test)	31
Tablo 4.3. Eğitim Görülen Fakültenin Açıklık Üzerinde Farkları (ANOVA)	32
Tablo 4.4. Eğitim Görülen Fakültenin Nörotizm Üzerinde Farkları (ANOVA).....	33
Tablo 4.5. Eğitim Görülen Fakültenin Dışadönüklük Üzerinde Farkları (ANOVA).....	34
Tablo 4.6. Mezun Olunan Lisenin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)	35
Tablo 4.7. Memleketin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)	37
Tablo 4.8. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)	39
Tablo 4.9. Katılımcıların Dindarlık Ortalamaları.....	40
Tablo 4.10. Cinsiyete Göre Dindarlık (t-test)	41
Tablo 4.11. Eğitim Görülen Fakültenin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA).....	42
Tablo 4.12. Mezun Olduğu Lisenin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA).....	43
Tablo 4.13. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA)	44
Tablo 4.14. Medeni Durumun Dindarlık Üzerinde Farkları (t-test).....	44
Tablo 4.15. Katılımcıların Hayat Memnuniyeti Ortalamaları.....	45
Tablo 4.16. Cinsiyete Göre Hayat Memnuniyeti (t-test).....	45
Tablo 4.17. Eğitim Görülen Fakültenin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA) ...	46
Tablo 4.18. Mezun Olunan Lisenin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)	47
Tablo 4.19. Memleketin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA).....	47
Tablo 4.20. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)	48
Tablo 4.21. Gelir Durumunun Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)	49
Tablo 4.22. Medeni Durumun Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (t-test)	49
Tablo 4.23. Yaş, Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti Korelasyon Tablosu	50
Tablo 4.24. Sorumluluk ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı..	51
Tablo 4.25. Uyumluluk ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı ..	52
Tablo 4.26. Açıklık ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı.....	53
Tablo 4.27. Nörotizm ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı	54
Tablo 4.28. Dışadönüklük ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı	55

KISALTMALAR DİZİNİ

Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
F	: F Test
N	: Sayı
Ort.	: Ortalama
Max.	: Maximum
Min.	: Minimum
p	: Anlamlılık
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayıları
SS	: Standart Sapma
T	: T Test
vd.	: Ve Diğerleri

1.GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin kişilik ve dindarlık düzeylerini konu alan bir çalışmadır. Kişiliğin boyutları ve dindarlık arasında nasıl bir ilişki olduğunu, bu ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün bulunup bulunmadığına odaklanmıştır. Ayrıca kişiliği ve dindarlığı etkileyen sosyo-demografik değişkenler araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma “Kişilik ve dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracılığı” konu edinmektedir. Araştırmanın temel amacı katılımcıların kişilik özellikleri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bununla birlikte hayat memnuniyetinin bu ilişkide aracılık rolünün olup olmadığını tespit etmektir. Bu çerçevede ‘Kişilik özellikleri ile dindarlık düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Hangi kişilik özellikleri dindar bireylerde daha fazla bulunmaktadır? Kişilik ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin nasıl bir rolü vardır? Hayat memnuniyeti artar veya düşerse kişiliğin dindarlık üzerindeki etkisinde artış ve düşüş olur mu? Hayat memnuniyeti ile kişilik ve dindarlık arasında nasıl bir ilişki vardır? gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Din, insanlık var olduğundan beri araştırma konusu olmuş bir kavramdır. İnsanın Tanrı ile iletişimini ifade eden bu kavram, bireyin yaşantısında büyük bir öneme sahiptir. Din, bireyin hayatına yön veren bir olgu olarak bireysel ve toplumsal tüm yaşantısını şekillendirmektedir. Din ve dini davranış birbirinden ayrı düşünülemez. Farklı din ve dindarlık tanımları olmasına rağmen temelde dindarlığı dinin insan yaşantısına etki etme derecesi olarak ifade edilebilir (Kurt, 2009). Dindarlığın oluşumunu sağlayan ve dindarlığı etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bu noktada kişilik, dini ve dindarlığı şekillendirebilen bir faktör olarak karşımıza çıkabilir.

Kişilik ve dindarlık arasındaki ilişki sosyal bilimcilerin ilgisini çekmiş ve çalışmalarına konu olmuştur. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar ilk zamanlarda daha çok kuramsal olarak ele alınmıştır (Frankl, 2012; Allport, 2014). Daha sonrasında yapılan çalışmaların ise deneysel olduğu görülmektedir (Mehmedoğlu, 2004; Şentepe & Güven, 2015; Gürses, 2017).

Kişiliğin bireyin bütününe kapsamı açısından kişilik ve dindarlık arasında zorunlu bir ilişki meydana gelir. Bu araştırma din ve kişiliğin ikisinin de bireyi kuşatan yapısını incelemesi ile kişilik ve dindarlık ilişkisini ölçmesi açısından önemlidir. Aynı zamanda bu ilişkide hayat memnuniyetinin aracı etkisini incelemesiyle farklı bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Türkiye’de ise kişilik ve dindarlık ilişkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır ancak kişilik ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetini aracı değişken olarak ele alan aracılık modelinin kullanıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu durum çalışmamızın özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Kişilik ile dindarlık ilişkisini ve bu ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünü inceleyen üniversite öğrencileri üzerinde yürütülen bu çalışmanın sonuçları psikoloji ve din psikolojisi alanında önemli veri sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Problemleri

Bu araştırmanın temel problemi, “Kişilik özellikleri ve dindarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır? Kişilik özellikleri ile dindarlık düzeyleri arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolü bulunur mu?” şeklindedir. Araştırmanın temel problemi olarak iki ana değişken (kişilik özellikleri ve dindarlık) ve bir aracı değişken (hayat memnuniyeti) arasındaki ilişkinin durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu alt problemlere de cevap aranmaktadır.

Katılımcıların genel kişilik özellikleri nelerdir?

Katılımcıların dindarlık düzeyleri nedir?

Katılımcıların hayat memnuniyet düzeyleri nedir?

Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte/bölüm, mezun olunan lise türü, memleket ve hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri) bakımından oluşan gruplar kişilik özellikleri bakımından nasıl bir farka yol açmaktadır?

Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte/bölüm, mezun olunan lise türü, memleket ve hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri) bakımından oluşan gruplar dindarlık düzeyleri bakımından nasıl bir farka yol açmaktadır?

Sosyo-demografik değişkenler (cinsiyet, eğitim görülen fakülte/bölüm, mezun olunan lise türü, memleket ve hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri) bakımından oluşan gruplar hayat memnuniyeti düzeyleri bakımından nasıl bir farka yol açmaktadır?

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada; kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ilişkisi kapsamında ana hipotez ‘Kişilik özellikleri ile dindarlık arasında anlamlı bir ilişki vardır. Hayat memnuniyeti bu ilişkiye aracılık yapmaktadır.’ şeklindedir. Ayrıca demografik değişkenlerle kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ilişkisine dair hipotezlerde test edilecektir.

1.4.1. Demografik değişkenler ve kişilik ile ilgili hipotezler

H₁= Kişilik özellikleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark vardır.

H₂= Kişilik özellikleri arasında yaşa göre anlamlı bir fark vardır.

H₃= Kişilik özellikleri arasında eğitim görülen fakülteye göre anlamlı bir fark vardır.

H₄= Kişilik özellikleri arasında mezun olunan liseye göre anlamlı bir fark vardır.

H₅= Kişilik özellikleri arasında memlekete göre anlamlı bir fark vardır.

H₆= Kişilik özellikleri arasında hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine göre anlamlı bir fark vardır.

1.4.2. Demografik değişkenler ve dindarlık ile ilgili hipotezler

H₇= Dindarlık düzeyi cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Kadınlar erkeklere göre daha dindardır.

H₈= Dindarlık düzeyi yaşa göre farklılaşmaktadır. Yaşlılar gençlere göre daha dindardır.

H₉= Dindarlık düzeyi eğitim görülen fakülteye göre farklılaşmaktadır. İlahiyat fakültesinde okuyan öğrenciler daha dindardır.

H₁₀= Dindarlık düzeyi öğrencilerin mezun oldukları lise türüne göre farklılaşmaktadır. İmam Hatip liselerinden mezun olan öğrenciler daha dindardır.

H₁₁= Dindarlık düzeyi öğrencilerin hayatlarının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine göre farklılaşmaktadır. Köyde yaşayan öğrencilerin dindarlık düzeyleri daha yüksektir.

H₁₂= Dindarlık düzeyi medeni duruma göre farklılaşmaktadır. Evliler bekarlara göre daha dindardır.

1.4.3. Demografik değişkenler ve hayat memnuniyeti ile ilgili hipotezler

H₁₃= Hayat memnuniyet düzeyi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark vardır. Kadınların hayat memnuniyeti düzeyleri erkeklere göre daha yüksektir.

H₁₄= Hayat memnuniyet düzeyi ile yaş arasında anlamlı bir fark vardır. Yaş arttıkça hayat memnuniyet düzeyi artar.

H₁₅= Hayat memnuniyet düzeyi ile öğrencilerin eğitim gördükleri fakülte arasında anlamlı bir fark vardır. Dini eğitim alan öğrencilerin hayat memnuniyet düzeyleri daha yüksektir.

H₁₆= Hayat memnuniyet düzeyi ile öğrencilerin mezun oldukları lise arasında anlamlı bir fark vardır. Dini eğitim veren liselerden mezun olan öğrencilerin hayat memnuniyet düzeyleri daha yüksektir.

H₁₇= Hayat memnuniyet düzeyi ile öğrencilerin memleketi arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₈= Hayat memnuniyet düzeyi ile öğrencilerin hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri arasında anlamlı bir fark vardır.

H₁₉= Hayat memnuniyet düzeyi ile gelir durumu arasında anlamlı bir fark vardır. Ekonomik açıdan daha rahat olan bireylerin hayat memnuniyeti daha yüksektir.

H₂₀= Hayat memnuniyet düzeyi ile medeni durum arasında anlamlı bir fark vardır. Bekarların hayat memnuniyet düzeyleri evlilere göre daha yüksektir.

1.4.4. Kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilgili hipotezler

H₂₁= Kişilik özellikleri ile dindarlık arasında pozitif bir ilişki vardır.

H₂₂= Kişilik özellikleri ile hayat memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki vardır.

H₂₃= Hayat memnuniyeti ile dindarlık arasında pozitif bir ilişki vardır.

H₂₄= Kişilik özellikleri ile dindarlık arasındaki ilişkiyi hayat memnuniyeti yükseltir.

1.5. Araştırmanın Ön Kabul ve Sınırlılıkları

Araştırma Ordu Üniversitesinde okuyan öğrencilerle yapılmaktadır. Elde edilen veriler sadece bu üniversite kapsamındaki öğrencilerle sınırlıdır.

Araştırma 433 kişilik örneklem grubu ile sınırlıdır.

Araştırmaya katılan 433 katılımcının anket sorularını içtenlikle ve doğru bir şekilde yanıtladıkları kabul edilmektedir.

Örneklem grubunun araştırma hakkında yeterli derecede fikir verebileceği kabul edilmektedir.

Bu araştırmada ‘big five kişilik ölçeği’, ‘içsel dini motivasyon ölçeği’ ve ‘hayat memnuniyeti ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçeklerin ölçtükları özellikler açısından geçerli ve güvenilir oldukları varsayılmaktadır.

Araştırmada kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilgili elde edilen bulgular, ölçeklerin ölçme kapasitesi ile sınırlıdır.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kişilik

İnsan, çevresi ve diğer insanlarla sürekli iletişim ve etkileşim içinde olan bir varlıktır. İnsanların fiziksel olarak birbirlerinden farklılıkları olduğu gibi psikolojik ve ruhsal farklılıkları da bulunur. Karşılaşılan bir olaya her birey aynı tepkiyi vermez. Bireyi anlayabilmek için onun davranışlarını anlamak gerekir. Davranışların ardında davranışları yönlendiren çeşitli etkenler bulunur. Bu noktada kişilik kavramı karşımıza çıkar (Tutar, 2014, s. 37).

Kişilik, psikolojinin en temel konularındandır. Kişilik çok yönlü ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Kişilik, bireyi diğerlerinden ayıran ve kendine özgü duygu, düşünce, davranışların tamamıdır (Burger, 2006, s. 23). İnsanın ilgileri, tutumları, zevk aldıkları ya da nefret ettikleri şeylerden dış görünüşü, konuşma tarzı ve ses tonuna kadar her şey kişiliğin bir parçasını oluşturmaktadır. Böylece kişilik aslında bütün bunların tamamının oluşturduğu bir yapıdır (Akto, 2011).

Kişilik kavramının kökeni Latince’de ‘persona’ kelimesinden gelmektedir. Persona, Roma tiyatrosunda oyuncuların rollerini yerine getirirken yüzlerine taktıkları maske anlamına gelir. Maske oyuncuların sahnede büründükleri rolleri yansıtmak için kullanılmaktadır. Gerçek hayatta da insanlar aile, iş arkadaşları, yakın arkadaşlar gibi farklı gruplar içerisine girer ve burada kişiliğini sergiler. Yani bir nevi her bir toplulukla ilişkisinde farklı farklı maskeler kullanır. Hayattaki rollerine göre çeşitli davranışlar sergiler. Bulunduğu ortama, karşısındaki kişilere göre bu davranışlar farklılık arz eder. Kimi zaman kendisini olduğundan farklı göstermeye çalışır. Kişiliğe de bu kelimesinin verilmesinin nedeni insanların hayattaki rolleri dışında gizlediği bir varlığının olmasındandır (Köknel, 2005, s. 20).

2.1.1. Kişiliğin tanımı

Kişilik bireyi kendisi yapan özellikler toplamıdır. Bireye özgü ayırt edici yönlerinin tamamıdır. Bireyin tutumlarını, ilgilerini, yaşam tarzını, çevresiyle olan ilişkisini, olaylara karşı bakış açısı ve tepkisini içeren bireyin tüm özelliklerini kapsar. Bireyin bir durum karşısında kendine has olarak sergilediği tavır, kendisini sosyal ortamda nasıl gördüğü onun kişiliğinin sonucudur (Tutar, 2014, s. 41).

Her insan yaşanan bir olay karşısında aynı tepkiyi vermez. Aynı olay karşısında kimisi aşırı sinirlenirken kimisi daha sakin kalabilmektedir. Bu durumda kişilik kavramı karşımıza çıkar.

Eğer herkes aynı davranışları sergileseydi kişilik kavramından bahsedilemezdi (Turan, 2017, s. 22). Aynı toplumsal çevrede yaşayan bireylerde belirli kültürel ortak yönler bulunmasına rağmen bütün davranış biçimlerinin aynı olması beklenemez. Aynı çevrede yaşayan aynı ailenin çocuklarında dahi tutum ve davranışlarında farklılıklar görülmektedir. Bunun temel nedeni de kişilikleri arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla dünyada ne kadar insan varsa o kadar farklı kişilik bulunmaktadır (Özdevecioğlu, 2002). Modern psikolojinin önemli isimlerinden olan Allport'a göre de kişilik biriciktir ve her birey kendisine ait özellikleri ile farklı kişiliğe sahiptir (Allport, 2014, s. 9).

Kişilik kavramı, çok uzun yıllardır insanlar tarafından ilgi görmesine rağmen bilimsel anlamda 1930'lu yıllarda kişilik psikolojisinin diğer bilim alanlarından ayrı bir bilimsel çerçeve olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Kişiliği tanımlamaya çalışan araştırmalar, büyük ihtimalle dilin ortaya çıktığı zamanlara kadar uzanmaktadır (Burger, 2006, s. 234). Yapılan bir çalışmada kişiliği tanımlayan 18000 kelimenin bulunduğu ortaya çıkmıştır (Tutar, 2014, s. 38).

Kişilik kavramı çeşitli bilim dalları tarafından farklı yönleri ile ele alınmıştır. Kişiliğin farklı tanımlamaları yapılabilmektedir. Ancak oldukça karmaşık ve çok yönlü bir yapıya sahip olduğundan dolayı üzerinde uzlaşılmış ortak bir kişilik tanımı bulunmamaktadır (Taymur & Türkçapar, 2012).

Burger (2006, s. 23) kişiliği 'insanın kendisinden kaynaklanan tutarlı davranış kalıpları ve kişilik içi süreçler' olarak tanımlamaktadır. Kişiliğin farklı tanımlamaları yapılmaktadır. Tanımların ortak paydası ise bireyin kendisinden kaynaklanan ve kendisine özgü farklılıklarına yapılan vurgudur. Ancak kişiliği yalnızca bireyin kendisine özgü bireysel özelliklerine indirgemek de doğru değildir. Kişilik içeriden ve dışarıdan çeşitli uyarıcılara maruz kalır. Dolayısıyla kişilik, bireyin yaşadığı çevre ve yakın akrabalarla olan ilişkileri, toplumsal ve kültürel şartları da içerisinde barındırmaktadır (Yelboğa, 2006).

2.1.2. Kişilikle ilgili kavramlar

Kişilik bireyin davranış özelliklerini barındırır. Bazısı sıcakkanlı, uyumlu, sosyal, hoşgörülü olurken; bazısı ise sinirli, agresif olabilmektedir. Kişilik tek bir olgu olarak düşünülemez. Kişilikle ilgili bazı kavramlar vardır. Bu yüzden kişiliği tanımlarken kişilik ile ilgili bu kavramlara da yer vermek gerekmektedir. Bunlar Mizaç, Karakter ve Benliktir.

2.1.2.1. Mizaç

Mizaç, “kişinin doğuştan getirdiği, büyük ölçüde fitri ve doğal kaynaklı, gene o kişiye özgü psikik faaliyet ve davranışsal tepki verme tarzıdır” (Doksat, 2003). Mizaç (temperament), sözlükte kalıttan kaynaklanan genel etkinlik düzeyine ve kişinin duygusallık yönüne vurgu yapan davranış yapısı olarak karşımıza çıkar (Bakırcıoğlu, 2012). Mizaç kavramı kişinin yaratılış ve ruhsal özelliklerinin tamamını kapsar (Karaca, 2017, s. 187). Huy olarak da ifade edilmektedir. ‘Can çıkar huy çıkmaz’ atasözü mizacın doğuştan gelen, erken yaşlardan itibaren görülen ve kişinin gelecek yaşamında da değişmeyen yönüne vurgu yapmaktadır (Kızılgöçer, 2017b, s. 173).

Duygu durumu bireyden bireye değişir. Kimisi ani ve yoğun duygular yaşarken kimisi daha yavaş ve yüzeysel yaşayabilir. Bireyi tanımlarken sert, sinirli, agresif ya da anlayışlı, sessiz, sakin, hoşgörülü gibi ifadeler kullanırız. Bu, bireyin mizacı ile ilgilidir (Tutar, 2014, s. 42).

Mizaç doğuştan getirilen özellikler olarak değerlendirilir. Her insan dünyaya aynı özelliklerle gelmez. Bebeklerin bile yeme içme alışkanlıkları, uyku düzenleri, anne baba ile olan ilişkileri farklılık arz eder. Kişiliğin oluşumu ve gelişiminde de mizacın etkilerini görmek mümkündür. Ancak kişiliğin oluşumundaki tek etken değildir. Mizaç ile birlikte çevrenin etkisi de önemli bir faktördür. Çocuğun yetiştirilme şekli, sahip olduğu deneyimler kişiliği etkilemektedir. Doğuştan kalıtsal olarak sinirli, agresif, sert bir mizaca sahip olan bir kişinin yetişkinlikte kişiliği farklı olabilir. Kısaca mizaç ve çevre birbiri ile etkileşim halindedir (Burger, 2006, s. 356).

İnsanın mizacını etkileyen bir diğer faktör beden kimyasıdır. Geçirilen çeşitli hastalıkların kişinin mizacında olumlu, olumsuz etkileri görülmektedir. Bir araştırma sonucunda, iltihaplı hastalık geçiren bireylerin, hastalık geçirmeyen bireylere göre daha çabuk sinirlendikleri gözlenmiştir (Balkış Baymur, 2017, s. 272).

2.1.2.2. Karakter

Karakter ‘hususiyet, özellik’ anlamına gelir. İnsanın yaratılıştan getirdiği niteliklerle birlikte sonradan elde ettiği ve değişimi güç olan davranış özellikleridir (Gürses, 2017, s. 22).

Karakter (character), kişiye özgü davranışlara çevrenin verdiği değerdir. Karakter, sıklıkla kişilik ile eş anlamlı olarak kullanılır. Ancak kişilik daha geniş bir kavram olup karakteri de kapsamaktadır. Karakter, kişiliğin oluşumunu etkileyen bir yapıdır. Bireyin kendine özgü

davranışlarını toplumsal değer yargılarıyla bütünleştirmesi ile elde edilen özellikleridir. Kişiliğin sosyal ve ahlaki yönüne işaret eder (Tutar, 2014, s. 42).

Ahlak ve değer yargılarının birey üzerindeki etkisi karakteri oluşturur. Yani karakter bireyin davranışlarının sosyal ve ahlaki tarafıdır. Bu taraf toplumsal değerler, aile ilişkileri, yetiştirilme biçimi gibi pek çok etken ile oluşur. Her toplumun belirli kültürel, ahlaki değerleri bulunur. İnsan küçük yaşlardan itibaren bu değerleri benimseyerek büyütülür. Dolayısıyla insanın karakteri bu değer yargılarına göre şekillenir (Köknel, 2005, s. 19). Toplum ve yaşadığı çevre tarafından benimsenen değerleri bir yaşam biçimi haline getiren birey “karakterli“ olarak adlandırılırken, bu değerlerden uzak bir yaşam süren birey ise “karaktersiz” olarak nitelendirilir (Turan, 2017, s. 25). Örneğin, topluluk içerisinde yüksek sesle konuşmamak veya büyüklerle karşı saygılı davranmak bireyin yaşadığı çevre tarafından kabul edilmiş bir toplumsal norm ise bu şekilde davranan insan “karakterli insan” dır.

2.1.2.3. Benlik

Kişiliği oluşturan ve kişilikle çoğu kez karıştırılan bir diğer kavram ise benliktir. Benlik, bireyin kendisi ile ilgili duygu, düşünce ve ilgisinin tamamına dair öz değerlendirmesidir. Bireyin kendisini nasıl gördüğü ve kendisine dair kanaatlerinden meydana gelir. Toplumun ya da dış dünyanın bireye bakış açısından ziyade bireyin iç dünyasında kendisine biçtiği değer olarak benlik kavramı ortaya çıkmaktadır (Karaca, 2017, s. 188). Kısaca benlik bireyin kendini algılayış biçimi şeklinde ifade edilir (Balkış Baymur, 2017, s. 287)

Benlik doğuştan gelen bir yapı değildir. Çok küçük yaşlardan itibaren kişi kendisini diğer insanlardan ayırt ederek kendi benliğinin farkına varmaya başlar. İnsan çocukluktan itibaren çeşitli deneyimler yaşar. Kişinin yaşam boyu edindiği deneyim ve tecrübeler onun benliğini oluşturur. Çocukluk döneminde anne baba tutumu bireyin kendisini algılaması açısından önem arz eder (Kaya, 1997). Yaşadığı çevreyle, ailesiyle olan ilişkileri ve deneyimleri sayesinde kendini tanımaya başlayan birey benliğinin de farkına varır (Demir, 2020; Kağıtçıbaşı & Cemalcılar, 2017, s. 249).

Benlik kavramı, kişinin kendisini nasıl algıladığı hayatta nelerin üstesinden gelip nelerin üstesinden gelemeyeceği hakkında kendisine bir yol gösterir. Kişinin kendisi hakkındaki bu değerlendirmeleri onun davranışlarına da yansımaktadır. Dolayısıyla benlik ve kişilik arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır (Onur, 1995, s. 145).

2.1.3. Kişiliğin gelişimi

Kişilik birçok faktörün etkisi altında gelişir ve şekillenir. Kişi kalıtımsal olarak bazı özellikleri taşıyarak dünyaya gelir. Anne babanın hem fiziksel hem de ruhsal özellikleri bireye aktarılır. Böylece küçük yaşlardan itibaren çocuklarda ebeveynlerinin bazı kişilik özellikleri gözlenmektedir (Engin vd., 2008).

Kişiliğin oluşumunda kalıtımsal faktörlerin yanında diğer bir etken ise çevresel faktörlerdir. Bireyin doğuştan getirdiği genetik mirası ile birlikte içerisinde yaşadığı toplum, çevre ve kültürün de kişilik oluşumunda etkisi büyüktür. Toplumsal bir varlık olan birey yaşamı boyunca belirli deneyimler edinir. Çevre ile olan ilişki ve etkileşimi sonucu elde edilen deneyimlerine bağlı olarak bir takım yeni davranış biçimleri öğrenir. Bireyin genetik olarak var olan duygu, düşünce, ilgi ve yeteneklerine dayalı olarak yetiştiği çevre, kültür şartları bireyin kişiliğini şekillendirmektedir. Dolayısıyla kişilik, hem genetik hem de çevresel faktörlerin bir araya gelmesiyle oluşur (Luthans, 2011, s. 129).

Kişilik, kalıtım ve çevre şeklindeki iki önemli faktörden meydana geldiği için kişiliğin gelişiminde bu faktörler birbirinden tam olarak ayıramadığı gibi birinin diğerine üstünlüğünü kabul etmek de oldukça zordur. Kimi insanın kişiliğinde genetik faktörler daha ağır basarken, kimisinde ise sosyal çevre ve kültürel şartlar daha yoğun olarak görülebilir (Kızıler, 2014). Kişiliği etkileyen faktörleri birkaç başlık altında inceleyebiliriz.

2.1.3.1. Biyolojik ve kalıtsal faktörler

Kalıtım, bireyin genetik olarak taşıdığı özelliklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Ebeveynler tarafından aktarılan genlerle insanın fizyolojik ve psikolojik temeli oluşur. İnsan 23 kromozomu anneden, 23 kromozomu babadan olmak üzere toplamda 46 kromozomdan oluşur. Bu kromozom yapıları içinde her bir insan için farklı bir gen haritası bulunur. Aynı anne babadan meydana gelen çocuklar bile birbirlerine benzerlik göstermeyebilir. Dolayısıyla genetik olarak aktarılan bireyin boy, kilo, saç rengi, göz rengi, vücut yapısı gibi fizyolojik özellikleri ve psikolojik özellikleri oldukça çeşitlilik gösterebilmektedir (Köknel, 2005, ss. 16-19). Bu çeşitlilik, insanların kişiliklerinde farklılıklara yol açabilmektedir. Böylece farklı kişiliklerdeki bireyler meydana gelir. Yeni doğmuş bebeğin herhangi bir ses duyduğunda verdiği tepki öğrenilmiş davranış olmaktan ziyade kalıtımsal etkiyi göstermektedir (Engin vd., 2008).

Bireyin çok eski kuşaklarına kadar dayandırılabilen fiziksel ve ruhsal özellikleri bireye anne babanın genleri ile aktarılır. Bu özellikler bireyin kişiliğinin temelini oluşturmaktadır (Tutar, 2014, s. 45). Bir insanın boyu, kilosu, saç rengi, göz rengi, vücut yapısı gibi fiziksel özellikleri toplumun insana bakış açısını etkiler. Birey önce bu fiziksel özellikleri ile toplum tarafından kabul görür. Toplum tarafından kabul görüp saygı duyulan bireyde ise olumlu kişilik özellikler oluşur (Turan, 2017, s. 30).

Kalıtımın insan üzerindeki etkisini ortaya koyan bir çalışmada psikolojik rahatsızlığı olan bir bireyin ikizinde de aynı rahatsızlığa sahip olma oranının diğer bireylere kıyasla oldukça fazla olduğu görülmüştür (Baştemur & Kurşuncu, 2020). Aynı şekilde araştırmaların doğrudan sonra farklı aile ve farklı çevresel ortamda büyüyen ikizlerin benzer kişilik özelliklerine sahip olduklarını ortaya koyması kalıtımın kişilik üzerindeki önemli etkisini göstermektedir (Tutar, 2014, s. 46).

2.1.3.2. Sosyo-Kültürel faktörler

İnsanın dünyaya geldiğinde ilk önce anne babası ile karşılaşır. Hayata dair pek çok bilgiyi onlardan öğrenir. Anne babadan öğrenilen ilk bilgiler de kültürel değerler tarafından şekillendirilmektedir. İnsan toplumsal bir varlıktır. Toplum içerisinde yaşar ve daima hem diğer insanlarla hem de sosyal çevre ile ilişki içerisinde bulunur. Her toplumun bazı ortak değerleri bulunur. Birey de bu ortak değerleri algılar ve benimsemeye başlar. Yaşadığı toplumun belirli inançları, dini tutumu, değerleri bireye bir kısım davranışları kazandırır (Karaca, 2017, ss. 188-189).

İnsan yaşadığı çevreyi hem etkiler hem de ondan etkilenir. Kişiliğin oluşumunda tek başına kalıtımın etkili olmadığı gibi tek başına kültürel değerlerin de etkili olduğu söylenemez. İnsan kalıtım ve çevrenin ortak eseridir. Kalıtımla gelen yetenek, ilgi, tutum, çevresel faktörler tarafından geliştirilmesi sonucu kişiliğin temelini oluşturur.

Kültür, bireyin yaşantısının tamamını kapsar. Bireye örf, adet, gelenek gibi kendi değer yargılarını sunar ve ondan bazı davranışları sergilemesini bekler. İçerisinde yaşadığı topluma uyum sağlamak amacıyla bireyde bu değerleri davranış özelliği haline dönüştürür. Dolayısıyla aynı toplumda yaşayan aynı kültürel değerlere sahip bireylerde ortak davranışların görülmesi muhtemeldir. Kültürden kültüre farklılık gösteren din, inanç, örf, adetten giyim tarzı, yeme içme alışkanlıkları, iletişim biçimine kadar pek çok davranış kültürel rollerin bir sonucu olarak kişiliği şekillendirir. Ancak her bireyin öğrenme sürecinin farklılık arz etmesi ve aynı kültür

içerisinde farklı alt kültürlerin bulunmasından dolayı her birey ayrı kişiliğe sahip olmaktadır (Tutar, 2014, ss. 46-47).

2.1.3.3. Ailesel faktörler

Anne baba bireyin hayatında en önemli yere sahip olan kişilerdir. Bebek gözünü açar açmaz anne ve babası ile karşılaşır. Hayata dair ilk bilgileri onlardan öğrenir ve ilk örnek aldıkları rol modelleri olur. Çocuk anne babasını gözlemleyerek onların yaptığı gibi davranış üretmeye çalışır. Genellikle kız çocuğu anneyi, erkek çocuğu ise babayı taklit ederek onlar gibi davranmaya başlar ve onların benimsemiş olduğu değerleri hayata yansıtırlar. Ancak birey aile içerisinde edindiği izlenim ve değerleri davranış şekline dönüştürerek kişiliğini oluşturabileceği gibi ailenin tutumlarından farklı bir kişilik de meydana getirebilir (Karaca, 2017, s. 190).

Anne baba isteyerek ya da istemeden çocukları üzerinde bazı beklentilere girerek çocuğu sınırlayarak onu belirli bir kalıba sokabilmektedir. Çoğunlukla her anne babanın çocuğu için çizdiği bir portre bulunur. Bu portreye uygun şekilde çocuğun verdiği tepkiye göre anne babanın çocuğa gösterdiği değer ve tutum değişebilir (Hökelekli, 2018, s. 177).

Ebeveynler bebeklikten, çocukluk, ergenlik ve yetişkinliğe kadar hayatın her anında insanın hayatının içerisinde olarak onların yaşamlarının şekillenmesinde büyük rol oynar. Erken yaşlardan itibaren ebeveynlerin çocuğa karşı tutum ve davranışları kişiliğin oluşumunda etkilidir. Çocuğun bir davranışına karşı anne babanın gösterdiği tepki o davranışın yerleştirilmesine ya da terkedilmesine neden olmaktadır. Örneğin çocuk saldırgan bazı davranışlar sergilediğinde anne babanın çocuğa bu davranışların doğru olmadığını ve bir daha böyle yapmaması gerektiğini ifade etmesi çocuğun artık bu davranıştan kaçınmasına ve daha sakın bir kişilik oluşturmasına neden olabilmektedir. Ebeveynleri ile sağlıklı bir ilişki içerisinde olmak bireyin kişilik gelişiminde olumlu etkisi vardır. (Özdemir vd., 2012). Bebeğin annesiyle ya da temel ihtiyaçlarını gideren kişiyle arasındaki duygusal bağ kişiliğin oluşmasında önemli rol oynar. Bu durum bağlanma teorisi ile açıklanabilir. İlk olarak John Bowlby bağlanma teorisi üzerinde durmuştur. Çocukluk döneminde annesi ile güven çerçevesinde kuvvetli duygusal bağ kurabilmiş bireylerin ileriki yaşamlarındaki davranış şekillerinde daha sağlıklı iletişimler kurdukları gözlenmiştir (Subaşı & Kazan, 2020).

2.1.3.4. Sosyal yapı ve sosyal sınıf faktörleri

Kişilik gelişimini etkileyen önemli bir etken de sosyal yapı ve sosyal sınıftır. Sosyal yapı ve sosyal sınıf bireyin eğitim seviyesi, hayat standardı, düşünce yapısı, tutum ve davranışlarından

dini görüşüne kadar pek çok alanı etkileyebilmektedir. Her sosyal sınıf kendi yapısına göre bireye bazı roller yükler ve bireyden belirli davranış özellikleri bekler. Bireyden beklenen bu davranış özellikleri yerine getirilerek yavaş yavaş bireyin kişiliğine yerleşir (Uzun, 2020).

Sosyal yapı içerisinde yaşayan her birey aynı hayat şartlarına sahip değildir. Kimisi ekonomik açıdan özgür, lüks ve oldukça konforlu bir hayat yaşarken kimisi de daha düşük gelire zorlu bir yaşam sürer. Sosyal statü nedeniyle kişinin yaşam koşulları, eğitim şartları, toplum tarafından gördüğü değer değişmektedir. Bireyin doğuştan getirdiği kalıtsal özelliklerin geliştirilerek bir kişilik özelliği haline getirilebilmesi bile ancak sosyal yapının yeterli imkanları sunabilmesi ile gerçekleştirilebilir. Aynı potansiyele sahip ancak farklı sosyal sınıfa ait iki bireyin başarıya ulaşması eşit olmayabilir. Yüksek gelirli bir aile çocuğuna pek çok imkan sunarak çocuğun var olan potansiyelini daha kolay ortaya çıkarmasına neden olabilir. Ancak daha düşük gelirli anne baba çocuğuna yeterli imkanı sağlayamamasından dolayı başarıya ulaşması için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir (Şimşek vd., 2007). Potansiyeli başarıya dönüştürememenin arka planında destekleyici bir sosyal ortamın bulunmayışı yatmaktadır (Yörükkan, 2009).

Kişinin statüsü onun sosyal yapı içerisindeki yerini ifade eder. Birey statüsüne göre bir yaşam sürer. Bireyin statüsü, içinde bulunduğu sosyal yapı ve sosyal sınıf onun nasıl davranması gerektiğini belirleyen faktörlerdir. Her bir sosyal sınıf birbirinden farklı davranış özellikleri içerir. Böylece farklı sosyal sınıflara ait bireylerin farklı kişilik özelliklerine sahip olması muhtemeldir (Tutar, 2014, s. 48).

2.1.3.5. Coğrafi ve fiziki faktörler

Kişiliğin gelişiminde kalıtımın etkisinin yanında coğrafi çevreninde etkisi büyüktür. Bireyin yaşadığı yerin coğrafi ve fiziki özellikleri toplumsal yaşamı etkileyerek bireyin de kişiliğinin gelişiminde önemli rol oynar. Belirli bir coğrafya içinde doğan insan oranın havasını teneffüs eder, suyunu içer ve toprağından faydalanır. Adeta yaşadığı yer ile bütünleşir. Yaşadığı yerin coğrafi ve fiziki şartlarına ayak uydurmaya çalışır. Bir nevi oraya ait bir kişilik oluşturur (Tutar, 2014, s. 49).

Yaşanılan coğrafi ve fiziki faktörler kültürü de şekillendirmektedir. Bir toplumun kültürünün de bireylerin yeme içme alışkanlıkları, giyim tarzları, fiziki özellikleri, konuşma biçimleri ve bakış açılarına kadar pek çok alanı etkilediği söylenebilir. Örneğin şehir merkezlerinden uzak, yüksek kesimlerde soğuk iklim koşullarında yaşayanların daha sert, kaba ve katı yapıları

bulunurken, şehirde daha sıcak iklimde daha kolay yaşam sürdürenlerin ise naif, kibar bir yapıları olduğu söylenebilir.

2.1.4. Kişiliğe yaklaşımlar

İnsanın kişiliğinin anlaşılması, tanımlanması araştırılmaya ihtiyaç duyulan bir konu olmuştur. Kişiliğin tanımlanması, kişiliğin yapısı ve gelişimi hakkındaki sorulara cevap arayan araştırmacılar tarafından çeşitli kişilik kuramları ileri sürülmüştür (Burger, 2006, s. 148).

2.1.4.1. Psikoanalitik Yaklaşım

Kişiliğe dair yaklaşımlara baktığımızda Psikoanalitik yaklaşımın lideri ve ilk kişilik kuramcısı Sigmund Freud'tur. Kişiliğin çözümlenmesinde Freud, Topoğrafik Kuram ve Yapısal Kuramdan bahsetmiştir. Freud'un Topoğrafik kuramına göre Kişilik 'Bilinçaltı, Bilinçöncesi ve Bilinç' şeklinde üçe ayrılmıştır. Topoğrafik kuramda Freud bilinçaltına oldukça önem vermiştir. Bilinçaltı, gün yüzüne çıkan davranışların altında yatan etmenlerin bulunduğu alanı kapsar. Yani farkında olmadığımız duygu, düşünce, istek ve arzuların bulunduğu yerdir (Cüceloğlu, 2006, s. 409) .

Bilinç ise farkındalığın olduğu alandır. Duygu, düşünce, davranışların farkında bulunduğu bilinçli tarafı ifade eder. Bilinç anlık bir yapıdır. O anda meydana gelenleri içerir. Bir durum yaşandığında bilinç o anda o duruma yönelir. Ancak o durum geçtikten sonra bilinçte o durumdan dikkatini çeker (Turan, 2017, s. 34).

Freud kişiliği açıklamak için topoğrafik modelin yanında bir de yapısal modeli oluşturmuştur. Yapısal modelde kişiliği id (altbenik), ego (benlik) ve süperego (üstbenlik) şeklinde üçe ayırır. Bunlar kişiliğin birbiriyle çatışma halinde olduğu bölümlerdir (Cüceloğlu, 2006, ss. 407-408). Kişiliği oluşturan üç yapıdan biri olan id (alt-benlik), en kaba ve en ilkel arzu ve dürtüleri içerir. İlkel ve kalıtımsal bilinçaltı dürtülerden oluşur. (Burger, 2006, s. 78). Freud doğuştan insanın yalnızca id ile hayata geldiğini söyler. Daha sonra kişiliğin diğer yapıları oluşur. İd, doğuştan kalıtımsal olarak gelir ve sonsuz arzularının peşindedir. Eğer insanların kişilikleri yalnızca idden meydana gelseydi insanların diğer varlıklardan bir farkı kalmazdı (Cüceloğlu, 2006, s. 407).

Freud'un kuramına göre id, ego ve süperego bir araya gelerek bütünleşir ve kişiliğin oluşumuna etki eder. İd, ego ve süperego arasındaki ilişkiye bağlı olarak her bireyde birbirinden farklı kişilikler meydana gelir (Cüceloğlu, 2006, s. 409).

2.1.4.2. Neo-Psikanalitik Yaklaşım

Freud'un izinden giden psikologlar bazı noktalardan ondan ayrılarak kendi kuramlarını oluşturmuşlardır. Yeni Freud'çu olarak da ifade edilen bu kuramcılar; Alfred Adler, Carl Gustav Jung, Erich Fromm ve Erik Erikson gibi isimlerden oluşur. Bu kuramcıların kişiliğe yönelik yaklaşımları bazı temel özellikler bağlamında Freud'dan farklılaşmaktadır.

Alfred Adler, Freud'un çalışma arkadaşlarından olmasına rağmen bir süre sonra Freud'dan ayrılarak "Bireysel Psikoloji" ekolünü kurmuştur. Adler'e göre bireyin bulunduğu sosyo-kültürel ortam ve diğer insanlarla olan etkileşimi onun kişiliğini hakkında fikir vermektedir (Gündoğdu, 2016). Adler kişiliğin beş yaşına kadar şekillendiği fikrini kabul etmekte ancak yaşadığı çevre, anne-baba ile ilişkisi, ailede kaçınıcı sıradaki çocuk olduğunun da kişiliği etkilediğini savunmaktadır. Ayrıca kişinin kendi çabasının da önemine vurgu yaparak kişiliği değiştirebileceğini söylemektedir (Turan, 2017, s. 38).

Adler kişilik gelişiminde anne-baba tutumlarının da üzerinde durur. Anne-babanın çocuğa yönelik tutumlarına göre çocuğun gelecek yaşantısında ortaya çıkacak kişilik problemleri oluşturabilmektedir. İki tür anne- baba tutumunun yanlış olduğunu savunur. Bunlardan ilki, çocuğa karşı aşırı koruma ve aşırı ilgi gösterme olup şımartılan çocuklar ortaya çıkar. Diğeri ise sevgiden uzak, baskıcı bir ortamda büyüyen sevilmeyen çocuklardır. Böyle çocuklar gelecekte pek çok zorlukla karşılaşır. Anne baba tarafından, yanlış davranış sergilese bile bazı kararları kendisinin almasına fırsat verilen çocuklar ise Adler'e göre daha sağlıklı kişilikler geliştirmektedir (Adler, 2016, s. 7).

Adler'in çalışmalarında üzerinde durduğu diğer bir konu ise aşağılık duygusu ve bunun neticesinde ortaya çıkan üstünlük çabasıdır. Çocukluk çağında kişinin kendisini önce fiziksel yetersiz olarak zayıf, güçsüz görmesiyle başlayan bu aşağılık hissi daha sonrasında sosyal olarak gelişmektedir. Kişi bu duyguyu hayatının her aşamasında üstünlük çabasına dönüştürmek için gayret gösterecektir (Adler, 2011, ss. 37-97).

Carl Gustav Jung, Freud'dan ayrıldıktan sonra "Analitik Psikoloji" diye isimlendirilen ekolü kurmuştur. Jung, kişiliğin bütünü "psişe" şeklinde isimlendirir. Kişiliği "bilinç, kişisel bilinçaltı ve kolektif bilinçaltı" şeklinde üç kısımda incelemiştir. Bilinç, çevreyle etkileşimimizi ve farkındalığımızı içine almaktadır. Kişisel bilinçaltı ise yaşantılarımızda bulunan ancak bastırılmış veya unutulmuş yaşantılardır. Yani psişenin görünen yüzü bilinç şeklinde tanımlanırken, görünmeyen ancak geçmiş yaşantılardan izleri olan tarafına ise kişisel bilinçaltı denmektedir. Kişisel bilinçaltı, bilincin hemen altında bulunur ve istendiğinde

kolaylıkla bilinç seviyesine çıkarılabilir. Burada bulunan fikirlerden bazıları birleşir ve bunlara kompleks adı verilmektedir. Kollektif bilinçaltı ise bilinç seviyesine çıkarılması zor olan geçmiş nesillerden aktarılan deneyimleri kapsamaktadır. Jung kollektif bilinçaltını meydana getiren dört arketipten bahsetmektedir. Bunlar; Persona, Anima ve Animus, Gölge ve Ben'dir. Persona, gerçek kişiliği gizleyen maskedir. Anima ve animus, erkekte bulunan kadınsı yönü ve kadında bulunan erkeksi yönü ifade eder. Gölge, kişiliğin karanlık tarafıdır. Ben ise kişiliği belirli bir dengede tutan yönü ifade eder. Jung arketiplere büyük önem verir ve arketiplerin bir araya gelerek kişiliğin oluşmasını sağladığını savunmaktadır (Jung, 2001, ss. 7-40).

Jung'un kişiliğe yaklaşımında libidoyu genel bir hayat enerjisi olarak ele almış ve buradan hareketle insanları dışadönük ve içedönük olmak üzere 2 tipe ayırmıştır. Dışadönük kişilik tipine sahip insanlar enerjisini dış dünyaya, sosyal çevreye, diğer insanlara yöneltirken içedönük bir kimse ise enerjisini iç dünyasına yöneltmektedir. Jung kişiliğin düşünce, duygu, duyarlılık ve sezgi olarak 4 fonksiyonundan bahseder. Bu 4 fonksiyonla içedönük ve dışadönük tipleri bir araya getirerek toplamda 8 kişilik tipi oluşturmaktadır (Jung, 2019, ss. 351-353).

Karen Horney, psikanaliz düşünce ekolünün kişilik tanımlamasını tamamıyla reddetmez. Freud'u destekleyerek kişilik gelişiminde çocukluk yıllarının önemine vurgu yapar. Ancak psikanalitik düşünceye bazı değişiklikler getirerek kişiliği açıklamaya çalışır. O'na göre kişiliğin temelini çocukluk yaşantıları oluşturmakla birlikte kişiliğin şekillenmesinde genetik faktörlerden çok kültürel ve toplumsal faktörlerin etkisi bulunmaktadır (Horney, 1994, s. 145). Nevrozlar üzerinde çalışmalar yapan Horney, normal insanın olmadığını söyler. Bir toplumda herhangi bir davranış şeklinin nevrotik olarak değerlendirip değerlendirilmediğine göre insanın normal ya da anormal olduğu belirlenebilir. Dolayısıyla bir davranış şeklini bazı kültürler nevrotik olarak ele alırken bazı kültürler ise nevrotik olarak değerlendirmeyebilir (Burger, 2006, s. 171).

Horney'e göre kişilik gelişimi içgüdülerden kaynaklanmayıp, bireyin içinde bulunduğu hayat şartlarına göre şekillenmektedir. Çocuk dünyaya gözlerini açtığı anda bu dünyada kendisini savunmasız, yetersiz ve yardımsız hisseder. Anne ve babanın çocuk ile güvenli iletişim kuramaması, çocuğun aşağılanması ve kendini güvensiz bir ortamda hissetmesine bağlı olarak çocukta ilk yaşlardan itibaren kaygı meydana gelir. Bu durum kişilik gelişimini etkileyerek bireyin gerçek benliğini kaybetmesine neden olur. Böylece nevrotik bireyler meydana gelir (Geçtan, 2004, s. 222).

2.1.4.3. Ayırıcı özellik yaklaşımı ve beş faktör kişilik kuramı

İnsanlar ortak karakteristik özelliklere sahip olsa bile hiç kimsenin bir başkasıyla tamamen aynı kişiliğe sahip olduğu söylenemez. Çoğu insan ortak karakteristik özellikleri kişiliğinde bir arada bulundurabilir ancak farklı çevresel faktörlerle birlikte farklı kişilik özellikleri de ortaya çıkmaktadır.

Kişilik ile etkileşim halinde olan pek çok faktör bulunmaktadır. Herkes tarafından kabul gören, birbirinden farklı kişiliklere sahip insanların tamamını kuşatan, tüm dillerde ifade edilecek ortak kişilik özellikleri ortaya koymak amacıyla araştırmacılar çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Kişilik kuramları daha çok insanın çocukluk dönemine vurgu yaparken, ayırıcı özellik yaklaşımı ise bireylerin kişiliklerinin hangi açıdan ayrıştığına ve bireysel farklılıklara dikkat çekmektedir (Tatlıoğlu, 2014).

İnsanların kişilikleri hakkında karar vermek için onların ayırıcı özelliklerinin belirlenmesi gerekir. Ayırıcı özellik yaklaşımı, kişilik özelliklerini araştırmaktadır. Bu kişilik özelliklerini insanın hangi düzeyde, ne kadar sıklıkla sergilediği de onun kişiliği hakkında bilgi vermektedir. Bazı kişilik özelliklerini kendisinde bulduran bir bireyin diğer özellikleri de kendisinde bulundurabileceğine dair varsayımlar ortaya koyulur. Ayırıcı özellik yaklaşımına göre herhangi birinin kişiliğe dair temel özellikleri belirlenirse, kişiliği de belirlenmiş olur. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar ayırıcı özellikleri belirleyerek bireyin davranışları hakkında önceden bilgi sahibi olmayı hedeflerler. Gordon Allport, Henry Murray, Raymond Cattell ayırıcı özellik kuramı için önemli isimlerdir (Turan, 2017, s. 54).

Psikolojide ayırıcı özellik yaklaşımını ilk kez kullanan ve kişiliği özelliklerine göre tasnif eden ilk kişi Gordon Allport'tur (Burger, 2006, s. 239). Allport, kişilik özelliklerini ifade etmek için yaptığı sözlük taramasında 18.000 kelimeye ulaşmıştır. Sonrasında 18.000 kelimelik kişilik özelliklerinin yer aldığı listede birbirine benzer anlamlı olanlar elenmiştir. Böylece sayı 200'e inmiştir. Cattell, Allport'un üzerinde çalıştığı sıfatları kullanmaktadır. Ancak verileri faktör analizi ile değerlendirmesi ile Allport'tan ayrılır. Cattell, faktör analizi sonucunda 16 kişilik özelliği tespit etmiştir (Turan, 2017, s. 65).

Cattell'in kişiliğin temel boyutları üzerindeki çalışmalarından sonrada bu alanda araştırmalar yapılmıştır. Beş Faktör Kişilik Envanteri de, ayırıcı özellikler yaklaşımı temel alınarak elde edilmiştir. Robert McCrea ve Paul Costa'nın ortaya koyduğu bu kuram tüm insanlığı kuşatacak bir şekilde sınıflandırmanın yapılabileceği esasına dayanmaktadır (Tatlıoğlu, 2014). Çeşitli araştırmalar neticesinde hem kendilerinin hem de başkalarının kişiliklerini tanımlamak için

kullandıkları nitelermeleri inceleyerek beş kişilik özelliği üzerinde durulmuştur (McCrae vd., 1998). Bu özellikler “dışadönüklük/içedönüklük, yumuşak başlılık, sorumluluk, nörotizm, ve deneyime açıklık” şeklinde sıralanmaktadır. Bunlar beş büyükler olarak adlandırılmaktadır (Bacanlı vd., 2009).

Dışadönüklük / İçedönüklük: Dışa dönüklük daha çok olumlu duygularla ilişkilidir. Sosyal, aktif, diğer insanlarla iletişim içerisinde, heyecanlı, baskın, kalabalık ortamlarda bulunmayı seven, tek başına kalmaktan hoşlanmayan, enerjik ve girişken bireyler dışadönük olarak tanımlanırken, içe dönük bireylerin ise sessiz, sakin, çekingen, kendi halinde, diğer insanlarla mesafeli ve soğuk, insanlardan ziyade kitaplarla vakit geçirme özellikleri vardır.

Yumuşak Başlılık: İnsanların kişiler arası ilişkilerini ele alan bu özellik, düşünceli, sempatik, kibar, şefkatli, güvenli, merhametli, işbirlikçi, saygılı olan bireyleri tanımlamaktadır. Bu tip bireyler yardımsever, başkalarıyla ortak iş yapabilen insanlardır. Kişiliğin yumuşak başlılık boyutundan düşük puan alan bireyler ise bencil, soğuk, kendi çıkarlarını düşünen, insanlara yardımı dokunmayan, nankör ve kıskançtırlar.

Sorumluluk: Sorumluluk sahibi kişiler, düzenli, dikkatli, başarılı, çalışkan, planlı ve dikkatlidir. Sorumluluk boyutundan yüksek puan alan bireyler başarılı ve çalışkanlarken, sorumluluk sahibi olmayan kişiler ise dağınık, düzensiz, umursamaz, güvenilmez, görevlerini erteleme davranışları gözlemlenir.

Nörotizm: Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler sıkıntılı, stresli, gergin, endişeli, kaygılı, karamsar, depresif kişilerdir. Nörotizm boyutundan düşük puan alan kişilerse duygusal olarak sağlıklı, sakin, olumsuz duygulardan uzak, dengeli ve soğukkanlıdırlar.

Deneyime Açıklık: Yaratıcı, hayal gücü kuvvetli, iç duyarlılığı yüksek, zeki, kültürlü, meraklı, yetenekli, sıradışı fikirleri olan, entelektüel, yenilikçi özelliklere sahip bireyler için kullanılmaktadır (Somer vd., 2002).

2.2. Din ve Dindarlık

2.2.1. Din

Dinin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İlk insanla beraber bir din olgusundan bahsetmek mümkündür. Dinler tarihi ve kutsal metinler incelendiğinde ilk insanla beraber dinin de hayatımıza girdiği görülmektedir. Din bireyin hayatını şekillendirerek yaşamına yön vermektedir. Hem bireysel hem de toplumsal olarak din, bazen sınırlandırıcı bazen ise yön

göstericidir (Mehmedoğlu, 2013). Tarih boyunca gelmiş geçmiş her medeniyetin bir din algısı olmuştur. Bazen doğrudan dini tören ve ritüeller şeklinde bazen ise dolaylı olarak bir şekilde dinle temas içerisinde bulunmuşlardır (Holm, 2001) . Din, geçmişte olduğu gibi günümüzde de insan hayatındaki önemini korumaktadır. Dinsiz bir toplum düşünülemediği gibi insan var oldukça sürece din olgusu da insan hayatında hüküm sürmeye devam edecektir.

Din insanlığın üzerinde düşündüğü, anlamlandırmaya çalıştığı ve tarih boyunca ilgi odağı olan bir olgudur. İnsan ile aşkın güç arasındaki ilişkiyi içermesi ve doğaüstü alana yönelmesi nedeniyle dinin anlaşılması ve tanımlanması zorlaşmaktadır. Aynı zamanda dinin çok boyutlu bir olgu olması, çeşitli toplulukların kendi inanç biçimine göre dini tanımlama çabası, dinin kapsayıcı bir tanımını ortaya koymayı zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla pek çok topluma, kültüre, medeniyete, zamana sirayet etmiş olan din olgusuna dair çeşitli sosyal bilimler farklı tanımlar önermiştir. Dolayısıyla bireyden bireye, toplumdan topluma, kültürden kültüre çeşitlilik gösteren dinin tek bir tanımından bahsetmek mümkün değildir (Kurt, 2008; Mehmedoğlu, 2013).

Din konusunu ele alan araştırmacılar ya da disiplinler öncelikle dinin ne olduğu üzerinde durmaktadır. Dinin ne olduğunu ifade edebilmek için ise dini tanımlamaya yönelmişlerdir. Dini inceleyen her bilim, dini kendi bakış açısıyla incelemiş ve bu bakış açısına göre bir din tanımı önermiştir. Böylece bazı tanımlarda dinin ontolojik temellerine, bazı tanımlarda sosyolojik köklerine bazı tanımlarda ise psikolojik tarafına ağırlık verilmiştir. Dolayısıyla dinin pek çok farklı tanımı ortaya çıkmıştır (Yaparel, 1987).

“Din” kelimesinin terminolojik kökenine bakıldığında farklı kaynaklara dayandırıldığı görülmektedir. Bunlar 3 farklı temelde özetlenebilir. Bazı dilciler din kelimesinin Arap kökenine dayanarak Arapça’dan geldiğini ve örf adet anlamında kullanıldığını ifade etmekte iken bir kısım dil bilimciler göre ise Arami ve İbrani dillerden gelmekte olup hüküm anlamında kullanmışlardır. Diğer bir kesim dil bilimciler ise Orta İran’a ait olduğunu ve günümüzdeki din anlamında kullanıldığını bildirmektedirler (Aydın, 2004, s. 11).

Batı dillerinde din kavramı “religion” kelimesiyle ifade edilir. Latince “religere” ve “religare” şeklinde iki kelimedenden türediği belirtilmektedir. Religion kelimesinin “bir şeyi tekrarlamak” anlamı bulunur. Yani religion Allah’a sonsuz bağlılık, törenlere katılma ve ibadetleri tekrarlamak anlamlarına gelmektedir (Karacoşkun, 2012, s. 45).

Modern psikoloji ile birlikte psikologlar, dini psikolojik bir bakış açısıyla tanımlamak ve anlamlandırmak istemişlerdir. İnsan hayatı için önemli bir unsur olan dinin ne olduğundan

ziyade dinin faydalarına yönelmişlerdir. William James, Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Viktor Frankl ve Abraham Maslow gibi psikologların din tanımlarına bakıldığında dinin ilahi tarafının aksine insan hayatında yerine yönelik tanımlamalar dikkati çekmektedir (Karşlı, 2012).

William James dini tanımlarken duygu ve davranışa yönelmektedir. W. James dini, bireysel tecrübe olarak değerlendirmekte olup dinsel deneyimin varlığı ilahi bir varlığında işarettir. Dinin işlevselliğini, bireye faydasını temel alır ve kurumsal tarafıyla ilgilenmez (James, 2017, ss. 512-520).

Freud'a göre din bireyin çocukluk yaşlarından itibaren görülen dinamik bir süreçtir. Freud, doğaüstü ilahi güçlerin varlığına dair bir delilin ortaya konulamayacağını savunmaktadır. Dini, bireylerin üstesinden gelemedikleri durumlarda çaresizlik hissini gidermek için bir çıkış yolu olarak görmektedir (Tarhan, 2013, ss. 85-86). Freud'a göre din bir nevrozdur. İnsanlar için hastalıklı bir durum olup bu durumdan kurtulmaları gerektiğini savunmaktadır. Freud dini bazen bir nevroz, bazen çocukluk arzularının doyurulması bazen ise yanılsama olarak görmüştür (Köse, 2000, s. 129).

Jung, bireyin yaşantısında kendisini adayacağı bir hedefi olması gerektiğini savunmuş ve din kavramı da bu noktada ortaya çıkmıştır. O'na göre insan ruhu din için vardır. Ve insan ruhunun dinden ayrılmaz bir parça olduğunu iddia etmektedir. Bir bireyde dinin eksikliği, psikolojik rahatsızlıklara neden olduğu kanısındadır. Bu rahatsızlıkların tedavisi ise ancak bireyin dini inanç ve yaşayışları kazanmasıyla gerçekleşebilir. Jung, insan ruhunun ihtiyacı olan dini, tedavi için kullanılmasına rağmen dinin temelde bir mitoloji olduğunu da savunmaktadır (Jeeves, 2010).

Hümanist psikoloji ekolünün kurucusu olan Maslow'a göre dinin doğaüstü bir anlamı yoktur. Din, insanın doğasında bulunur (Fuller, 1994, s. 170). O'na göre insan güneşe, yeme-içmeye veya şefkate muhtaç olduğu gibi dine veya dinin yerine gelebilecek bir yapıya muhtaçtır. Abraham Maslow' a göre kendini gerçekleştiren birey Tanrı'ya ister inansın ister inanmasın dindar insan olarak isimlendirilir. Kendini gerçekleştirenler Tanrı yolunda yürüyenler olarak ifade edilir (Karacoşkun, 2012, s. 50).

Anlam merkezli logoterapinin kurucusu olan Victor Frankl'a göre din insanlara eşsiz bir anlam ve güven duygusu verir. Frank'a göre insanın en önemli ihtiyacı varoluşunu anlamlandırmasıdır (Bahadır, 2021, s. 46). Din, insanın hayatı boyunca davranışlarını ve ölüm gerçeğini anlamlandırmasını sağlarken aynı zamanda acının anlamlandırılmasına da katkıda bulunan bir

olgudur (İlk & Bilici, 2020). Din kavramına dair yapılan tanımlar dikkate alındığında tanımların en temelde vurguladıkları yüce varlığa içtenlikle bağlanma olduğu ortaya çıkmaktadır.

2.2.2. Dindarlık

Din kavramı ile dindarlık kavramının pek çok kez aynı şeyi ifade etmek için birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Dinin kavramsallaştırılmasında ortaya çıkan problemler dindarlığın kavramsallaştırılmasında da karşımıza çıkmaktadır (Ayten & Köse, 2016, s. 111). Bireyin yaşamını bütünüyle kapsayan dindarlık kavramının tanımlanması önemli bir durum olmakla birlikte tanımlayan kişinin dini algılayış biçimine, bakış açısına, meseleyi hangi perspektiften ele aldığına, ilgi alanına göre çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır (Subaşı, 2002).

Din ve dindarlık kavramlarının birbirinden ayırmak gerekir. Din, teorik ve soyut olan tarafa yönelirken, dindarlık ise dinin hayata yansıyan, davranışa dönüşen, somut tarafı ifade etmektedir (Baynal, 2015). Din, inanana belirli kurallar koyar, belirli bir yaşam tarzı sunar ve buna göre hayatını idame ettirmesini bekler. İnsanın dinin ortaya koyduğu öğretileri ve kuralları benimsemesi ve çizmiş olduğu çerçeveye göre hayatını yönlendirmesi noktasında dindarlık kavramı önem arz etmektedir. Dindarlık; dine dair duygu, düşünce ve davranışların tamamını kapsamaktadır. Din, doğüstü bir varlıkla olan iletişime bağlı olarak insan yaşamının tamamını kapsamaktadır. Dindarlık ise insan kişiliğinin bütünüyle gündelik yaşantısında görülen dini yaşayış biçimidir (Kurt, 2009). Din öznel bir gerçeklik iken, dindarlık dinin nesnel boyutu ile insanın öznel boyutunun bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca kültür de dindarlığın şekillenmesinde önemli rol oynar. Böylece bu 3 faktörün birbiriyle olan etkileşimiyle dindarlık gelişmektedir (Karaca, 2017, s. 75).

Her insan farklı kültüre, medeniyete ya da geleneğe ait olsa da din ile bir teması olmaktadır. Hayatının her aşamasında ya da bazı aşamalarında doğal olarak bazı dini davranış, tören veya ayinlerle karşı karşıya kalmaktadır. Dinden ve dindar insanlardan tamamen soyutlanmış bir yaşam sürdürmek oldukça zordur. Daha çocukluk yaşlarından itibaren dini mekanlarla, dindar insanlarla, dini nesnelere muhatap olan birey dine dair sorular sorar ve araştırma yapar. Dolayısıyla ister istemez dini temaslar olmakta, dini yaşantılar görülmektedir. Bu süreç dindarlık olarak adlandırılmaktadır (Hökelekli, 2016, ss. 42-43).

Türk Dil Kurumu sözlüğünde dindarlık “din inancı güçlü, din kurallarına bağlı (kimse), mütedeyyin” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Dindar, bir dini yapıya samimiyetle bağlanan, müntesibi olduğu dinin emir ve yasaklarını büyük bir özveriyle yerine getirmeye

çalışan kimse olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle dindar, bağlı bulunduğu dinin inanç ve ibadetlerini benimseyerek bunu bir davranış biçimi haline getiren kişidir (Bilgin, 2014).

Türkiye’de yapılan çalışmalarda çeşitli dindarlık tanımları yapıldığı görülmektedir. Kızılgeçit dindarlığı, dini inançların belirli davranış şekilleriyle belirli zaman ve mekanda ferdi veya grup olarak bir yaşantı haline getirilmesi olarak tanımlamaktadır. Yani dini değerlerin, emir ve yasakların insan hayatında uygulamaya geçirilmesini ifade etmektedir (Kızılgeçit, 2017a, s. 16).

Kurt (2009) dindarlığı, bireyin bağlı olduğu dine dair inanç, semboller ve yerine getirilmesi gereken ibadetlere odaklanması ve bunlarla hemhal olma hali olarak tanımlamaktadır. Kayıklık’a (2006) göre ise dindarlık, dini değerlerin bireyin yaşantısında canlanmasıdır. Mehmedoğlu (2004, s. 36) dindar insanı, bütün davranışlarının temelinde dini motifler çerçevesinde davranış ortaya koyan kişi olarak tanımlamaktadır. Akgül’e (2004) göre dindarlık, “‘hayattan zevk alma ve mutluluk ile iç içe gerçekleşen inanç, duygu, algı ya da tutum ve davranışların bütünlüğüdür.’”

Modern psikolojide dindarlık çeşitli bakış açılarıyla ele alınmıştır. William James’e göre dindar olmak ancak kişinin bireysel yazgılarıyla ilgilidir. Bireyin kişisel yazgisına odaklanması onun dinsel yaşantısının temelini oluşturmaktadır (James, 2017, ss. 500-508). Psikanalizin kurucularından olan Freud’a göre ise dindarlık, zorlanmaya yönelik geriye dönüşü anlatan bir isteğe güvenmektir. Freud dini davranışların altında çocukluk dönemi yaşantılarının olduğunu savunur. Aynı zamanda dindar bireyler dini inançlarını yaşantılarına yansıtırken, nevrotik açıdan sıkıntılı ve saplantılı davranışlara sahip bireylerle benzerlikler göstermektedir (Freud, 2006, s. 32; Wulff, 2004). Erikson’a göre dindarlık, çocuğun aile içerisinde özellikle anne olmak üzere ebeveyn karakterinde bir yüce varlığa inanma arayışıdır (Bahadır, 2021, s. 146). Dindarlığın özünde inanma ve bağlanma duygusu bulunur. Dindar birey inandığı yüce varlığa samimiyetle bağlanır. O’nun yaratıcısı olduğunu, sonsuz güç sahibi olduğunu kabul eder ve O’nun ile dua, ibadet gibi çeşitli yollarla iletişim kurar. Bu iletişim türünün belirli derecede bir rutin haline gelmesi, bireyin hayatını kapsamı, günlük hayatında yer edinmesi dindarlık kavramı ile izah edilebilir. (Hökelekli, 2016, s. 43).

Sonuç olarak dindarlık, dini değerlerin bireyin hayatına ne derece etki ettiği, dindarlık yüce varlığa inanma, müntesibi olduğu dinin gereklerini yerine getirme, dini değerleri hayatının bir parçası haline getirerek bir yaşam sürdürme ve yüce varlıkla olan iletişim derecesini de içine alan bir kavram olarak bireyin hayatının dini bakımdan önemine vurgu yapmaktadır.

Din, birey ve toplum yaşantısının tamamını kapsayan bir yapıya sahiptir. Din, bireysel ve toplumsal her alanda karşımıza çıkmaktadır. Birbirinden farklı pek çok din, inananlarının onları algılayış biçimi, sosyal çevre, kültürel özelliklerle bir araya gelince çok farklı dindarlık anlayışı ortaya çıkmaktadır. İlk başlarda dindarlık yalnızca ibadetlere indirgenerek tek boyutlu ele alınan bir yaklaşımla incelenmiştir. Daha sonrasında ise çok yönlü, karmaşık bir yapısının olduğu dikkat çekmiş ve çok boyutlu açıdan değerlendirilme ihtiyacı ortaya çıkmıştır (Hökelekli, 2016, s. 51).

Dindarlığın çok boyutlu ele alınması pek çok araştırmacı tarafından gündeme getirilmiştir. Bunlardan Glock ve Stark'ın birlikte çalıştığı ve Stark'ın tek başına hazırladığı çalışmalarda bulunur. Glock ve Stark'a göre bireyin dini yaşayış biçiminden çeşitli dindarlık anlayışları meydana gelebilir. Fakat çok çeşitli dindarlık türleri meydana gelmesine rağmen hepsinin kabul edebileceği ortak boyutların da olabileceğini iddia eder (Ayten & Köse, 2016, s. 112). Glock ve Stark dindarlığı 5 boyutta ele almıştır. Tüm dindarlık türleri için geçerli olabilecek, dünya dinlerinde ortak olarak değerlendirdikleri boyutlar “inanç, ibadet, tecrübe, bilgi ve etki” olarak sıralanmaktadır. Bu 5 boyut esas alındığında dindarlığın daha kapsamlı ölçüleceğini savunmaktadırlar (Karaşahin, 2008).

Dindarlığı motivasyonel yönü itibariyle ele alan yaklaşımlar da bulunmaktadır. Dini motivasyonel olarak ele alan yaklaşım, dini inancın ana motivasyonunun ne olduğu ve insanların dini yaşantılarını hangi motivasyonların etkilediği ile ilgilenir. Allport, önyargı teorisinde, 1950 ve 1960'lı senelerde kiliseye düzenli giden kişilerin gitmeyenlere göre daha önyargılı olduğunu tespit etmiştir. Bu çelişkili durumu izah etmek için dindarların temelde iki farklı yönelime sahip olduğunu ifade etmiştir. Allport, bir kısmının içsel olarak motive olduklarını yani dini bir amaç olarak gördüklerini, diğerlerinin ise dışsal olarak motive olduklarını ve dini kendi çıkarları için araç olarak kullandıklarını ifade etmektedir. Bu düşünceden hareketle dindarlığı iç güdümlü dindarlık ve dış güdümlü dindarlık olarak ikiye ayırmıştır. Allport tarafından ortaya konulan bu görüş din ve psikoloji alanına büyük katkı sağlamış ve hala pek çok çalışmada kullanılmaktadır (Karaca, 2017, s. 91).

İç güdümlü dindarlıkta birey ana motivasyonu dinde bulmaktadır. Dini, hayatının merkezine koyar. Dini bütünüyle içselleştirerek dinin tüm emir ve yasaklarına uymaya gayret eder. Benimsedikleri dinin değerlerine samimiyetle bağlıdır. Hayatının her alanında dini göz önünde bulundurur ve bunu bir yaşantı haline getirir. İç güdümlü dindarlarda bireyin diğer tüm arzuları, istekleri, güdülleri ikinci planda tutularak dini inanç ve hükümlerin güdümüne bırakılır (Ayten & Köse, 2016, s. 115). Dış güdümlü dindarlıkta ise kişinin kendi amaçları doğrultusunda dini

kullanma yönelimi bulunmaktadır. Dış güdümlü dindarlar için din makam, mevki, itibar, kendini haklı çıkarma aracı olarak görülür. Dini yaşamak bir amaç değil araçtır. Araçsal ve çıkarıcı bir anlayışla hareket eden bu kişilerin gerçek anlamda samimi bir dindar oldukları söylenemez (Gürses, 2017, s. 27).

2.3. Hayat Memnuniyeti

Literatürde genel itibariyle “öznel veya beyan edilmiş mutluluk” ve “öznel refah” kavramları eş anlamda kullanılmıştır. Hayat memnuniyeti veya mutluluk, felsefe ve edebiyatın eski bir konusu olmasına rağmen bilimsel inceleme sahasına 20. yüzyılda ölçme ve tanımlama problemleri neticesinde konu edinmiştir. Hayat memnuniyeti kavramı 1900’lü yılların sonunda pozitif psikoloji ile birlikte üzerinde araştırmalar yapılmaya başlanmıştır (Ayten, 2015a, s. 51). Modern dönemde bu kavram psikoloji, sosyoloji ve iktisat gibi sosyal bilimler ile tıp tarafından incelenmektedir (Akın & Yalnız, 2015). Bu kavram ilk defa Neugarten çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Neugarten bu kavramı “ insanların beklentileri ile ne istediği ve sahip olduklarının karşılaştırılması ile elde edilen sonuç” olarak ifade etmiştir (Neugarten & Tobin, 1961).

Hayat memnuniyeti kavramı bireylerin hayatlarında genel olarak bir memnuniyet, hoşnutluk halini ifade eder. Yaşam doyumu olarak da ifade edilen bu kavram bireylerin karakteristik özellikleri ve sahip olduğu hayat şartlarından etkilendiği için tam anlamıyla kapsayıcı bir tanım yapmak güçtür (Keser, 2005).

E. Dinner, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından hazırlanan bir çalışmada hayat memnuniyetini, bireyin hayatında değiştirmek istediği şeylerin az olması, idealindeki hayatı yaşadığını düşünmesi ve kişinin kendi yaşamını bir bütün olarak değerlendirdiğinde pozitif ve mutlu olarak ifade etmesi şeklinde tanımlamışlardır. Bireyin yaşamını pozitif yönde devam ettirebilmesi için içerisinde bulunduğu hayat şartlarından memnun olması gerekmektedir. Birey kendisine istekleri ve arzuları doğrultusunda yaşanabilir bir dünya kurduğunda hayatından memnun olacaktır. Kendi bakış açısı, istek ve arzuları doğrultusunda bir hayat yaşayamayan birey ise hayatından memnun olmayacaktır. Hayat memnuniyeti bireyin yaşantısının belirli bir zamanı veya belirli bir tarafıyla sınırlandırılmaz. Bireyin hayatının her aşamasında pek çok yönüyle mutlu ve hoşnut olmasıdır (Altay & Aydın Avcı, 2009).

Bireyin kendi düşünce dünyasına göre zihinde hedeflediği, kendisi için ideal olarak değerlendirdiği bir hayat profili oluşturur. Birey, içerisinde bulunduğu yaşam şartları ile düşünce dünyasındaki hedeflediği bu hayat profili arasında bir değerlendirmede bulunur. Kişinin sahip olduğu yaşam şartları ile idealindeki yaşam şartları örtüştüğü takdirde hayat

memnuniyetinden bahsedilebilir (Pavot vd., 1991). Düşünce dünyasındaki hedeflerini, isteklerini gerçekleştirebilen bir bireyin hayat memnuniyet düzeyi de artmaktadır (Karadayı, 2018) Kendi bakış açısı, istek ve arzuları doğrultusunda bir hayat yaşayamayan ya da anlık gerçekleşen problemlere karşı çıkamayarak sarsılan bireylerde ise hayat memnuniyet düzeyinin düştüğü görülmektedir (Demirel & Canat, 2004). Dolayısıyla bireyin idealindeki hayat ile yaşadığı hayat arasında farka göre bireyin hayat memnuniyeti değişmektedir. Bu fark ne kadar az olursa birey o kadar hayatından memnun olurken, fark arttıkça bireyin hayat memnuniyeti azalacaktır. Bu doğrultuda sosyal statüsü, akademik kariyerli, gelir durumu yüksek olan bireylerin çoğunlukla hayatlarından daha memnun oldukları görülebilir (Mustafayeva, 2013).

Hayat memnuniyeti kavramı bireylerin yaşam şartlarına, karakter özelliklerine ve farklı algılayış biçimlerine sahip olmaları nedeniyle hem tanımlanması hem de alanının belirlenmesi güçtür. Bu durumda hayat memnuniyetini etkileyen faktörler şöyle sıralanmaktadır. “Günlük yaşamdan mutluluk duyma, yaşamı anlamlı bulmak, amaçlara ulaşma konusunda uyum, pozitif bireysel kimlik, fiziksel olarak bireyin kendisini iyi hissetmesi, ekonomik güvenlik ve sosyal ilişkiler” (Keser, 2005). Bununla birlikte bazı araştırmalarda hayat memnuniyeti yaş, inanç, fiziki durum, akademik başarı, gelir düzeyi, sağlıklı olup olmama durumuna göre değişiklik gösterdiği ortaya konulmuştur (Ayten vd., 2012).

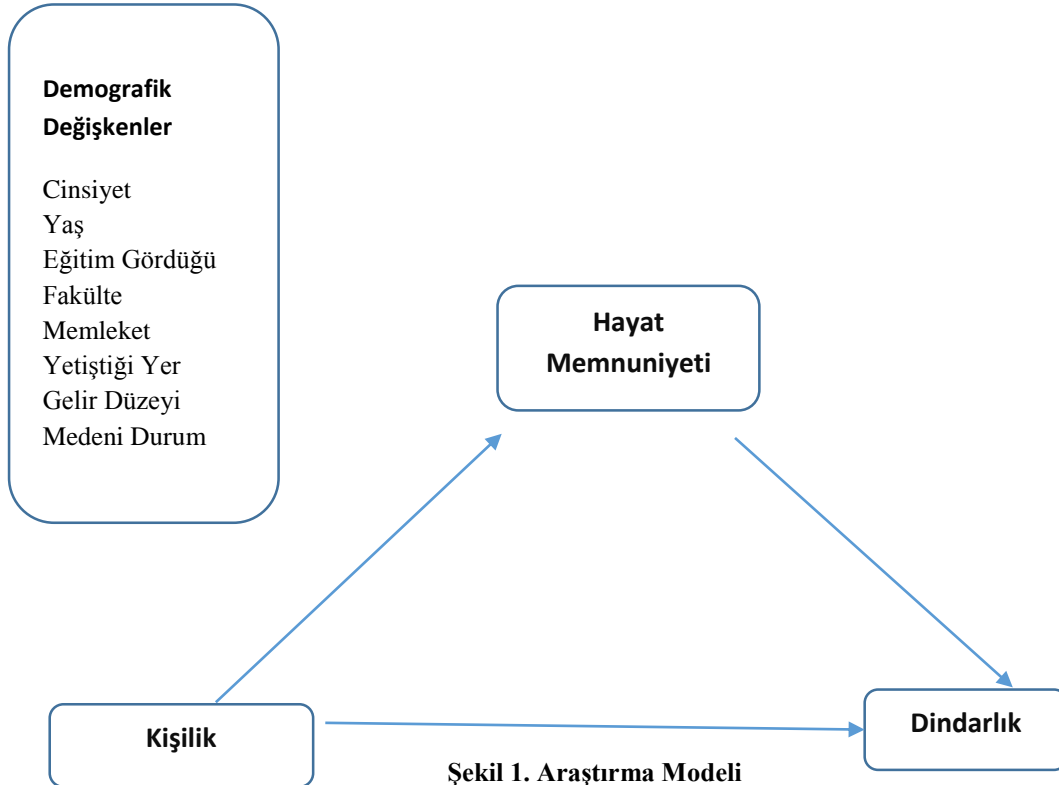
Diener (1984) hayat memnuniyetini etkileyen 3 faktörden bahsetmektedir. Bunlar dışsal faktörler, içsel faktörler ve duygusal faktörler şeklinde ifade edilmektedir. Dışsal faktörler bireyin sosyal yaşantısı ve çevresel etkenleri konu edinirken, içsel faktörler ise bireyin kendi iç dünyasına yönelerek kendisiyle ilgili oluşturduğu yaşam hedeflerini içeren taraftır. Duygusal faktörler ise bireyin deneyimlediği diğer tecrübelerini içermektedir. Bu 3 faktör bir bütün olarak incelenmesi neticesinde elde edilen mutluluk, huzur, hoşnutluk hali bireyin hayat memnuniyetini ortaya koymaktadır.

3.YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Yapılan bir çalışmanın bilimsel açıdan doğrulanabilir olması uygulanan yöntem ile yakından ilişkilidir. Yöntem bir araştırmanın konusunun belirlenmesinden sonuca varılana kadar her aşamayı içine almaktadır. Araştırmanın nasıl yapıldığını, araştırma boyunca hangi yolların izlendiğini tek tek ifade eder. Sosyal Bilimlerde kullanılan pek çok araştırma yöntemi bulunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2016, s. 12). Araştırmacı çalışmasının amacına ulaşabilmek için çalışmasına en uygun modeli tercih ederek araştırmaya yön verir. Araştırma için bir yol haritası oluşturur (Karaca, 2017, s. 50).

Bu çalışma nicel bir araştırma olup ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeline göre iki ya da ikiden fazla değişken arasındaki ilişki tespit edilmeye çalışılmaktadır. Bu doğrultuda kişilik bağımsız değişken, dindarlık bağımlı değişken, hayat memnuniyeti ise aracı değişken olarak alınmış ve üniversite öğrencilerinin kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyetleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Aynı zamanda demografik özelliklerin de kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti bakımından farka yol açıp açmadığı tespit edilmiştir. Araştırma modelini aşağıdaki şekilde sunabiliriz.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ordu Üniversitesi'ndeki tüm fakültelerde eğitim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın evreninde 2021 yılı Ordu Üniversitesi lisans programlarında eğitim gören 17988 öğrenci bulunmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen çeşitli fakültelerde okuyan 433 öğrenciden oluşmaktadır.

3.3. Araştırmaya Katılanlar ve Nitelikleri

Kişilik ile dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracılığını inceleyen bu çalışmaya 433 kişi katılmıştır. Örneklem grubunun cinsiyet yönünden 333'ünün (%76,9) kadın, 100'ünün (%23,1) erkek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan katılımcıların 178'i (%41) 18-21, 205'i (%47,4) 22-25, 26'sı (%5,9) 26-30, 24'ü (%5,4) 31-51 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşmaktadır.

Araştırma örnekleminin tamamı Ordu üniversitesinde eğitim görmekte olup, 29'u (%6,7) sanat tarihi, 51'i (%11,8) ilahiyat, 24'ü (%5,5) Türk dili ve edebiyatı, 55'i (%12,7) güzel sanatlar, 46'sı (%10,6) İngiliz dili ve edebiyatı, 22'ü (%5,1) sağlık bilimleri, 34'ü (%7,9) sosyoloji, 25'i (%5,8) okul öncesi, 42'si (%9,7) fen edebiyat, 69'u (15,9) eğitim fakültesinde eğitim görmektedir. Anket formunda Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tıp Fakültesi Ziraat Fakültesi ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinden araştırmaya katılan öğrenci sayılarının az olmasından dolayı 'Diğer' olarak kategorize edilmiştir. Bu kategoriye 36 kişi (%8,3) oluşturmaktadır.

Katılımcıların 59'u (%13,6) birinci sınıf, 102'si (%23,6) ikinci sınıf, 119'u (%27,5) üçüncü sınıf, 132'si (%30,5) dördüncü sınıf, 21'i (%4,8) beşinci sınıfta eğitim görmektedir.

Örneklemin coğrafi bölgeler açısından dağılımına bakıldığında, memleketi Karadeniz olan katılımcılar 273 kişi (%63) ile en yüksek grubu oluştururken memleketi Ege bölgesinde olan katılımcılar ise 11 kişi (%2,5) ile en düşük grubu oluşturmaktadır. Ayrıca katılımcıların memleketleri incelendiğinde 42'si (%9,7) Doğu Anadolu, 54'ü (%12,5) İç Anadolu, 18'i (%4,2) Güneydoğu Anadolu, 13'ü (%3) Marmara, 22'si (%5,1) ise Akdeniz bölgesindedir.

Araştırmada, katılımcılara hayatlarının büyük bölümünün geçtiği geniş sosyal çevre sorulmuştur. Bulgulara göre hayatlarının büyük bir çoğunluğunu 127 kişi (%29,3) büyükşehirde, 97 kişi (%22,4) ilde, 124 kişi (%28,6) ilçede, 85 kişi (%19,6) ise köyde geçirmiştir.

Örneklemin mezun olduğu liseye göre dağılımı incelendiğinde, katılımcıların 45'i (%10,4) İmam Hatip lisesi, 49'u (%11,3) Meslek lisesi, 16'sı (%3,7) Özel lise, 156'sı (%36) Öğretmen lisesi, 118'i (%27,3) Anadolu lisesinde eğitim görmüştür. Anket formundaki düz lise, fen lisesi, açık öğretim lisesi, sosyal bilimler lisesi ve güzel sanatlar lisesinden mezun olan katılımcıların sayılarının düşük olmasından dolayı 'Diğer' olarak sınıflandırılmıştır. Böylece 49 kişi (%11,3) diğer kategorisinde bulunmaktadır.

Araştırmaya katılanların gelir durumları dikkate alındığında örneklem grubunun 333'ü (%76,9) orta gelirli, 56 kişi (%12,9) gelir durumu düşük, 30 kişi (%6,9) gelir durumu yüksek ve 14'ü (%3,2) ise çok düşük gelirli bireylerdir.

Örneklem grubunun medeni durum dağılımına göre 409'u (%94,5) bekar bireylerden, 24'ü (%5,5) ise evli bireylerden meydana gelmektedir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Anket formunda, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular ile kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti ölçekleri sunulmuştur. Araştırmada, katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek amacıyla Faruk Karaca tarafından standardize edilen 'İçsel Dini Motivasyon Ölçeği', bireylerin kişilik özelliklerini tespit etmek amacıyla beş faktörlü 'Big Five Kişilik Ölçeği' ve bireylerin hayatlarından ne derece memnun olduklarını tespit etmek amacıyla 'Hayat Memnuniyeti Ölçeği' kullanılmıştır.

3.4.1. Beş faktör kişilik ölçeği

Araştırmada katılımcıların kişilik özelliklerini belirlemek amacıyla Benet-Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilen Beş Faktör Kişilik Ölçeği kullanılmıştır (Benet Martinez & John, 1998). Ölçek 5'li Likert tipinde hazırlanmıştır. Her bir madde (1-Hiç katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3- Kararsızım 4-Katılıyorum 5-Tamamen Katılıyorum) şeklinde puanlandırılmaktadır. Ölçek Sümer, Lajunen ve Özkan tarafından Türkçe'ye uyarlanarak geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır (Sümer vd., 2005). Ölçek 44 maddeden oluşmaktadır. Dışadönüklük, nörotizm, sorumluluk, açıklık ve uyumluluk olmak üzere 5 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekte bulunan 1, 6, 11, 16, 21, 26, 31 ve 36. maddeler dışadönüklük; 4, 9, 14, 19, 24, 29, 34, 39. maddeler nevroitiklik; 3, 8, 13, 18, 23, 28, 33, 38, 43. maddeler sorumluluk; 5, 10, 15, 20, 25, 30, 35, 40, 41, 44. maddeler deneyime açıklık; 2, 7, 12, 17, 22, 27, 32, 37, 42. maddeler uyumluluk boyutunu oluşturmaktadır. Ölçekteki 2, 6, 8, 9, 12, 18, 21,

23, 24, 27, 31, 34, 35, 37, ve 41. maddeler ters kodlanmaktadır. Alt boyutlara ilişkin güvenilirlik analizleri sonucunda 0.64 ile 0.77 arasında değişen değerler tespit edilmiştir (Sümer vd., 2005). Bu araştırmada ise ölçeğin güvenilirlik düzeyinin belirlenmesine yönelik yapılan analizde Cronbach's Alpha katsayısı ,752 bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik analizi sonuçlarına göre Alpha değeri dikkate alındığında, ölçme aracının güvenilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3.4.2. İçsel dini motivasyon ölçeği

Veri toplama aracı olarak İçsel Dini Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Hoge (1972) tarafından içsel dini motivasyonu ölçmek amacıyla Allport ve Ross'un "Dini Yönelim Ölçeği"nin içsel dini motivasyonla ilgili bölümünün geliştirilmesi sonucu oluşturulmuştur. Türk toplumuna standardizasyonu Karaca (2001) yapmıştır. Ölçek toplam 10 maddeden oluşmakta olup 7 madde olumlu (1., 2., 3., 4., 5., 6., 7.), 3 madde (8., 9., 10.) ise olumsuz ifade edilmiştir. Olumsuz cümle yapısına ait 3 madde ters kodlanmaktadır. İçsel dini motivasyon ölçeği puanlaması 5'li Likert tipi (1'den 5'e kadar) derecelendirme ile gerçekleştirilmektedir. Ölçeğin Cronbach's alpha katsayısı ise ,84 olarak bulunmuştur (Karaca, 2001). Bu çalışma için ölçeğin Cronbach's alpha değeri ise ,888 olarak hesaplanmıştır. Yapılan analizler ölçeğin geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermektedir.

3.4.3. Hayat memnuniyeti ölçeği

Araştırmada katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerini ölçmek amacıyla Diener ve arkadaşları (1985) tarafından geliştirilen hayat memnuniyeti ölçeği kullanılmıştır. Ölçek Ali Ayten tarafından 2012'de Türkçeye uyarlanmış ve geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır (Ayten, 2015b, s. 33). Tek boyutlu bir ölçektir. Katılımcıların hayatlarından duydukları memnuniyete göre 5 madde bulunmaktadır. Ölçek maddeleri ; "Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.", "Hayat şartlarım mükemmeldir", "Hayatımdan memnunum", "Şimdiye kadar istediğim çoğu şeyi elde ettim" ve "Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiçbir değişiklik yapmazdım" şeklindedir. Ölçek 7'li Likert tipinde, "1: Bana hiç uygun değil, 2: Bana oldukça uygun değil, 3: Bana uygun değil, 4: Kararsızım, 5: Bana uygun, 6: Bana oldukça uygun, 7: Bana tamamen uygun" şeklindeki seçeneklerden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 7 iken en yüksek puan ise 35'dir.

Ayten tarafından yapılan iç tutarlılık analizi sonucunda ölçeğin KMO değeri (,81); Cronbach Alfa değeri (,85) olarak hesaplanmıştır (Ayten, 2015b, ss. 32-33). Yapılan çalışmada ise Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ,879 olarak bulunmuştur.

3.5. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırma örneklemini Ordu üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiyi inceleyen bu çalışma için hazırlanan kişisel bilgi formu ve konu ile ilgili ölçeklerden elde edilen anket soruları katılımcılara 2021 yılı Haziran ayında Ordu üniversitesinde uygulanmıştır. Kartopu örneklem biçimi kullanılmıştır. Öncelikle anket formu araştırmacı tarafından öğrencilerin WhatsApp grupları ve mail adreslerine gönderilmiştir. Anket formu kendisine ulaşan öğrencilerden de anketi kendi arkadaş gruplarında ve mail adreslerinde paylaşması istenmiştir.

Veriler SPSS ve AMOS paket programları ile değerlendirilmiştir. Bulguların değerlendirilmesinde, güvenilirlik, frekans, gruplar arası karşılaştırma ve korelasyon analizleri kullanılmıştır. ANOVA testinde anlamlı farklılık görüldüğünde farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla SCHEFFE ve LSD post hoc testleri kullanılmıştır. Aracılık analizleri ise Andrew F. Hayes (2018) tarafından geliştirilen Process V3,5 Makro eklentisi kullanılarak çözümlenmiştir. Analizler Model 4 olarak kodlanan aracılık analizi uygulanmıştır. Analizlerde güven aralığı %95 (anlamlılık düzeyi 0,05 $p < 0,05$) olarak belirlenmiştir. Bütün ölçeklerin (kişilik ölçeği faktörlerine göre) z standart puanları hesaplanıp veri temizliği yapılmıştır. Anketi uygun doldurmayan toplam 12 veri silinmiştir. Bulgular ilgili literatür incelenerek yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Kişilik ve dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünü ele alan araştırmanın bu bölümünde, uygulanan anketlerden elde edilen veriler analiz edilecek, bulgular tablolar halinde verilecektir. Bu doğrultuda ilk olarak katılımcıların kişiliğe yönelik bulguları aktarılacaktır. Öncelikle kişilik genel profili verilecek ardından kişilik ve demografik değişkenler ile ilgili elde edilen veriler sunulacaktır. Sonrasında dindarlık genel profili verilecek ve dindarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere yönelik bulgular aktarılacaktır. Daha sonrasında ise hayat memnuniyeti genel profili verilecek ve hayat memnuniyeti ile demografik değişkenlerle ilgili bulgular sırasıyla aktarılacaktır. Son olarak kişilik alt boyutları ile dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolü incelenecektir.

4.1. Kişiliğe Yönelik Bulgular

Bu başlık altında kişilik ölçeğinin alt boyutlarının cinsiyete, okuduğu fakülte/bölüme, mezun olduğu liseye, memleketine ve yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tespit edilerek elde edilen bulgular tablo halinde sunulacaktır.

4.1.1. Kişilik genel profili

Örneklem grubunun kişilik genel profili aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Kişilik Ortalamaları

Boyutlar	N	Ort.	Min.	Max.	SS
Açıklık	433	3,65	1,80	4,90	,616
Nörotizm	433	2,91	1,00	4,88	,758
Dışadönüklük	433	3,33	1,13	5,00	,748
Uyumluluk	433	3,80	2,33	5,00	,540
Sorumluluk	433	3,62	2,11	5,00	,545

Tablo 1 verilerine göre kişilik ölçeğinin alt boyutundan alınabilecek en yüksek ortalama 5,00, en düşük ortalama ise 1,00'dır. Bu doğrultuda 5'li likert tarzında hazırlanan ölçekte nötr katılımı ifade eden 3,00 orta değer olarak kabul edilirse, katılımcıların kişiliğinin, uyumluluk ($X=3,80$), açıklık (Ort.=3,65), sorumluluk (Ort.=3,62), dışadönüklük ($X=3,33$) boyutlarında yüksek ortalamalar elde ettiği, buna karşılık kişiliğinin nörotizm (Ort.=2,91) boyutunda ise düşük puan aldıkları anlaşılmaktadır.

Elde edilen verilerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye'de bir devlet üniversitesinde eğitim gören genç bireylerin kişilik bakımından en öne çıkan özelliğinin uyumluluk olduğu söylenebilir.

Bunun yanında katılımcıların açıklık ve sorumluluk özellikleri yüksekken, nörotizm özelliğinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durum da Türk gençlerinin duygusal yönüyle dengeli bir kişilik yapısına sahip olduğu söylenebilir.

4.1.2. Cinsiyet ve kişilik

Araştırmaya katılan bireylerin kişilik ölçeğinin alt boyutları puan ortalamalarının cinsiyete göre farka yol açıp açmadığını tespit etmek için gruplar arası karşılaştırma (t-test) analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Cinsiyete Göre Kişilik (t-test)

Boyutlar	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Açıklık	Kadın	333	3,64	,6239	-,691	,490
	Erkek	100	3,69	,5904		
Nörotizm	Kadın	333	2,98	,7447	3,279	,001
	Erkek	100	2,70	,7682		
Dışadönüklük	Kadın	333	3,29	,7612	-1,649	,100
	Erkek	100	3,44	,6973		
Uyumluluk	Kadın	333	3,81	,5413	,613	,540
	Erkek	100	3,77	,5397		
Sorumluluk	Kadın	333	3,66	,5559	2,643	,009
	Erkek	100	3,49	,4889		

Cinsiyet değişkeninin kişilik ölçeğinin alt boyutları bakımından nasıl bir farka yol açtığına ortaya konması amacıyla yürütülen t-test analiz sonuçlarına göre, kadın veya erkek olmanın kişilik ölçeğinin sadece nörotizm ve sorumluluk boyutlarında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı bir farka yol açtığı anlaşılmıştır. Tablo 2 verilerine göre kişiliğin nörotizm alt boyutundan erkekler 2,70 aritmetik ortalama elde ederken kadınlar 2,98 aritmetik ortalama elde etmiştir. Bu bulguya göre kadınların erkeklere nazaran daha nevroitik bir kişilik özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Cinsiyetin gruplar arası farka yol açtığı diğer kişilik boyutu ise sorumluluktur. Kişiliğin sorumluluk boyutunda kadınlar lehine yüksek ortalama söz konusudur. Elde edilen verilere göre kadınlar kişiliğin sorumluluk boyutundan 3,66 aritmetik ortalama elde ederken, erkekler 3,49 aritmetik ortalama almışlardır. Buna göre kadınların kişiliğinin sorumluluk özelliğinin erkeklere nazaran daha yüksek olduğu söylenebilir. Yapılan t-test analizi sonuçlarından kadın veya erkek olmak kişiliğin açıklık, dışadönüklük ve uyumluluk özellikleri bakımından fark oluşturmadığı anlaşılmıştır.

Erkeklerin kişilik alt boyutlarından açıklık (Ort.=3,69) ve dışadönüklük (Ort.=3,44) puanı kadınların açıklık (Ort.=3,64) ve dışadönüklük (Ort.=3,29) puanından, kadınların ise

uyumluluk (Ort.=3,81) puanı erkeklerin uyumluluk (Ort.=3,77) puanından yüksek olmasına rağmen kişiliğin açıklık, dışadönüklük ve uyumluluk boyutlarındaki cinsiyet ortalamaları arasındaki bu fark istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde değildir ($p>,05$).

4.1.3. Eğitim görülen fakülte/bölüm ve kişilik

Katılımcıların öğrenim gördükleri fakültenin kişilik özellikleri bakımından bir farka yol açıp açmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile çözümlenmiştir. Farkların hangi gruplar arasında oluştuğunu tespit etmek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Tabloların büyük olması nedeniyle tabloda sadece anlamlı farkların bulunduğu verilere yer verilmiştir. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.3. Eğitim Görülen Fakültenin Açıklık Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Fakülteleri	N	Ort.	SS	F	p	LSD
Açıklık	1 Sanat Tarihi	29	3,87	,681	3,129	,001	1 ile 2-6-8-9-10; 3 ile 2-6-8-10; 4 ile 2-6-8-10; 5 ile 6-8-10; 7 ile 6-8; 11 ile 8 arasında
	2 İlahiyat	51	3,56	,720			
	3 Türk Dili ve Edb.	24	3,91	,611			
	4 Güzel Sanatlar	55	3,79	,522			
	5 İngiliz Dili ve Edb.	46	3,78	,502			
	6 Sağlık Bilimleri	22	3,37	,614			
	7 Sosyoloji	34	3,77	,481			
	8 Okul Öncesi	25	3,33	,673			
	9 Diğer	36	3,56	,576			
	10 Fen Edebiyat	42	3,51	,702			
	11 Eğitim Fak.	69	3,63	,550			

Tablo 3’de farklı fakülte/bölümlerde öğrenim görenlerin kişiliğin açıklık özelliği bakımından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka yol açtığını ortaya koymaktadır ($p<,05$). Bu araştırmada kişiliğinin açıklık özelliği bakımından en yüksek ortalama elde edenler Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde öğrenim gören katılımcılardır (Ort.=3,91). Ardından sırasıyla Sanat Tarihi (Ort.=3,87), Güzel Sanatlar (Ort.=3,79), İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,78), Sosyoloji (Ort.=3,77), Eğitim (Ort.=3,63), İlahiyat (Ort.=3,56), Diğer (Ort.=3,56), Fen Edebiyat (Ort.=3,51), Sağlık Bilimleri (Ort.=3,37) ve Okul Öncesi (Ort.=3,33) bölümlerinde öğrenim gören katılımcılar gelmektedir.

Uygulanan LSD testi sonucuna göre katılımcıların öğrenim gördüğü fakülte/bölüm bakımından istatistiksel olarak altı grup olduğu tablo verilerinden anlaşılmaktadır. Analiz sonuçlarına göre Sanat Tarihi ile İlahiyat, Sağlık Bilimleri, Okul Öncesi, Diğer ve Fen Edebiyat fakülteleri/bölemleri arasında kişiliğin açıklık özelliği düzeyi bakımından manidar bir farklılık bulunmaktadır ($p<,05$). Kişiliğin açıklık boyutunda Türk Dili ve Edebiyatı öğrencileri; İlahiyat, Sağlık Bilimleri, Okul Öncesi ve Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden anlamlılık düzeyinde farklılaşmaktadır ($p<,05$). Güzel Sanatlar Fakültesi de İlahiyat, Sağlık Bilimleri, Okul Öncesi, Fen Edebiyat Fakültelerinden kişiliğin açıklık boyutunda anlamlılık düzeyinde farklıdır ($p<,05$). Kişiliğin açıklık özelliği bakımından İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümü ise Sağlık Bilimleri, Okul Öncesi ve Fen Edebiyat Fakültelerinden anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. ($p<,05$). Sosyoloji bölümü öğrencilerinin ortalaması da Sağlık Bilimleri ve Okul Öncesi bölümü öğrencilerinin ortalamasından açıklık alt boyutunda anlamlılık düzeyinde farklılaşmıştır $p<,05$). Aynı şekilde Eğitim Fakültesi ile Okul Öncesi Bölümü anlamlılık düzeyinde farklılaşmaktadır. ($p<,05$).

Tablo 4.4. Eğitim Görülen Fakültenin Nörotizm Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Fakülteleri	N	Ort.	SS	F	p	LSD
Nörotizm	1 Sanat Tarihi	29	2,53	,730	2,628	,004	1 ile 5-6-7-8-9-11; 2 ile 6-7-8; 3 ile 7-8; 4 ile 7-8; 7 ile 10; 8 ile 10 arasında
	2 İlahiyat	51	2,75	,758			
	3 Türk Dili ve Edb.	24	2,73	1,01			
	4 Güzel Sanatlar	55	2,85	,795			
	5 İngiliz Dili ve Edb.	46	2,99	,756			
	6 Sağlık Bilimleri	22	3,16	,716			
	7 Sosyoloji	34	3,19	,563			
	8 Okul Öncesi	25	3,22	,720			
	9 Diğer	36	2,91	,742			
	10 Fen Edebiyat	42	2,78	,567			
	11 Eğitim Fak.	69	3,02	,769			

Yapılan gruplar arası karşılaştırmada kişiliğin nörotizm özelliği ile eğitim görülen fakülte arasında manidar bir farklılık söz konusudur ($p<,05$).

LSD testine göre eğitim görülen fakülte, nörotizm ortalamaları bakımından altı grup oluşturmaktadır. Bulgulara göre en yüksek ortalamaya sahip grup Okul Öncesi (Ort.=3,22) iken en düşük ortalamaya sahip grup ise Sanat Tarihi (Ort.=2,53) bölümüdür. Sanat Tarihi bölümü öğrencilerinin ortalamaları ile İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ort.=2,99), Sağlık Bilimleri (Ort.=3,16), Sosyoloji (Ort.=3,19), Okul Öncesi (Ort.=3,22), Diğer (Ort.=2,91) ve Eğitim

Fakültesi (Ort.=3,02) öğrencilerinin ortalamaları istatistiksel bakımdan anlamlılık düzeyinde farklıdır ($p<,05$). İlahiyat fakültesi (Ort.=2,75) öğrencilerinin ortalaması da Sağlık Bilimleri, Sosyoloji ve Okul Öncesi bölümü öğrencileri ile manidar bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$). Türk Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin ortalaması ile (Ort.=2,73), Sosyoloji ve Okul Öncesi bölümü öğrencilerinin ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<,05$). Aynı şekilde anlamlı farklılığın bulunduğu diğer bir grup ise Güzel Sanatlar (Ort.=2,85) ile Sosyoloji ve Okul Öncesi bölümleri arasındadır ($p<,05$). Sosyoloji bölümü öğrencileri ile Fen Edebiyat fakültesi öğrencilerinin ortalamaları (Ort.=2,78) arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır ($P<,05$). En yüksek ortalamaya sahip olan Okul Öncesi bölümü öğrencileri, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden manidar bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$).

Tablo 4.5. Eğitim Görülen Fakültenin Dışadönüklük Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Fakülteleri	N	Ort.	SS	F	p	LSD
Dışadönüklük	1 Sanat Tarihi	29	3,62	,745	1,940	,038	1 ile 2-6-8-9-11; 2 ile 3-4-5-6-7-8-9-10-11; 3 ile 6-8; 4 ile 6- 8; 8 ile 10 arasında
	2 İlahiyat	51	3,21	,807			
	3 Türk Dili ve Edb.	24	3,59	,680			
	4 Güzel Sanatlar	55	3,48	,759			
	5 İngiliz Dili ve Edb.	46	3,35	,737			
	6 Sağlık Bilimleri	22	3,11	,761			
	7 Sosyoloji	34	3,32	,735			
	8 Okul Öncesi	25	3,00	,871			
	9 Diğer	36	3,23	,687			
	10 Fen Edebiyat	42	3,38	,663			
	11 Eğitim Fak.	69	3,27	,708			

Yapılan tek yönlü varyans analizine göre bireylerin, eğitim gördükleri fakültele göre oluşan gruplar arasında, kişilik ölçeğinin ‘dışadönüklük’ boyutunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<,05$).

Kişiliğin dışadönüklük boyutunda beş grup oluşmuştur. Analizler sonucunda en yüksek ortalamayı sanat tarihi (Ort=3,62) bölümünde okuyan öğrenciler alırken, en düşük ortalamayı ise Okul Öncesi (Ort.=3,00) bölümünde okuyan öğrenciler almıştır. LDS testine göre en yüksek ortalamayı elde eden Sanat Tarihi bölümündeki öğrencilerin ortalaması İlahiyat (Ort.=3,21), Sağlık Bilimleri (Ort.=3,11), Okul Öncesi, Diğer (Ort.=3,23) ve Eğitim Fakültesi (Ort.=3,27) öğrencilerinin ortalamalarından farklı olduğu ortaya çıkmıştır ($p<,05$). Aynı şekilde İlahiyat öğrencilerinin ortalamaları Türk Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,59), Güzel Sanatlar (Ort.=3,48), İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,35), Sağlık Bilimleri, Sosyoloji (Ort.=3,32) , Okul Öncesi, Diğer, Fen Edebiyat (Ort.=3,38) ve Eğitim Fakültesi öğrencilerinin ortalamasından manidar bir

şekilde farklılaşmaktadır ($p<,05$). Türk Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin ortalamaları ile Sağlık Bilimleri ve Okul Öncesi bölümü öğrencilerinin ortalamaları arasındaki fark da anlamlılık düzeyindedir ($p<,05$). Aralarında anlamlı farklılığın bulunduğu diğer bir grup ise Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri ile Sağlık Bilimleri ve Okul Öncesi bölümü öğrencileri arasındadır ($p<,05$). Aynı şekilde Okul Öncesi öğrencileri ile Fen Edebiyat öğrencileri arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p<,05$).

4.1.4. Mezun olduğu lise ve kişilik

Katılımcıların mezun olduğu liselerin kişilik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediğine dair bulgular tek yönlü varyans analizi sonucu elde edilmiştir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla sheffle ve LSD testleri yapılmıştır.

Tablo 4.6. Mezun Olunan Lisenin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)

Boyutlar	Liseleri	N	Ort.	SS	F	p
Açıklık	1 İmam Hatip L.	45	3,70	,580	1,32	,253
	2 Meslek Lisesi	49	3,67	,702		
	3 Özel Lise	16	3,86	,504		
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,68	,639		
	5 Anadolu Lisesi	118	3,54	,582		
	6 Diğer	49	3,70	,579		
Nörotizm	1 İmam Hatip L.	45	2,91	,845	,535	,750
	2 Meslek Lisesi	49	2,94	,719		
	3 Özel Lise	16	2,68	,707		
	4 Öğretmen Lisesi	156	2,91	,769		
	5 Anadolu Lisesi	118	2,97	,764		
	6 Diğer	49	2,84	,693		
Dışadönüklük	1 İmam Hatip L.	45	3,24	,675	,856	,511
	2 Meslek Lisesi	49	3,22	,700		
	3 Özel Lise	16	3,56	,670		
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,31	,772		
	5 Anadolu Lisesi	118	3,37	,733		
	6 Diğer	49	3,42	,839		
Uyumluluk	1 İmam Hatip L.	45	3,81	,464	1,70	,133
	2 Meslek Lisesi	49	3,82	,542		
	3 Özel Lise	16	4,06	,449		
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,75	,562		
	5 Anadolu Lisesi	118	3,77	,513		
	6 Diğer	49	3,92	,600		
	1 İmam Hatip L.	45	3,54	,560	,987	,425
	2 Meslek Lisesi	49	3,67	,464		

Sorumluluk	3 Özel Lise	16	3,79	,522
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,59	,568
	5 Anadolu Lisesi	118	3,61	,530
	6 Diğer	49	3,71	,568

Elde edilen bulgulara göre kişiliğin ‘açıklık’ boyutunda en yüksek ortalamayı Özel Liseden (Ort.=3,86), en düşük ortalamayı ise Anadolu Lisesinden (Ort.=3,54) mezun olan bireyler almıştır. Ardından sırasıyla İmam Hatip Lisesi (Ort.=3,70) ve Diğer (Ort.=3,70), Öğretmen Lisesi (Ort.=3,68), Meslek Lisesi (Ort.=3,67) mezunları gelmektedir. Bütün düzeylerdeki katılımcıların ortalamaları ortanın üstünde belirlenmiştir. Fakat açıklık düzeyleri istatistiksel olarak incelendiğinde gruplar arasında fark oluşturmamaktadır ($F= 1,32; p>,05$).

Kişiliğin ‘nörotizm’ boyutunda en yüksek ortalamayı Anadolu Lisesi (Ort.=2,97) mezunları elde etmiştir. Ardından Meslek Lisesi (Ort.=2,94), İmam Hatip Lisesi (Ort.=2,91), Öğretmen lisesi (Ort.=2,91) ve Diğer Lise (Ort.=2,84) mezunları takip etmektedir. Özel lise (Ort.=2,68) mezunları ise en düşük ortalamaya sahiptir. İstatistiksel açıdan incelendiğinde katılımcıların nörotizm düzeyleri ile mezun oldukları lise arasındaki ilişki anlamlılık düzeyinde değildir ($F= ,535; p>,05$).

Dışadönüklük boyutunda ise ortalama puanları yüksekten düşüğe sıralandığında; Özel lise (Ort.=3,56), Diğer Liseler (Ort.=3,42), Anadolu Lisesi (Ort.=3,37), Öğretmen Lisesi (Ort.=3,31), İmam Hatip Lisesi (Ort.=3,24) ve Meslek Lisesi (Ort.=3,22) şeklinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgulara göre dışadönüklük alt boyutunda mezun olunan lise istatistiksel olarak herhangi bir farka yol açmamaktadır ($p>,05$).

Kişiliğin ‘uyumluluk’ boyutunda Özel Lise (Ort.=4,06) mezunları en yüksek ortalamaya sahip olurken, Öğretmen Lisesi (Ort.=3,75) mezunları en düşük ortalamayı elde etmişlerdir. Daha sonrasında ise sırasıyla Diğer Lise (Ort.=3,92), Meslek Lisesi (Ort.=3,82), İmam Hatip Lisesi (Ort.=3,81) ve Anadolu Lisesi (Ort.=3,77) mezunları gelmektedir. Ortalamalar arasındaki bu farklılık istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde değildir ($p>,05$).

Sorumluluk boyutunda ise en yüksek ortalamayı elde eden Özel Lise (Ort.=3,79) mezunlarıdır. Ardından Diğer Lise (Ort.=3,71), Meslek Lisesi (Ort.=3,67), Anadolu Lisesi (Ort.=3,61), Öğretmen Lisesi (Ort.=3,59) mezunları takip etmektedir. En düşük ortalama ise İmam Hatip Lisesi (Ort.=3,54) mezunlarına aittir. İstatistiksel olarak değerlendirildiğinde sorumluluk ile mezun olunan lise değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilememiştir ($p>,05$).

4.1.5. Memleket ve kişilik

Araştırmada cevabı merak edilen bir başka soru ise katılımcıların ülkenin hangi coğrafyasından olduklarıdır. Acaba katılımcıların değişik memleketlere sahip olmaları kişiliğin boyutları açısından nasıl bir farka yol açar? Bu sorunun cevabı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.7. Memleketin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)

Boyutlar	Memleketi	N	Ort.	SS	F	p
Açıklık	1 Karadeniz	273	3,64	,605	,818	,556
	2 Doğu Anadolu	42	3,70	,644		
	3 İç Anadolu	54	3,76	,621		
	4 Güneydoğu Anadolu	18	3,49	,762		
	5 Marmara	13	3,59	,622		
	6 Ege	11	3,46	,765		
	7 Akdeniz	22	3,75	,465		
Nörotizm	1 Karadeniz	273	2,84	,730	1,872	,084
	2 Doğu Anadolu	42	2,98	,902		
	3 İç Anadolu	54	3,17	,752		
	4 Güneydoğu Anadolu	18	2,78	,590		
	5 Marmara	13	3,14	,682		
	6 Ege	11	2,96	,729		
	7 Akdeniz	22	3,01	,892		
Dışadönüklük	1 Karadeniz	273	3,34	,740	,629	,707
	2 Doğu Anadolu	42	3,30	,824		
	3 İç Anadolu	54	3,38	,774		
	4 Güneydoğu Anadolu	18	3,27	,737		
	5 Marmara	13	2,96	,718		
	6 Ege	11	3,28	,816		
	7 Akdeniz	22	3,36	,657		
Uyumluluk	1 Karadeniz	273	3,80	,536	,782	,584
	2 Doğu Anadolu	42	3,85	,536		
	3 İç Anadolu	54	3,75	,600		
	4 Güneydoğu Anadolu	18	3,89	,615		
	5 Marmara	13	3,68	,384		
	6 Ege	11	3,59	,447		
	7 Akdeniz	22	3,92	,509		
Sorumluluk	1 Karadeniz	273	3,65	,537	1,950	,072
	2 Doğu Anadolu	42	3,75	,639		
	3 İç Anadolu	54	3,58	,561		
	4 Güneydoğu Anadolu	18	3,40	,443		
	5 Marmara	13	3,38	,378		
	6 Ege	11	3,56	,549		
	7 Akdeniz	22	3,44	,475		

Örnekleme grubunun memleketine göre açıklık ortalamalarına bakıldığında, en yüksek ortalamayı İç Anadolu (Ort.=3,76) bölgesi elde ederken, en düşük ortalamayı ise Ege (Ort.=3,46) bölgesi almıştır. Ardından sırasıyla Akdeniz (Ort.=3,75), Doğu Anadolu (Ort.=3,70), Karadeniz (Ort.=3,64), Marmara (Ort.=3,59) ve Güneydoğu Anadolu (Ort.=3,49) bölgeleri gelmektedir. Elde edilen veriler incelendiğinde açıklık ile coğrafi bölge arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p>,05$).

Nörotizm boyutunda ortalaması en yüksek bölgenin Ort.=3,17 ile İç Anadolu bölgesi olduğu görülmektedir. Sonrasında ise, (Ort.=3,14) ortalama ile Marmara; (Ort.=3,01) ortalama ile Akdeniz; (Ort.=2,98) ortalama ile Doğu Anadolu; (Ort.=2,96) ortalama ile Ege; (Ort.=2,84) ortalama ile Karadeniz; (Ort.=2,78) ortalama ile Güneydoğu Anadolu bölgesi gelmektedir. İstatistiksel açıdan incelendiğinde anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

Dışadönüklük boyutunda katılımcıların en yüksek ortalamayı elde ettikleri İç Anadolu (Ort.=3,38) bölgesi iken en düşük ortalama ise Marmara (Ort.=2,96) bölgesine aittir. Ardından sırasıyla Akdeniz (Ort.=3,36), Karadeniz (Ort.=3,34), Doğu Anadolu (Ort.=3,30), Ege (Ort.=3,28), Güneydoğu Anadolu (Ort.=3,27) bölgesi takip etmektedir. Ortalamalar arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlılık düzeyinde değildir ($p>,05$).

Uyumluluk boyutunda grupların ortalamaları yüksekten düşüğe şu şekilde sıralanmaktadır: Akdeniz Bölgesi (Ort.=3,92), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Ort.=3,89), Doğu Anadolu Bölgesi (Ort.=3,85), Karadeniz Bölgesi (Ort.=3,80), İç Anadolu Bölgesi (Ort.=3,75), Marmara Bölgesi (Ort.=3,68), Ege Bölgesi (Ort.=3,59)'dur. Coğrafi bölge, uyumluluk ortalamaları bakımından herhangi bir farka yol açmamıştır ($p>,05$).

Sorumluluk boyutunda ise en yüksek ortalama Ort.=3,75 ile Doğu Anadolu Bölgesi göze çarpmaktadır. Daha sonrasında Karadeniz Bölgesi (Ort.=3,65), İç Anadolu Bölgesi (Ort.=3,58), Ege Bölgesi (Ort.=3,56), Akdeniz Bölgesi (Ort.=3,44), Güneydoğu Anadolu Bölgesi (Ort.=3,40), Marmara Bölgesi (Ort.=3,38) gelmektedir. Kişiliğin sorumluluk boyutu ile coğrafi bölge arasında fark manidar değildir ($p>,05$).

4.1.6. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve kişilik

Araştırmada, katılımcıların hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerinin kişiliğin boyutlarında bir farka yol açıp açmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA)

yapılmıştır. Hangi gruplar arasında farkın oluştuğunu tespit etmek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.8. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Kişilik Üzerinde Farkları (ANOVA)

Boyut	Yerleşim Yeri	N	Ort.	SS	F	p	LSD
Açıklık	1 Büyükşehir	127	3,77	,566	2,451	,063	
	2 İl	97	3,62	,640			
	3 İlçe	124	3,65	,590			
	4 Köy	85	3,54	,676			
Nörotizm	1 Büyükşehir	127	2,80	,781	2,353	,072	
	2 İl	97	3,00	,737			
	3 İlçe	124	2,87	,734			
	4 Köy	85	3,05	,764			
Dışadönüklük	1 Büyükşehir	127	3,46	,714	2,729	,044	1 ile 2-4 arasında
	2 İl	97	3,21	,770			
	3 İlçe	124	3,36	,747			
	4 Köy	85	3,23	,752			
Uyumluluk	1 Büyükşehir	127	3,81	,516	,272	,845	
	2 İl	97	3,83	,566			
	3 İlçe	124	3,79	,556			
	4 Köy	85	3,76	,527			
Sorumluluk	1 Büyükşehir	127	3,66	,553	,696	,555	
	2 İl	97	3,65	,489			
	3 İlçe	124	3,58	,565			
	4 Köy	85	3,58	,564			

Tablo verileri incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun büyükşehir veya ilçelerde (N=251) yaşamını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Ardından il (N=97) ve köy (N=85) gelmektedir. Bununla birlikte açıklık boyutunda en yüksek ortalamaya sahip olanlar büyükşehirde (Ort.=3,77) yaşayan bireylerdir. En düşük ortalama ise köyde (Ort.=3,54) yaşayan bireylere aittir. Sonrasında yaşamının büyük çoğunluğunu ilçede (Ort.=3,65) ve ilde (Ort.=3,62) geçirenler gelmektedir. Ortalamalar incelendiğinde bütün grupların ortanın üzerinde bir ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Ancak gruplar arasındaki fark anlamlı değildir ($p>,05$).

Nörotizm boyutunda en yüksek ortalamayı hayatının büyük bir bölümünü köyde (Ort.=3,05) geçiren bireyler elde etmiştir. Bunu il (Ort.=3,00), ilçe (Ort.=2,87) ve büyükşehirde (Ort.=2,80) yaşayan bireyler takip etmektedir. Yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerinin farklılığı nörotizm boyutunda fark oluşturmadığı ortaya çıkmıştır ($p>,05$).

Dışadönüklük boyutunda büyükşehirde yaşayan bireyler en yüksek ortalamaya sahiptir (Ort.=3,46). Ardından sırasıyla ilçe (Ort.=3,36), köy (Ort.=3,23) ve il (Ort.=3,21) takip etmektedir. Kişilik ölçeğinin sadece dışadönüklük alt boyutunda istatistiksel olarak gruplar arasında fark tespit edilmiştir ($p<,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre hayatının büyük çoğunluğunu büyükşehirde geçiren bireyler, il ve köyde yaşayan bireylerden anlamlılık düzeyinde farklılaşmıştır. Bu sonuca göre büyükşehirde yaşayan bireyler daha fazla dışadönük kişilik yapısında iken en az dışadönük grubu ise ilde yaşayanlar oluşturmaktadır.

Tablo verileri incelendiğinde uyumluluk boyutunda ilde (Ort.=3,83) yaşamını sürdürenlerin ortalama puanları en yüksektir. Daha sonrasında büyükşehir (Ort.=3,81), ilçe (Ort.=3,79) ve köy (Ort.=3,76) gelmektedir. Ortalamalar açısından değerlendirildiğinde tüm grupların ortanın üzerinde bir puana sahip olduğu söylenebilir. Fakat ortalamalar istatistiksel açıdan manidar değildir ($p>,05$).

Yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine göre örneklem grubunun sorumluluk düzeylerine bakıldığında en yüksek ortalamayı büyükşehirde yaşayanlar (Ort.=3,66) elde etmiştir. Ondan sonra il (Ort.=3,65), ilçe (Ort.=3,58) ve köyde (Ort.=3,58) yaşayanlar gelmektedir. Elde edilen verilere göre yerleşim yeri ile sorumluluk ortalamaları arasında manidar farklılık yoktur ($p>,05$).

4.2. Dindarlığa Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde ilk olarak katılımcıların dindarlık profili verilmiştir. Ardından katılımcıların dindarlık düzeylerinin, sahip oldukları demografik değişkenlere (cinsiyet, fakülte/bölüm, mezun olduğu lise, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, medeni durum) göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bulgular tablo halinde verilmiştir.

4.2.1. Dindarlık genel profili

Örneklem grubunun dindarlık genel profili aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.9. Katılımcıların Dindarlık Ortalamaları

Boyut	N	Ort.	Min.	Max.	SS
Dindarlık	433	3,75	1,30	5,00	,786

Bu araştırmada İçsel Dini Motivasyon leği kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda katılımcıların dindarlık ortalamalarının nispeten yüksek olduğu (Ort.=3,75) ve kendilerini ‘dindar’ olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Katılımcıların arasında dindarlık düzeyi bakımından en düşük ortalama 1,30 iken en yüksek ortalama 5’dir.

4.2.2. Cinsiyet ve dindarlık

Araştırmada cinsiyetin dindarlık düzeyi bakımından nasıl bir fark oluşturduğu tespit edilmesi için t-test analizi yapılmıştır. Bulgular tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Cinsiyete Göre Dindarlık (t-test)

Boyut	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Dindarlık	Kadın	333	3,77	,7334	1,014	,004
	Erkek	100	3,68	,9439		

Katılımcıların dindarlık puan ortalamalarının cinsiyete göre nasıl bir fark oluşturduğu incelendiğinde, kadınların dindarlık puanları (Ort.=3,77) erkeklerin dindarlık puanlarından (Ort.=3,68) daha yüksek olup bu fark istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<,05$).

4.2.3. Eğitim görülen fakülte/bölüm ve dindarlık

Araştırmada katılımcıların dindarlık ve eğitim görülen fakülteye göre farka yol açıp açmadığı belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla ise Scheffe ve LSD testleri uygulanmıştır. Elde edilen veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.11. Eğitim Görülen Fakültenin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Fakülteleri	N	Ort.	SS	F	p	Scheffe
Dindarlık	1 Sanat Tarihi	29	3,90	,753	6,763	,000	2 ile 4-5-11; 7 ile 5 arasında
	2 İlahiyat	51	4,30	,428			
	3 Türk Dili ve Edb.	24	3,93	,709			
	4 Güzel Sanatlar	55	3,53	,778			
	5 İngiliz Dili ve Edb.	46	3,18	,826			
	6 Sağlık Bilimleri	22	3,60	,921			
	7 Sosyoloji	34	3,95	,638			
	8 Okul Öncesi	25	3,90	,693			
	9 Diğer	36	3,66	,949			
	10 Fen Edebiyat	42	3,81	,619			
	11 Eğitim Fak.	69	3,68	,770			

Katılımcıların dindarlık düzeylerinin eğitim gördükleri fakülteye göre farklılaşp farklılaşmadığının tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda dindarlık düzeyi ile eğitim görülen fakülte arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu anlaşılmıştır ($p < ,05$). Farkın hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucuna göre ise iki grubun olduğu görülmüştür. İlk olarak İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin ortalaması (Ort.=4,30) ile Güzel Sanatlar Fakültesi (Ort.=3,53), İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (Ort.= 3,18) ve Eğitim Fakültesi (Ort.=3,68) öğrencilerinin ortalamaları arasında fark olduğu scheffe testi sonuçlarından anlaşılmıştır. Ayrıca, Sosyoloji bölümü öğrencilerinin aritmetik ortalamaları (Ort.= 3,95) ile İngiliz Dili ve Edebiyatı öğrencilerinin aritmetik ortalamaları (Ort.= 3,18) arasında da manidar bir fark ortaya çıkmıştır ($p < ,05$).

Dindarlık düzeyi bakımından grup ortalamaları incelendiğinde en yüksek ortalamayı İlahiyat fakültesinde eğitim gören katılımcıların elde ettiği anlaşılmaktadır (Ort.=4,30). Araştırmaya katılan öğrencilerin fakülteleri bazında elde ettiği ortalamalar sırasıyla; Sosyoloji bölümü (Ort.=3,95), Türk Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,93), Sanat Tarihi (Ort.=3,90) ve Okul Öncesi (Ort.=3,90), Fen Edebiyat Fakültesi (Ort.=3,81), Eğitim Fakültesi (Ort.=3,68), diğer (Ort.=3,66), Sağlık Bilimleri Fakültesi (Ort.=3,60), Güzel Sanatlar (Ort.=3,53), İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,18) şeklinde sıralanmaktadır.

4.2.4. Mezun olduğu lise ve dindarlık

Araştırmada mezun olunan lise ile dindarlık düzeyi arasındaki nasıl bir ilişki olduğunu tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılarak elde edilen bulgular aşağıda tablo şeklinde sunulmuştur.

Tablo 4.12. Mezun Olduğu Lisenin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Liseleri	N	Ort.	SS	F	p	Scheffe
Dindarlık	1 İmam Hatip L.	45	4,23	,504	5,268	,000	1 ile 2-3-4-6 arasında
	2 Meslek Lisesi	49	3,68	,849			
	3 Özel Lise	16	3,32	,916			
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,70	,777			
	5 Anadolu Lisesi	118	3,79	,714			
	6 Diğer	49	3,58	,914			

Yapılan tek yönlü varyans analizine göre bireylerin mezun oldukları lise ile dindarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($p<,05$). Katılımcıların dindarlık düzeylerine bakıldığında en yüksek ortalamayı İmam Hatip Lisesi (Ort.=4,23), en düşük ortalamayı ise Özel lise mezunları (Ort.=3,32) almıştır. Uygulanan Scheffe testine göre mezun olunan lise ile dindarlık ortalamaları arasında tek grup oluşmaktadır. İmam Hatip Lisesi mezunlarının ortalaması anlamlılık seviyesinde Meslek Lisesi (Ort.=3,68), Özel Lise, Öğretmen Lisesi (Ort.=3,70) ve Diğer Lise mezunlarının (Ort.=3,58) ortalamalarından yüksektir ($p<,05$). Dolayısıyla İmam Hatip Lisesi mezunlarının dindarlık düzeylerinin diğer gruplardan daha yüksek olduğunu söylenebilir.

4.2.5. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve dindarlık

Araştırmamızda cevabı merak edilen sorulardan biri de hayatın büyük bir bölümünün geçirildiği yerleşim yerinin dindarlık düzeyi bakımından nasıl bir farka yol açtığıdır. Bu soruya cevap bulmak amacıyla tek yönlü varyans analizi uygulanarak elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.13. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Dindarlık Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Yerleşim Yeri	N	Ort.	SS	F	p	Scheffe
Dindarlık	1 Büyükşehir	127	3,60	,863	2,808	,039	1 ile 4 arasında
	2 İl	97	3,76	,651			
	3 İlçe	124	3,78	,766			
	4 Köy	85	3,91	,811			

Tablo 13 verileri incelendiğinde, farklı yerleşim birimlerinde yaşayan katılımcı grupları dindarlık düzeyleri bakımından sıralandığında dindarlık düzeyi en yüksek olan grubun köyde (Ort.=3,91), sırasıyla ilçede (Ort.=3,78), ilde (Ort.=3,76) yaşayanların oluşturduğu gruplar olduğu anlaşılmıştır. Dindarlık düzeyi bakımından en düşük grup ise büyükşehirlerde yaşayan katılımcılardır.

Farkın hangi gruplar arasında olduğunu incelemeye yönelik yapılan Scheffe testi sonucu tek grup oluşmuştur. Büyükşehirde yaşayan bireylerin dindarlık düzeylerinin köyde yaşayan bireylere göre önemli düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p<,05$).

4.2.6. Medeni durum ve dindarlık

Araştırmanın bu aşamasında katılımcıların dindarlık puanlarının medeni durum bakımından farklılık gösterip göstermediği tespit edilmesi için t-test uygulanmıştır. Analiz bulguları tablo şeklinde verilmiştir.

Tablo 4.14. Medeni Durumun Dindarlık Üzerinde Farkları (t-test)

Faktör	Medeni Durum	N	Ort.	SS	t	p
Dindarlık	Bekar	409	3,73	,7877	-2,031	,043
	Evli	24	4,07	,7268		

Tablo 14 verileri incelendiğinde; araştırmaya katılan bireylerin dindarlık puan ortalamalarının medeni durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek amacı ile yapılan t-test analizi neticesinde, evli bireylerin ortalamasının (Ort.= 4,07), bekar bireylerin ortalamasından (Ort.=3,73) yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Medeni durum ortalamaları

arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyindedir ($p<,05$). Böylece evlilerin bekarlara göre kendilerini daha dindar olarak algıladıkları söylenebilir.

4.3. Hayat Memnuniyetine Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu aşamasında örneklem grubunun hayat memnuniyeti genel profili verilmiştir. Sonrasında ise katılımcıların hayat memnuniyeti ile sırasıyla cinsiyet, eğitim gördüğü fakülte/bölüm, mezun olduğu lise, memleket, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, gelir düzeyi, medeni durum özellikleri arasında nasıl bir farklılık olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.3.1. Hayat memnuniyeti genel profili

Katılımcıların hayat memnuniyeti genel profili aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.15. Katılımcıların Hayat Memnuniyeti Ortalamaları

Hayat Memnuniyeti	N	Ort.	Min.	Max.	SS
	433	3,45	1,00	7,00	1,32

Tablo 15 incelendiğinde hayat memnuniyeti ölçeğinden alınabilecek en yüksek ortalama 7,00 iken en düşük ortalama ise 1,00'dır. Bu çerçevede en düşük ve en yüksek puanlar incelendiğinde araştırmaya katılan genç bireylerden bazılarının hayatlarından hiç memnun değil iken bazılarının çok memnun olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların hayat memnuniyeti ölçeğinden elde ettikleri ortalamaya bakıldığında ise genel olarak üniversite gençliğinin nispeten hayatından memnun olduğu söylenebilir ($X=3,45$).

4.3.2. Cinsiyet ve hayat memnuniyeti

Araştırmaya katılan bireylerin hayat memnuniyeti puan ortalamalarının cinsiyete göre farka yol açıp açmadığını tespit etmek için iki grup arasındaki anlamlılık testi olan t-test analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 16'de verilmiştir.

Tablo 4.16. Cinsiyete Göre Hayat Memnuniyeti (t-test)

Faktör	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Hayat Memnuniyeti	Kadın	333	3,47	1,350	,366	,155
	Erkek	100	3,41	1,253		

Hayat memnuniyetinin cinsiyet bağlamında incelenmesi neticesinde, kadınların hayat memnuniyeti puanları erkeklerin hayat memnuniyeti puanlarından yüksek olmakla birlikte iki grup arasındaki bu fark anlamlılık düzeyinde değildir ($p>,05$).

4.3.3. Eğitim görülen fakülte ve hayat memnuniyeti

Farklı fakülte/bölümde öğrenim görmek hayat memnuniyeti bakımından nasıl bir farka yol açtığını tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi anova yapılmıştır.

Tablo 4.17. Eğitim Görülen Fakültenin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Fakülteleri	N	Ort.	SS	F	p
Hayat Memnuniyeti	1 Sanat Tarihi	29	3,69	1,29	,976	,463
	2 İlahiyat	51	3,88	1,41		
	3 Türk Dili ve Edb.	24	3,34	1,20		
	4 Güzel Sanatlar	55	3,44	1,23		
	5 İngiliz Dili ve Edb.	46	3,26	1,31		
	6 Sağlık Bilimleri	22	3,27	1,34		
	7 Sosyoloji	34	3,27	1,06		
	8 Okul Öncesi	25	3,53	1,61		
	9 Diğer	36	3,25	1,30		
	10 Fen Edebiyat	42	3,55	1,43		
	11 Eğitim Fak.	69	3,38	1,34		

Tablo 17 verilerinden, katılımcıların hayat memnuniyeti ortalama puanlarının eğitim görülen fakülte değişkenine göre bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda eğitim görülen fakülte ile hayat memnuniyeti arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>,05$). Araştırmaya katılan öğrencilerin fakülte bazında ortalamaları sırasıyla İlahiyat Fakültesi (Ort.=3,88), Sanat Tarihi (Ort.=3,69), Fen Edebiyat (Ort.=3,55), Okul Öncesi (Ort.=3,53), Güzel Sanatlar (Ort.=3,44), Eğitim Fakültesi (Ort.=3,38), Türk Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,34), Sosyoloji (Ort.=3,27), Sağlık Bilimleri (Ort.=3,27), İngiliz Dili ve Edebiyatı (Ort.=3,26), Diğer (Ort.=3,25) şeklindedir.

4.3.4. Mezun olunan lise ve hayat memnuniyeti

Araştırmada merak edilen sorulardan biri de hayat memnuniyeti ile mezun olunan lise arasında gruplar arası farktır. Bu sorunun cevabı ise tek yönlü varyans analizi yapılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.18. Mezun Olunan Lisenin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Liseleri	N	Ort.	SS	F	p
Hayat Memnuniyeti	1 İmam Hatip L.	45	3,90	1,43	1,655	,144
	2 Meslek Lisesi	49	3,55	1,32		
	3 Özel Lise	16	3,26	1,36		
	4 Öğretmen Lisesi	156	3,29	1,29		
	5 Anadolu Lisesi	118	3,44	1,30		
	6 Diğer	49	3,55	1,33		

Tablo 18'e göre yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda, mezun olunan lise ile hayat memnuniyeti arasındaki ilişki anlamlılık düzeyinde değildir ($p>,05$). Hayat memnuniyetinde en yüksek ortalamayı İmam Hatip Lisesinden mezun olanlar (Ort.=3,90) alırken, en düşük ortalama ise Özel Lise mezunlarına (Ort.=3,29) aittir. Ardından, Diğer lise (Ort.=3,55), Meslek Lisesi (Ort.=3,55), Anadolu Lisesi (Ort.=3,44), Öğretmen lisesi (Ort.=3,29) gelmektedir. Bu verilere göre İmam Hatip Liselerinden mezun olanlar Diğer Liselerden mezun olanlara kıyasla hayatlarından daha memnun oldukları söylenebilir.

4.3.5. Memleket ve hayat memnuniyeti

Memleketin, bireyin hayatından memnun olmasında ne derece bir öneme sahip olduğunu belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bulgular aşağıda tablo şeklinde sunulmuştur.

Tablo 4.19. Memleketin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Memleketi	N	Ort.	SS	F	p	LSD
Hayat Memnuniyeti	1 Karadeniz	273	3,54	1,30	2,913	,009	1 ile 2; 2 ile 3-5; 4 ile 5 arasında
	2 Doğu Anadolu	42	2,86	1,35			
	3 İç Anadolu	54	3,63	1,41			
	4 Güneydoğu Anadolu	18	2,94	1,36			
	5 Marmara	13	4,00	1,33			
	6 Ege	11	3,65	,867			
	7 Akdeniz	22	3,10	1,12			

Elde edilen bulgular incelendiğinde, farklı memleketlere sahip olmak bireylerin hayat memnuniyeti düzeyleri açısından gruplar arası farka yol açmaktadır ($p<,05$). Hayat memnuniyeti ortalaması en yüksek Marmara (Ort.=4,00) bölgesidir. Marmara bölgesini takiben Ege (Ort.=3,65), İç Anadolu (Ort.=3,63), Karadeniz (Ort.=3,54), Akdeniz (Ort.=3,10), Güneydoğu Anadolu (Ort.=2,94) ve Doğu Anadolu (Ort.=2,86) bölgeleri gelmektedir.

Yapılan LSD analizi sonucunda üç grup oluşmuştur. Karadeniz bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi arasında gruplar arası fark oluşmuştur ($p<,05$). Doğu Anadolu bölgesi ile İç Anadolu ve Marmara bölgesi arasında manidar bir fark vardır ($p<,05$). Güneydoğu Anadolu bölgesi de Marmara bölgesinden anlamlılık düzeyinde farklılaşmaktadır ($p<,05$).

4.3.6. Hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve hayat memnuniyeti

Katılımcıların hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ve hayat memnuniyeti ortalamaları arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu tespit etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmış ve bulgular tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.20. Hayatının Büyük Çoğunluğunu Geçirdiği Yerleşim Yerinin Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Yerleşim Yeri	N	Ort.	SS	F	p
Hayat Memnuniyeti	1 Büyükşehir	127	3,60	1,33	1,300	,274
	2 İl	97	3,31	1,44		
	3 İlçe	124	3,51	1,29		
	4 Köy	85	3,32	1,22		

Tablo verileri incelendiğinde, hayat memnuniyeti ortalamaları bakımından büyükşehirde yaşayanların ortalamaları (Ort.=3,60), ilçede (Ort.=3,51), köyde (Ort.=3,32) ve ilde (Ort.=3,31) yaşayanların ortalamalarından daha yüksektir.

Hayat memnuniyeti açısından hayatının büyük çoğunluğunu büyükşehir, il, ilçe ve köyde geçirmenin herhangi bir fark oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla yapılan analiz neticesinde gruplar arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır ($p>,05$).

4.3.7. Gelir düzeyi ve hayat memnuniyeti

Araştırmaya katılan bireylerin gelir düzeyi ile hayat memnuniyeti ortalamaları arasında bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır.

Tablo 4.21. Gelir Durumunun Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (ANOVA)

Faktör	Gelir Düzeyi	N	Ort.	SS	F	p	Scheffe
Hayat Memnuniyeti	1 Çok Düşük	14	2,14	1,085	13,645	,000	1 ile 3-4; 2
	2 Düşük	56	2,88	1,239			ile 3-4; 3 ile
	3 Orta	333	3,53	1,278			4 arasında
	4 Yüksek	30	4,30	1,353			

Tablo 21 verilerinden anlaşılacağı üzere, gelir düzeyi yüksek olan bireyler hayat memnuniyetinde en yüksek ortalamayı (Ort.=4,30) elde etmişlerdir. Orta gelir düzeyine sahip bireylerin ortalaması (Ort.=3,53) iken, düşük gelir düzeyli bireylerin ortalamaları (Ort.=2,88) ve çok düşük gelir düzeyli bireylerin ortalamaları (Ort.=2,14) olarak tespit edilmiştir. Tabloya göre gelir düzeyi arttıkça hayat memnuniyeti ortalamasının azaldığı dikkat çekmektedir. Tablo istatistiksel olarak incelendiğinde, hayat memnuniyeti ile gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık vardır ($p<,05$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu tespit etmek amacıyla uygulanan LSD testi sonuçlarına göre üç grup oluşmaktadır. Çok düşük gelir düzeyi grubu, orta ve yüksek gelir düzeyi grubundan farklılaşmaktadır. Düşük gelir düzeyi ile orta ve yüksek gelir düzeyi arasında anlamlı farklılık bulunur. Anlamlı farklılığın bulunduğu diğer bir grup ise orta gelir düzeyi ile yüksek gelir düzeyi arasında olduğu anlaşılmaktadır ($p<,05$).

4.3.8. Medeni Durum ve Hayat Memnuniyeti

Katılımcıların medeni durumu ile hayat memnuniyeti düzeyi arasındaki ilişkiyi tespit etmek için t-test analizi yapılmıştır. Bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.22. Medeni Durumun Hayat Memnuniyeti Üzerinde Farkları (t-test)

Faktör	Cinsiyet	N	Ort.	SS	t	p
Hayat Memnuniyeti	Bekar	409	3,41	1,299	-2,740	,006
	Evli	24	3,17	1,606		

Tablo verileri incelendiğinde bekarların hayat memnuniyeti ortalamaları (Ort.=3,41), evli bireylerin hayat memnuniyeti ortalamalarından (Ort.=3,17) daha yüksek olduğu saptanmıştır. Gruplar arasındaki bu fark istatistiki açıdan anlamlılık düzeyindedir ($p<,05$). Böylelikle bekar bireylerin evli bireylere nazaran hayatlarından daha memnun oldukları söylenebilir.

4.4. Yaş, Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyetine İlişkin Korelasyon Analizi

Bu başlık altında yaş, kişiliğin alt boyutları, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında nasıl bir ilişki vardır? Eğer aralarında bir ilişki söz konusu ise bu ilişki hangi yöndedir? sorularına cevap

bulabilmek için korelasyon analizi yapılmıştır. Aralarındaki ilişkiyi gösteren korelasyon tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo 4.23. Yaş, Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyeti Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Yaş	1	,086	-,246**	,087	,121*	,123*	,063	,184**
2. Açıklık		1	-,185**	,448**	,323**	,318**	-,031	,094
3. Nörotizm			1	-,228**	-,313**	-,197**	-,061	-,272**
4. Dışadönüklük				1	,275**	,245**	,015	,107*
5. Uyumluluk					1	,338**	,222**	,219**
6. Sorumluluk						1	,175**	,169**
7. Dindarlık							1	,167**
8. Hayat Memnuniyeti								1

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır

**p<,01 düzeyinde anlamlıdır

Tablo 23'e bakıldığında; yaş ile kişiliğin alt boyutu olan nörotizm arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu korelasyon analizinden anlaşılmaktadır (p<,01). Yaş ile uyumluluk arasında düşük güçte olsa da pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır (p<,05). Aynı zamanda yaş ile sorumluluk ve hayat memnuniyeti arasında daha güçlü pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmektedir (p<,01). Bu nedenle bireyin yaşı artarken nörotizmin azaldığı, uyumluluğunun, sorumluluğunun ve hayatından memnuniyetinin ise arttığı söylenebilir.

Kişilik ölçeğinin, açıklık ile nörotizm alt boyutları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki görülürken, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk alt boyutları arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Bu verilere göre, açıklık arttıkça bireyin nörotizm düzeyinin düştüğü görülmektedir. Aynı şekilde açıklık arttıkça bireyin daha dışadönük, uyumlu ve sorumluluk sahibi bir birey olduğu da ifade edilebilir.

Tablo 23 verileri incelendiğinde, nörotizm alt boyutu ile dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve hayat memnuniyeti arasında anlamlılık düzeyinde negatif yönde bir ilişki vardır. Negatif yöndeki bu ilişki, nörotizm düzeyinin arttığında dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk ve hayat memnuniyetinin düşmekte olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bireyde nevroitik

özellikler arttıkça kişinin daha fazla kendi içine yöneldiği, kendisi ve çevresi ile uyumlu davranışlar sergilemediği, sorumluluk almaktan kaçındığı ve hayatından memnun olmadığı söylenebilir.

Kişilik ölçeğinin alt boyutlarından dışadönüklük ile uyumluluk ve sorumluluk arasında anlamlılık düzeyinde pozitif yönde güçlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($p<,01$). Bununla birlikte dışadönüklük ile hayat memnuniyeti arasında daha düşük güçte olmakla birlikte pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu da anlaşılmaktadır ($p<,05$). Bu veriler dikkate alındığında, dışadönüklük arttıkça bireylerin daha uyumlu oldukları ve daha fazla sorumluluk aldıkları söylenebilir. Aynı zamanda gücü düşük de olsa ($p<,05$) dışadönük bireylerin hayatlarından daha memnun olduğundan bahsedilebilir.

Tablo verilerine göre, uyumluluk ile sorumluluk, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu veri doğrultusunda bireyin uyumluluğu arttıkça, sorumluluğunun da arttığı ve hayatından daha memnun olduğu anlaşılmaktadır.

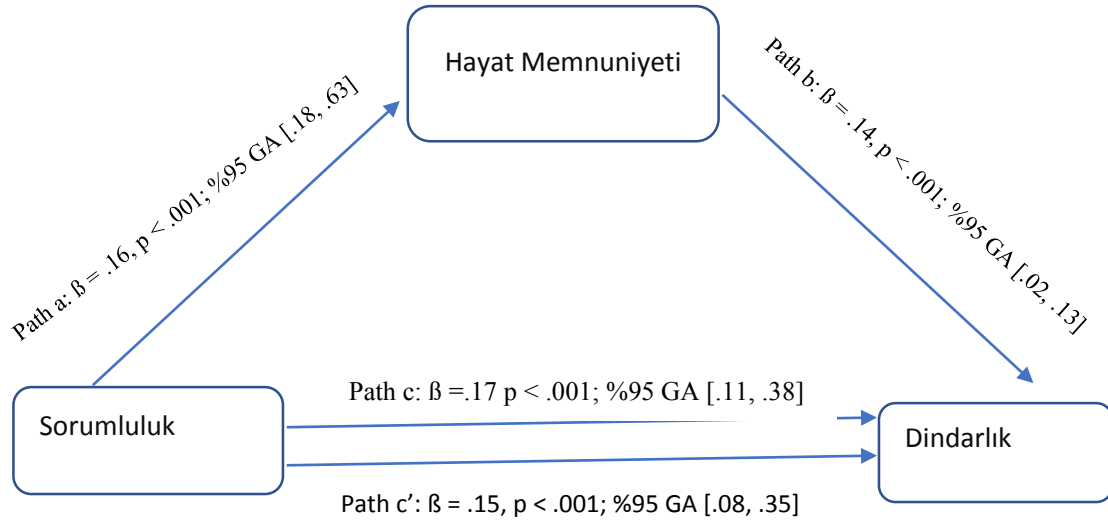
Kişilik ölçeğinin sorumluluk boyutu ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre bireyin sorumluluğu arttıkça, dindarlık ve hayat memnuniyetinin de arttığı anlaşılmaktadır.

Dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında ise pozitif yönde anlamlılık düzeyinde bir ilişki görülmektedir. Bu bulgu doğrultusunda, kendilerini daha dindar olarak tanımlayan bireylerin hayatlarından daha memnun oldukları ifade edilebilir.

4.5. Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisinde Hayat Memnuniyetinin Aracı Etkisine Dair Bulgular

Tablo 4.24. Sorumluluk ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı

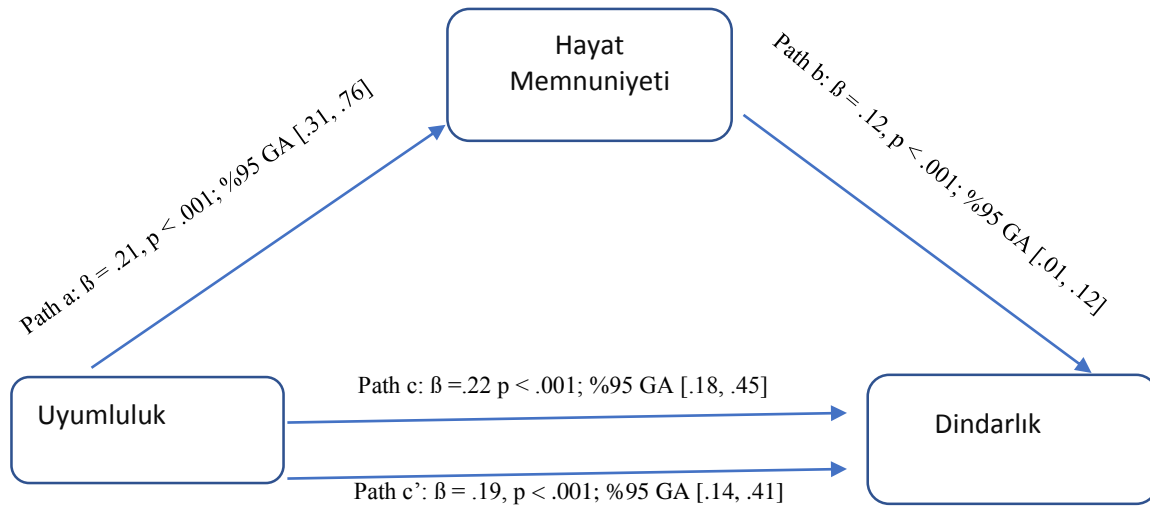
	Yol	β	SE	GA	R-sq	F	p
Yol a	S =>HM	.16	.11	.18, .63	.02	12.67	.001
Yol b	HM=>Dİ	.14	.02	.02, .13	.04	11.29	.001
Yol c'	S=>Dİ	.15	.06	.08, .35			
Yol c	S=>Dİ	.17	.06	.11, .38	.03	13.56	.001
Aracılık	S=>HM=Dİ	.02	.01	.005, .04			

Tablo 24’de kişiliğin sorumluluk özelliği ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün olup olmadığının anlaşılması üzerine yapılan analizde, standart regresyon katsayılarına göre, sorumluluk özelliğinin hayat memnuniyetine ($\beta = .16, p < .001; \%95 \text{ GA } [.18, .63]$, path a) ve dindarlığa ($\beta = .15, p < .001; \%95 \text{ GA } [.08, .35]$, path c’) doğrudan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi ise ($\beta = .14, p < .001; \%95 \text{ GA } [.02, .13]$, path b) hesaplanmıştır. Aracı değişken (hayat memnuniyeti) modele dahil edildiğinde, sorumluluğun, dindarlık üzerindeki etkisi anlamlıdır ($\beta = .17, p < .001; \%95 \text{ GA } [.11, .38]$, path c). Hayat Memnuniyetinin, dindarlığa dolaylı etkisi anlamlıdır ($\beta = .02; \%95 \text{ GA } [.005, .04]$, ab). Bu bulgu, kişiliğin sorumluluk özelliği ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin kısmen aracılık rolünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.25. Uyumluluk ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı

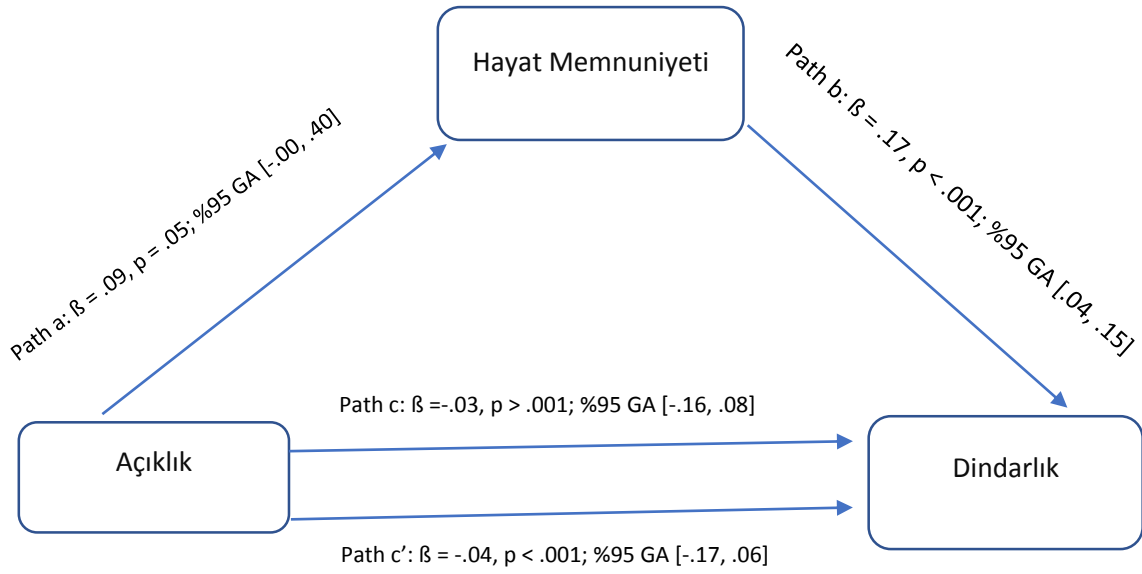
	Yol	β	SE	GA	R-sq	F	p
Yol a	UY =>HM	.21	.11	.31, .76	.04	21.74	.001
Yol b	HM=>Dİ	.12	.02	.01, .12	.06	14.65	.001
Yol c’	UY=>Dİ	.19	.06	.14, .41	.06	14.65	.001
Yol c	UY=>Dİ	.22	.06	.18, .45	.04	22.27	.001
Aracılık	UY=>HM=Dİ	.02	.01	.00, .05			

Tablo 25’de kişiliğin uyumluluk boyutu ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün olup olmadığının anlaşılması üzerine yapılan analizde, standart regresyon katsayılarına göre, uyumluluk boyutunun hayat memnuniyetine ($\beta = .21, p < .001; \%95 \text{ GA } [.31, .76]$, path a) ve dindarlığa ($\beta = .19, p < .001; \%95 \text{ GA } [.14, .41]$, path c’) doğrudan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu anlaşılmıştır. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi ise ($\beta = .12, p < .001; \%95 \text{ GA } [.01, .12]$, path b) hesaplanmıştır. Aracı değişken (hayat memnuniyeti) modele dahil edildiğinde, uyumluluğun, dindarlık üzerindeki etkisi anlamlıdır ($\beta = .22, p < .001; \%95 \text{ GA } [.18, .45]$, path c). Hayat Memnuniyetinin, dindarlığa dolaylı etkisi anlamlıdır ($\beta = .02; \%95 \text{ GA } [.00, .05]$, ab). Bu bulgu, kişiliğin uyumluluk boyutu ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin kısmen aracılık rolünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4.26. Açıklık ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı

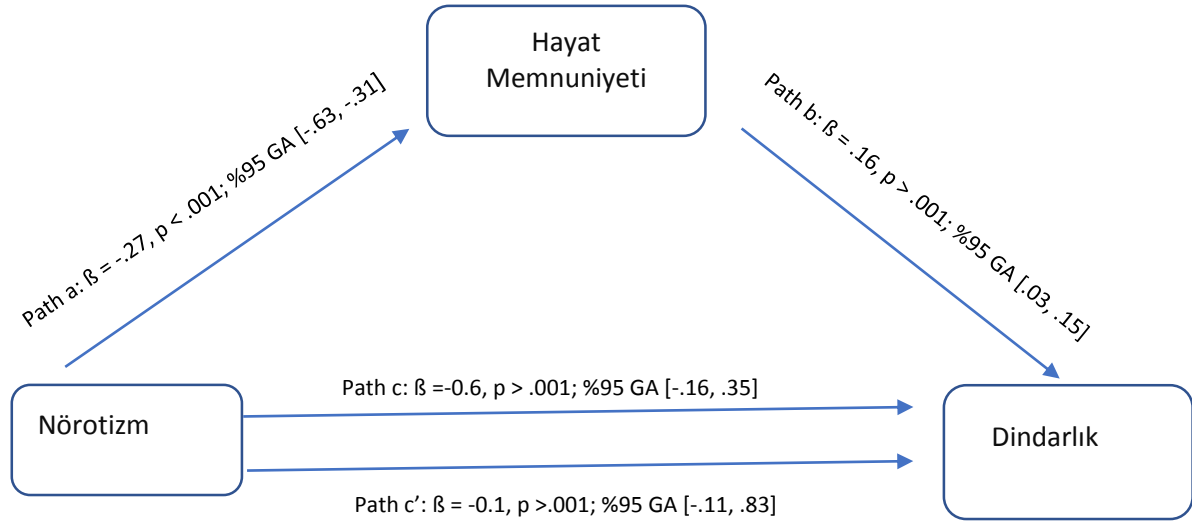
	Yol	β	SE	GA	R-sq	F	p
Yol a	A =>HM	.09	.10	-.00, .40	.00	3,84	.050
Yol b	HM=>Dİ	.17	.02	.04, .15	.03	6.64	.0014
Yol c’	A=>Dİ	-.04	.06	-.17, .06	.0009	.4050	.524
Yol c	A=>Dİ	-.03	.06	-.16, .08	.0009	.4050	.524
Aracılık	A=>HM=Dİ	.01	.0099	.0001, .03			

Tablo 26’da Kişiliğin açıklık özelliği ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün olup olmadığının anlaşılması üzerine yapılan analizde, standart regresyon katsayılarına göre, açıklık özelliğinin hayat memnuniyetine ($\beta = .09$, $p > .001$; %95 GA [-.00, .40], path a) ve dindarlığa ($\beta = -.03$, $p > .001$; %95 GA [-.16, .08], path c) doğrudan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi ise ($\beta = .17$, $p < .001$; %95 GA [.04, .15], path b) incelenmiştir. Aracı değişken (hayat memnuniyeti) modele dahil edildiğinde, açıklığın, dindarlık üzerindeki etkisi anlamlı değildir ($\beta = -.04$, $p < .001$; %95 GA [-.17, .06], path c’). Hayat Memnuniyetinin, dindarlığa dolaylı etkisi anlamlı değildir ($\beta = .01$; %95 GA [.0001, .03], ab). Bu bulgu, kişiliğin açıklık özelliği ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracılık rolünün olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.27. Nörotizm ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı

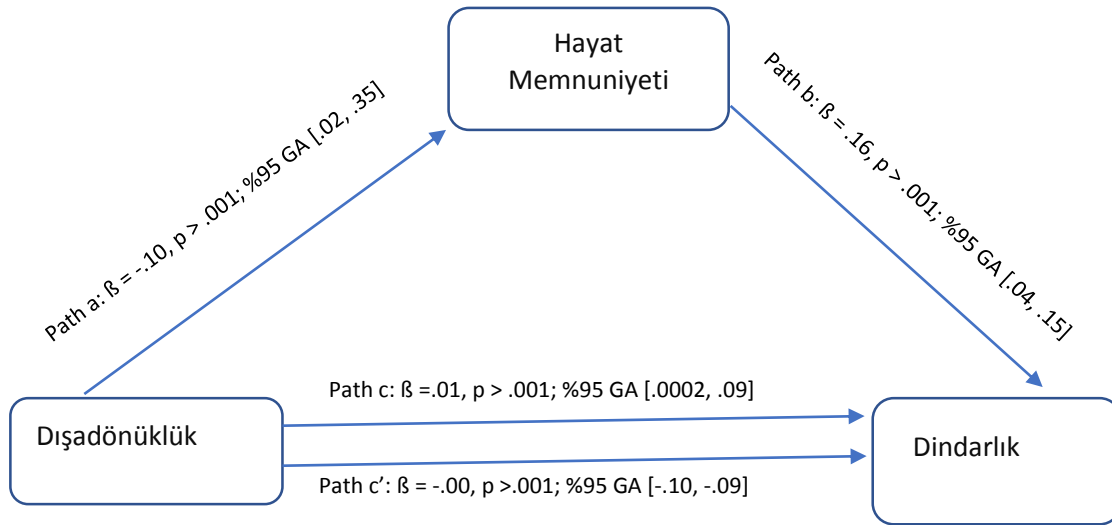
	Yol	β	SE	GA	R-sq	F	p
Yol a	N =>HM	-.27	.08	-.63, -.31	.07	34.38	.001
Yol b	HM=>Dİ	.16	.02	.03, .15	.02	6.20	.002
Yol c’	N=>Dİ	-.01	.05	-.11, .83	.00	1.59	.207
Yol c	N=>Dİ	-0.6	.04	-.16, .35	.00	1.59	.207
Aracılık	N=>HM=Dİ	-.04	.01	-.07, -.01			

Tablo 27’de Kişiliğin nörotizm boyutu ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün olup olmadığının anlaşılması üzerine yapılan analizde, standart regresyon katsayılarına göre, nörotizm boyutunun hayat memnuniyetine ($\beta = -.27, p < .001; \%95 \text{ GA } [-.63, -.31]$, path a) doğrudan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu, dindarlığa ($\beta = -0.1, p > .001; \%95 \text{ GA } [-.11, .83]$, path c’) ise doğrudan etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi ise ($\beta = .16, p > .001; \%95 \text{ GA } [.03, .15]$, path b) hesaplanmıştır. Aracı değişken (hayat memnuniyeti) modele dahil edildiğinde, nörotizmin, dindarlık üzerindeki etkisi anlamlı değildir ($\beta = -0.6, p > .001; \%95 \text{ GA } [-.16, .35]$, path c). Hayat Memnuniyetinin, dindarlığa dolaylı etkisi de anlamlı sonuç vermemiştir ($\beta = -.04; \%95 \text{ GA } [-.07, -.01]$, ab). Bu bulgu, kişiliğin nörotizm boyutu ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracılık rolünün bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 4.28. Dışadönüklük ve Dindarlık Arasındaki İlişkide Hayat Memnuniyetinin Aracılığı

	Yol	β	SE	GA	R-sq	F	p
Yol a	D =>HM	.10	.08	.02, .35	.01	4.98	.026
Yol b	HM=>Dİ	.16	.02	.04, .15	.02	6.14	.002
Yol c’	D=>Dİ	-.00	.05	-.10, .09	.0002	.09	.752
Yol c	D=>Dİ	.01	.05	-.08, .11	.0002	.09	.752
Aracılık	D=>HM=Dİ	.01	.00	.00, .03			

Tablo 28’de Kişiliğin dışadönüklük boyutu ve dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolünün olup olmadığının anlaşılması üzerine yapılan analizde, standart regresyon katsayılarına göre, dışadönüklük boyutunun hayat memnuniyetine ($\beta = -.10, p > .001; \%95 \text{ GA } [.02, .35]$, path a) ve dindarlığa ($-.00, p > .001; \%95 \text{ GA } [-.10, -.09]$, path c’) doğrudan etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı anlaşılmıştır. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi ise ($\beta = .16, p > .001; \%95 \text{ GA } [.04, .15]$, path b) hesaplanmıştır. Aracı değişken (hayat memnuniyeti) modele dahil edildiğinde, dışadönüklüğün, dindarlık üzerindeki etkisi anlamlı değildir ($\beta = .01, p > .001; \%95 \text{ GA } [.0002, .09]$, path c). Hayat Memnuniyetinin, dindarlığa dolaylı etkisi de anlamlı bulunmamıştır ($\beta = .01; \%95 \text{ GA } [.00, .03]$, ab). Bu bulgu, kişiliğin dışadönüklük boyutu ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracılık rolünün bulunmadığını ortaya koymaktadır.

5.TARTIŞMA

Bu çalışma, kişilik ile dindarlık arasındaki ilişkileri tespit etmek, kişilik ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracılık rolünün olup olmadığını ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bununla birlikte araştırmada kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyet düzeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte, eğitim görülen lise, memleket, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, medeni durum ve gelir durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiştir.

Katılımcıların genel profili incelendiğinde, kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk özelliklerinden yüksek puan aldıkları, nörotizm özelliğinden ise düşük puan aldıkları görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların dengeli bir kişilik yapısına sahip oldukları söylenebilir. Turan (2017, s. 140) tarafından beş faktör kişilik ölçeği kullanılarak yapılan çalışmada örneklemin sorumluluk ve dışadönüklük özelliklerinde en yüksek ortalamayı aldıkları görülürken, nörotizm özelliğinde ise düşük ortalamaya sahip olmaları Türk toplumunun dengeli kişilik yapısını ortaya koymaktadır. Araştırmada katılımcıların dindarlık ve hayat memnuniyeti ölçeklerinden aldıkları puanlar incelendiğinde ise nispeten dindar ve hayatlarından memnun oldukları görülmüştür.

5.1. Kişilik ile İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Yapılan analizler sonucunda kişiliğin boyutları ile cinsiyet arasındaki ilişki incelendiğinde açıklık, dışadönüklük, uyumluluk özelliğinde anlamlı bir fark bulunamamışken, nörotizm ve sorumluluk özelliğinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Elde edilen bu veri doğrultusunda kadınların erkeklere göre nörotizm düzeylerinin daha yüksek olduğu ve kadınların erkeklerden daha fazla sorumluluk sahibi olduğu belirlenmiştir.

Menteşe'nin (2017) beş faktör kişilik ölçeğini kullanarak 150 kişi ile yaptığı çalışmasında cinsiyet değişkeninin kişilik özellikleriyle anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Literatürde, diğer bir çalışmada ise dışadönüklük, nevroitiklik, açıklık özelliğinde cinsiyetin yordayıcı olmadığı bulunurken, uyumluluk boyutunda kız öğrencilerin anlamlı düzeyde farklılaştığı tespit edilmiştir (Arslan, 2018). Bu araştırmanın bulgularına benzer olarak Tatlılıoğlu'nun (2014) üniversite öğrencisi örnekleminde yapmış olduğu araştırmada dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık, ve sorumluluk özelliği bakımından kadın veya erkek olmak manidar bir farka yol açmazken, nevrotizim özelliğinde kadınlar erkeklerden farklılaşmaktadır. Kız öğrencilerin daha fazla nevroitik özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum sosyal hayatta kadının

cinsiyet rolleri ile açıklanabilir. Kadın Türk toplumunda daha baskıcı bir anlayışla yetiştirilirken erkekler daha rahat yetiştirilmektedir. Kız çocukları belirli sınırlamalar, engeller ile büyütülür. Çocukluk çağında anne babanın baskısıyla büyüyen kızlar büyüdüklerinde de bu durumu eşleriyle yaşayabilmektedir. Baba evinde kız çocuğunun sorumluluğu yalnızca evlatlık olmadığı gibi kocasının evinde de sorumlulukları yalnızca çocuk doğurma vasfıyla sınırlı değildir (Korkmaz, 2022). Kadının hem eş olarak hem anne olarak hem de günümüzde artık iş hayatında belli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu durum kadına ağır gelebilir ve kadının psikolojik sağlığını da etkilediği düşünülebilir.

Araştırmada yaş ile nörotizm arasında negatif yönde bir ilişki bulunurken, uyumluluk ve sorumluluk puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Terlemez'in (2019) araştırmasında yaş değişkenine göre öğrencilerin sorumluluk özelliği puanları anlamlı şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Mentеше (2017) tarafından yürütülen bir çalışmada yaş ile uyumluluk özelliği arasında pozitif yönde anlamlı ilişki görülmüştür. Bu sonuç araştırma bulgularımızı destekleyen niteliktedir. Turan (2017, s. 158) ise çalışmasında yaş ile dışadönüklük ve nörotizm arasında fark tespit etmiştir. Araştırma bulguları ile literatürdeki çalışmaların benzerlik gösterdiği söylenebilir. Gençlik yıllarında akademik başarı, aile ilişkileri, iş ve meslek kaygısı bireyin hayatında önemli yer tutmaktadır. Geleceğe dair beklentileri olan bireyin kaygı ve stres düzeyinin de yüksek olması olasıdır. Bu durumda kişinin nevrotizm düzeyini olumsuz etkileyebilir. Bireyin yaş aldıkça hayata daha olumlu bakması nevroitik davranışlardan uzaklaşması ise yaşının verdiği olgunlukla ifade edilebilir. Aynı şekilde yaş aldıkça insanın hayattaki sorumlulukları ve diğer insanlarla olan etkileşimi artabilmekte bu da insanın sorumluluk ve uyumluluk davranışlarına yansıyabilmektedir (Türk vd., 2022).

Eğitim görülen fakülte/bölüm açısından bakıldığında bu çalışma verilerine göre açıklık, nörotizm, dışadönüklük boyutlarında anlamlılık düzeyinde bir farkın olduğu bulunmuştur. Açıklık boyutunda en yüksek puanı sanat tarihi bölümündeki öğrenciler alırken, nörotizm boyutunda ise en yüksek ortalama sosyoloji bölümü öğrencilerine aittir. Dışadönüklük boyutunda ise en yüksek puanı Türk dili ve edebiyatı bölümü okuyan öğrenciler almıştır. Karaçam'ın (2012, s. 36) çalışmasında sınıf öğretmenliği bölümündeki öğrencilerin deneyime açıklık boyutunda resim öğretmenliği bölümündeki öğrencilere göre daha yüksek puan elde ettiği anlaşılmaktadır. Çalışmamızla benzer nitelikte örnekleme bulunan 598 öğrenci üzerinde yapılan bir çalışmada farklı bölümlerde okumanın kişilik özellikleri bakımından fark oluşturmadığı tespit edilmiştir (Ertan Düzgün, 2022).

Bu araştırmada kişilik özellikleri bakımından bireyin mezun olduğu lise ve memleket değişkeni herhangi bir farka yol açmazken, hayatın büyük çoğunluğunun geçirildiği yerleşim yeri kişiliğin dışadönüklük özelliğinde istatistiksel bakımdan önemli düzeyde farka yol açtığı anlaşılmıştır. Büyükşehirde yaşayan insanlar il ve köyde yaşayanlara göre daha dışadönük kişilik yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Dışadönük bireyler daha aktif, eğlenceli, enerjik, sosyal olup çeşitli gruplara katılmayı severler (Tatlılıoğlu, 2015). Büyükşehirlerin il ve köylere göre bireye daha fazla sosyalleşme imkanı sunacağı açıktır. Büyükşehirler kalabalık nüfusa, çeşitli eğlence merkezlerine, alışveriş merkezlerine, insanların zaman geçirebilecekleri pek çok faaliyetlere katılabilecekleri meknlara sahiptir. Dolayısıyla Büyükşehirlerde yetişen bireylerin diğerlerine nazaran daha fazla dışadönük özellikler kazanması beklenen bir sonuçtur.

5.2. Dindarlığa Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Bu araştırmada cinsiyet değişkeninin dindarlık düzeyi bakımından önemli bir farka yol açtığı tespit edilmiştir. Kadınlar erkeklere nazaran daha dindar olduğu tespit edilmiştir. Literatüre bakıldığında İstanbul’da yetişkin örnekleme üzerinde uygulanan başka bir çalışmada da kadınların erkeklere oranla daha dindar oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Baynal, 2015). Sakarya niversitesi ve Kilis niversitesinde ğrenim gören İlahiyat Fakültesi ğrencileri örnekleminde uygulanan bir araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha dindar oldukları görülmüştür (şentepe & Güven, 2015). Aynı şekilde Türkiye’de yapılan başka araştırmalarda da kadınların daha dindar oldukları tespit edilmiştir (avuşoğlu & Bayram, 2017; Turan & İyibilgin, 2018). Bu araştırmada elde edilen sonucun aksine Kaya (1998, s. 210) yaptığı bir araştırmada erkek öğrencilerin dindarlık puanlarının kız öğrencilerin dindarlık puanlarından daha yüksek olduğunu bulgulamıştır. ukurova niversitesinde eğitim gören lisans öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada ise cinsiyet faktörünün dindarlık düzeyi bakımından herhangi bir farka yol açmadığı tespit edilmiştir (Yapıcı, 2006). Akdoğan’ın (2002, s. 240) yürüttüğü bir araştırma cinsiyetin dini inanç, ibadet ve dinin toplumsal boyutları bakımından herhangi bir farka yol açmadığını ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın bulguları çerçevesinde kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklere nazaran daha yüksek olması ise şu şekilde izah edilebilir. Baskın erkek yapısına sahip olan Türk toplumu, kadını daha geri plana atarak kadınlarda bastırılmış bir kişilik yapısının oluşmasına sebebiyet verebilir. Toplum tarafından bastırılan kadın daha itaatkar olma eğilimi içerisine

girebilir. Bunun da kadının Tanrı'yla olan ilişkisini etkileyebileceği ve Tanrı'ya olan itaatini ve bağlılığını arttırabileceğini düşündürmektedir. (Turan & İyibilgin, 2018).

Bu araştırma sonucunda, katılımcıların eğitim gördüğü fakültenin dindarlık düzeyleri bakımından anlamlı bir farka yol açtığı tespit edilmiştir. Araştırma bulgularına göre İlahiyat fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilere nazaran daha dindar oldukları söylenebilir. Sezgin'in (2016) yaptığı çalışmasında ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dindarlığın davranış ve inanç boyutunda, diğer bölümlerde okuyan öğrencilere göre daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir. Bülent Ecevit Üniversitesinde eğitim gören öğrenciler üzerinde yapılan bir araştırmada da ilahiyat fakültesi öğrencilerinin içsel ve dışsal dindarlık düzeylerin, İİBF, fen-edebiyat ve mühendislik fakültesinde eğitim gören öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Çavuşoğlu & Bayram, 2017). Bodur ve Korkmaz'ın (2017) çalışmasında da diğer araştırmalarla uyumlu olarak ilahiyat fakültesi öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin diğer fakülte öğrencilerinin dindarlık düzeylerinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu çalışmalar araştırmamızın bulgusunu destekler niteliktedir.

Dini eğitim veren fakültelerde eğitim gören öğrencilerin dindarlık düzeyi, seküler eğitim veren fakültelerdeki öğrencilerin dindarlık düzeyine göre daha yüksek olması beklenen bir sonuçtur. İlahiyat fakültesinde eğitim gören bireyler genellikle çocukluktan itibaren dindar bir çevrede büyümüş ve aileden de dini eğitim almış kişilerdir. Hem aile ve çevre hem de öğretim kurumlarından aldıkları ağırlıklı dini eğitim bireyin yaşantısını da etkilemektedir. Literatürdeki bu bilgiler ışığında dini içerikli derslerin bireyin dini hayatına olumlu yansıdığı söylenebilir (Ay, 2021).

Yürütülen bu araştırma sonuçları katılımcıların mezun oldukları lise türünün dindarlık düzeyleri bakımından farka yol açtığını ortaya koymaktadır. İmam Hatip Lisesinden mezun olan öğrencilerin diğer liselerden mezun olan öğrencilere göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Altun (2015) Sinop Üniversitesinde eğitim gören ön lisans ve lisans öğrencileri ile yaptığı çalışmada bu araştırmanın bulgularını destekler mahiyette sonuçlara ulaşmıştır. Altun'un çalışmasında en yüksek dindarlık puanını imam hatip lisesi mezunları alırken, en düşük ortalamayı ise fen lisesi mezunları elde etmiştir. Örneklemini Sivas Cumhuriyet Üniversitesi öğrencilerinin oluşturduğu başka bir araştırmada da imam hatip lisesinden mezun olanların diğer lise türlerinden mezun olanlara göre daha dindar oldukları bulgulanmıştır (Yıldırım, 2019). Literatürdeki benzer araştırma bulguları bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Bu çalışmada katılımcıların hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yerine göre dindarlık düzeylerine bakıldığında yaşamının büyük bir kısmını köyde geçirenlerin, büyükşehirde yaşayanlara göre daha dindar olduğu saptanmıştır. Kırsal bölgede hayatını sürdüren bireyler ile kent hayatında yaşayan bireyler arasında dini yaşantı açısından farklılıklar bulunmaktadır. Literatür incelendiğinde araştırmamızın bulgularını destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Aydemir (2008, s. 54) dindarlık ve mutluluk ilişkisini ele alan çalışmasında hayatlarının büyük çoğunluğunu köy ve kasabada idame ettiren kişilerin ilde yaşayan kişilere göre daha dindar olduklarını tespit etmiştir. Apaydın (2001, s. 189) kişilik özelliklerinin dini tutum ve davranışlara etkisini incelediği çalışmasında köyde yaşayanların dini tutumunun diğer yerleşim birimlerinde yaşayanlara göre daha pozitif yönde olduğunu tespit etmiştir. Kent hayatındaki insanın oldukça fazla meşguliyetleri bulunurken kırsal kesimde ise insanların zamanını harcayacağı meşguliyetleri daha kısıtlıdır. Köy hayatının kendi içerisinde olumlu ve olumsuz yanları olmakla birlikte birey dini yaşantısına ayırabileceği daha fazla zaman bulabilmektedir. Günay'ın (1999, ss. 103-125) çalışmasında köyde yaşayan bireylerin çeşitli dini ritüellere sistemli bir şekilde bağlılığı şehirde yaşayanlara göre daha yüksektir.

Bu araştırmada evli veya bekar olmanın dindarlık düzeylerine olan etkisi incelendiğinde evli bireylerin bekarlara nazaran daha dindar oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmamızın bulgularına benzer olarak Turan'ın (2017, s. 162) İstanbul'da 727 öğretmen üzerinde yaptığı çalışmada bireylerin evli veya bekar olmasının dindarlığın bilgi/ibadet ve sosyal etki boyutunda anlamlı farka yol açtığı, evlilerin bekarlara göre daha dindar oldukları tespit edilmiştir. Güven'in (2019) yürüttüğü bir çalışmada, evlilerin bekar, dul veya boşanmışlara göre daha dindar olduğu tespit edilmiştir. Literatürde genel olarak evlilerin bekarlara nazaran daha dindar olduklarını gösteren başka araştırmalar da mevcuttur (Acar, 2014; Ilgaz, 2015).

Evlilik kurumu bireye bazı sorumluluklar yüklemektedir. Anne-baba olmanın sorumlulukları, eş olmanın getirdiği sorumluluk bireyin hayatını şekillendirmektedir. Bu şekillendirme aynı zamanda Türk toplum yapısıyla da ilişkilendirilmektedir. Türk toplumunda aile kavramına oldukça önem verilir. Bu aile kavramını oluşturan bireylerden ise daha tutarlı ve ahlaki davranışlar beklenir. Toplumun beklediği bu davranışlar bireyin dini yaşantısını da etkilemektedir. Böylece evli bireylerin ibadetlerini yerine getirmesi, ahlak kurallarına uyum sağlaması olası bir sonuçtur (Koç, 2010).

5.3. Hayat Memnuniyetine Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu çalışmada cinsiyetin hayat memnuniyeti bakımından bir farka yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani kadın veya erkek olmak hayat memnuniyeti açısından anlamlı farklılık oluşturmamaktadır. Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde Kıbrıs'ta yaşayan ergenlik dönemindeki bireyler üzerinde yapılan bir çalışmada cinsiyetin hayat memnuniyeti bakımından anlamlı bir farka yol açmadığı görülmüştür (Özcan & Kiraz, 2017). Emekliler üzerine yapılan bir çalışmada ise kadınların hayat memnuniyet puanları erkeklere göre daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlılık düzeyinde değildir (Ayten & Yıldız, 2016).

Bu araştırmanın ulaştığı sonucun aksine bulgusunun aksine literatürde bazı araştırmalarda kadınların erkeklere göre hayat memnuniyetinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hacettepe Üniversitesinde 403 öğrenci üzerinde yapılan bir araştırmada kız öğrencilerin yaşam doyumunun erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Tuzgöl Dost, 2007). Öğretmenlerde algılanan örgütsel destek düzeyi ile yaşam memnuniyeti arasındaki ilişkiyi inceleyen başka bir çalışmada ise kadınların hayat memnuniyetinin erkeklere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Kartal vd., 2015).

Araştırmada eğitim görülen fakülte/bölüm ile hayat memnuniyeti ilişkisine dair veriler incelendiğinde eğitim görülen fakültenin hayat memnuniyeti düzeyi bakımından istatistiksel bakımdan önemli düzeyde bir farka yol açmadığı anlaşılmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde ise Yelpaze ve Yakar'ın (2019) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada ilahiyat fakültesi öğrencilerinin yaşam doyumlarının fen edebiyat ve eğitim fakültesi öğrencilerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada mezun olunan lise türü ile hayat memnuniyeti arasındaki ilişki incelenmiştir. İmam hatip lisesinden mezun olanların hayat memnuniyet ortalamaları diğer liselerden mezun olanlara göre daha yüksek olmasına rağmen anlamlılık düzeyinde bir fark bulunamamıştır. Yapılan başka bir çalışmada da İmam hatip lisesi öğrencileri ile diğer liselerde eğitim gören öğrenciler arasında hayat memnuniyeti açısından bir fark bulunmamıştır (Yılmaz Çıtır, 2016). Bu araştırmanın bulgularının aksine literatürde öğrenim görülen lise türüyle hayat memnuniyetini inceleyen bazı çalışmalarda ise imam hatip liselerinde eğitim gören bireylerin hayatından daha memnun olduğuna dair bulgular mevcuttur (Acat, 2019; Çapar, 2008; Sağır, 2019).

Bu araştırmanın ulaştığı sonuçlara göre dindarlık düzeyi ile hayat memnuniyeti arasında pozitif bir korelasyon söz konusu iken ağırlıklı din eğitimi verilen İmam Hatip Liseleri ile İlahiyat Fakültelerinde eğitim görmüş ve görmekte olan katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerinin farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Bu çelişkili durum öncelikle şu şekilde izah edilebilir. Hangi öğretim kademesi olursa olsun bu eğitim kurumlarında ağırlıklı din eğitimi alınan katılımcıların hayat memnuniyeti düzeylerine etki etmemesi, öğrenci olma niteliği ile ilişkili olabilir. Çünkü öğrencilerin ister dini ağırlıklı kurumda öğrenim görsün ister dini ağırlıklı olmayan kurumda olsun problemleri aynıdır. Yani öğrencilerin hayat memnuniyetini etkileyecek değişkenler tüm öğrencilere eşit olarak tesir ettiği söylenebilir. Ayrıca hayat memnuniyetinin yaş ile pozitif yönde güçlü bir korelasyonu olduğu dikkate alınır ise yaşın hayat memnuniyetini belirlemede önemli bir aracı değişken olduğunu düşündürebilir. Bununla birlikte katılımcıların dindarlık düzeyleri bakımından her ne kadar ağırlıklı din eğitimi veren kurumlardan mezun olanların dindarlık düzeyleri yüksek olsa da bu kurumlar dışında eğitim gören ve dindarlık düzeyleri yüksek olan katılımcıların hayatlarından daha memnun oldukları da düşünülebilir. Netice itibarıyla bu konuda yapılacak çeşitli araştırmalar bu ilişkinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Araştırmada hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri değişkenine göre bireylerin hayat memnuniyeti düzeylerine bakıldığında büyükşehirde yaşayan bireylerin hayat memnuniyet ortalamalarının il, ilçe veya köyde yaşayanlara göre daha yüksek olmasına rağmen fark anlamlı bulunmamıştır. Büyükşehir, şehir, ilçe veya köyde yaşamının bireyin hayat memnuniyetini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmamızın bulguları doğrultusunda, İstanbul'da ergenlik dönemindeki bireyler üzerinde yapılan bir araştırmada kırsal veya kentsel yaşam yerlerindeki öğrencilerin hayat memnuniyetleri arasında bir ilişki tespit edilememiştir (Yılmaz Çıtır, 2016). Büyükşehirde yaşamak pek çok imkanı bireye sunmakla birlikte bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Büyükşehirlerin oldukça kalabalık olması, ulaşım sıkıntıları, çok fazla insana hizmet verdiğinden dolayı kurumsal binalardaki aksaklıklar, maddi anlamda bireyin daha fazla gideri olması, ebeveynler açısından çocuk yetiştirmenin daha zor olması bireyin yaşam kalitesini etkileyebilmektedir. Bunun tam tersine köylerde ise imkanların kısıtlı olması bireyin hayat memnuniyetini olumsuz etkileyebilir.

Araştırmada gelir durumunun hayat memnuniyeti üzerinde etkisi olduğu saptanmıştır. Gelir durumu çok düşük olarak tespit edilen bireylerin, gelir düzeyi orta ve yüksek olanlardan; düşük gelir düzeyine sahip olanların, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip olanlardan; orta gelir düzeyine sahip olanların ise yüksek gelir düzeyine sahip olanlardan hayattan memnuniyet

düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yani gelir düzeyi artarken hayatından memnun olma düzeyinin de arttığı bulgular ışığında söylenebilir. Karakaş (2021) tarafından yapılan örneklemini yetişkinlerin oluşturduğu bir çalışmada gelir durumu arttıkça hayat memnuniyetinin de arttığı tespit edilmiştir. Sivas ilinde 500 kişi ile yapılan bir araştırmada da gelir düzeyinin artması, bireyin hayatından memnuniyetini de artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır (Karagöz vd., 2016). 509 lisans öğrencisi üzerinde yapılan başka bir araştırmada ise sosyoekonomik düzeyini düşük olarak algılayan öğrencilerin yaşam doyumu, sosyoekonomik düzeyini orta ve yüksek olarak algılayanlara göre daha düşük olarak bulunmuştur (Yıkılmaz & Demir Güdül, 2015).

İnsanın mutlu bir yaşam sürdürebilmesi için öncelikle temel ihtiyaçlarını ardından sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerekmektedir. Düşük gelirli insanlar temel ihtiyaçlarını bile karşılamakta zorlanırken, yüksek gelirli insanlar ise çok daha iyi şartlarda yaşamını sürdürebilmektedir. İnsan yaşamında pek çok şey maddi karşılıkla elde edilmektedir. Böylece istediği şeyi kolaylıkla elde eden bireylerin hayatlarından daha memnun ve mutlu olmaları ise beklenen bir durumdur.

Araştırmada bekarların evlilere göre hayatlarından daha memnun olduğu tespit edilmiştir. Literatürde yer alan bazı araştırmalarda ise evli veya bekar olmanın hayat memnuniyeti üzerinde etkisi olmadığı görülürken (Ayten & Yıldız, 2016), bazı çalışmalarda ise evlilerin bekarlara göre hayatlarından daha memnun olduğu tespit edilmiştir (Aydemir, 2008; Sevindik, 2015; Turan vd., 2021). Karakaş'ın (2021) yetişkinler üzerinde yaptığı bir çalışmada evlilerin hayat memnuniyeti bekarların hayat memnuniyetinden daha yüksek bulunmuştur. Bu çelişkili durum şu şekilde izah edilebilir. Evlilikler kimi zaman mutlulukla sonuçlanırken kimi zamansa problemleri ortaya çıkarabilmektedir. Mutlu olmak için hayatını birleştiren iki insanın evlilikten bazı beklentileri vardır. Evlilikten beklentilerini karşılayamayan bireylerin hayata bakış açısı değişebilmektedir. Zamanla ortaya çıkan aile içi tartışmalar, aile büyüklerinin de dahil olduğu sorunlu durumlara dönüşebilmektedir. Bu durumda bireyin hayatından memnun olma düzeyine etki edebilir. Bu araştırmanın katılımcılarının üniversite öğrencileri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bir taraftan öğrenim hayatını sürdürmek, diğer taraftan ailesinin geçimini karşılamak örneklem grubunda yer alan evli bireylerin hayatlarından memnuniyet düzeylerini düşürdüğü düşünülebilir. Gelir durumu arttıkça bireylerin hayatından memnuniyetlerinin de arttığı dikkate alındığında öğrencilik hayatı devam eden evli bireylerin ekonomik bazı sıkıntılar yaşadığını da düşündürmektedir. Dolayısıyla bu durumun araştırmada sonuçların bekarlar lehine çıkmasına etki ettiği söylenebilir.

Bu araştırmaya göre yaş, hayat memnuniyeti üzerinde etkili olan bir değişkendir. Yaş arttıka hayat memnuniyeti de artmaktadır. Eryılmaz ve Ercan (2011) tarafından yapılan çalışmada 26-45 yaş aralığındaki bireylerin, 19-25 yaş aralığındaki bireylere göre daha yüksek düzeyde öznel iyi oluşa sahip oldukları bulunmuştur. Bu alışma bulgularımızı destekler niteliktedir. Aydemir (2008) alışmasında yaş değişkeninin insanın mutluluğu açısından bir farka yol açmadığını tespit etmiştir. Ayten'in (2013) alışmasında yaş ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Jung'a göre olgunluk düzeyine ulaşmış orta yaş birey kollektif bilinçaltı verilerine de ulaşabilmesi, bu kişinin gölge ve ego gibi arketipleri ile yüzleşmesi kişiyi olgunlaştırmaktadır. Kendisinin daha fazla farkında olmasına bilinç düzeyinin yükselmesine yol açmaktadır (Gündoğdu & Turan, 2018). Bu durum bireyin yaş aldıkça hayatından daha memnun olmasına etki edebilir.

5.4. Kişilik, Dindarlık ve Hayat Memnuniyetine Dair Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma sonucunda bazı kişilik özellikleri ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Nörotizm, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk özellikleri ile hayat memnuniyeti arasında anlamlı ilişki görülürken, açıklık özelliğinde ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özellikleri ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde, nörotizmin ise negatif yönde güçlü bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Kişilik zelliklerinin hayat memnuniyeti ile ilişkisel bir yapı içerisinde olduğunu ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır. Bu araştırmayla uyumlu sonuçlara ulaşılan bir başka araştırma ise Bulut ve Yıldız (2020) tarafından yapılmıştır. Üniversite örneklemini üzerinde uygulanan çalışmada yaşam doyumunu ile duygusal dengesizlik arasında olumsuz yönde bir ilişki bulunurken, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk özelliklerinde olumlu yönde ilişki tespit edilmiştir. Aynı zamanda deneyime açıklık ile yaşam doyumunu arasında da manidar fark bulunamamıştır. Kişilik ve öznel iyi oluşa ilgili bir çalışmada ise yaşam doyumunu ile duygusal dengesizlik arasında negatif yönde, sorumluluk, uyumluluk ve dışadönüklük arasında ise pozitif yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Steel vd., 2008). Başka bir çalışmada ise 185 kişinin katılımını ile kişilik ve yaşam doyumunu incelenmiş dışadönüklük ve sorumluluk kişilik özelliğinin yaşam doyumunu olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir (şimşek & Aktaş, 2014). Literatür taraması yapıldıkında benzer sonuçlara ulaşılan çalışmalar bulunmaktadır (Kalıpçı & Toker, 2017). Bu alışmalar, bu araştırmanın bulgularıyla uyumludur.

Nevrotik bozukluk; anksiyete, güvensizlik, depresyon, kaygı gibi kavramları beraberinde getirir. Anksiyete, depresyon, kaygı bireyin yaşamını olumsuz yönde etkilemektedir.

Nevrotizm düzeyi yüksek olan bireylerde kararsız, huzursuz, kaygılı davranışlar görülmekte, karşılaştıkları durumlara aşırı tepkiler vermektedir (Kavut, 2018). Dolayısıyla sağlıklı ve dengeli psikolojiye sahip olmak bireyin yaşam kalitesini etkiler. Böylece nevrotik duygulardan uzak, dengeli psikolojik durumdaki bireyin hayatından daha huzurlu ve mutlu olması beklenmektedir.

Araştırmada elde edilen diğer bir bulgu ise üniversite öğrencilerinin uyumluluk ve sorumluluk düzeyinin dindarlık düzeyi ile anlamlı bir ilişkisi olduğudur. Kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk özellikleri ile dindarlık arasında pozitif yönde manidar bir ilişki vardır. Buna göre kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk düzeyleri yüksek olan öğrencilerin dindarlık düzeylerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Bu alanda yapılan çalışmalar incelendiğinde, Şentepe ve Güven (2015) tarafından beş faktör kişilik envanterinin kısa versiyonu kullanılarak lisans öğrencileri üzerinde yürütülen araştırmada dindarlık ile kişiliğin uyumluluk ve sorumluluk boyutu arasında olumlu yönde ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanında ülkemizde yapılan başka araştırmalarda da sorumluluk ile dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir (Turan, 2017, s. 172). Ayrıca bu durum araştırmamızın bulgularının literatürle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Din, insana hem bireysel hem de toplumsal alanda bazı sorumluluklar yüklemektedir. Öyle ki dindar bir insan herhangi bir işi yaparken kendisini vicdanen sorumlu hissetmektedir. Ona bu sorumluluğu yükleyen her ne kadar vicdani boyut olsa da bu vicdani boyutun oluşmasında ahlaki ve dini değerlerin yadsınamaz bir payı bulunmaktadır. Aslında fitrat bakımından tüm insanlar saf ve temiz bir duygu ve düşünceye sahiptir. Ancak bireysel ve toplumsal şartlar insanın yetişmesinde etkili olmaktadır. Dolayısıyla bir insanın uyumluluk ve sorumluluk sahibi olabilmesi için fitri duygularının da geliştirilmesi gerekir. Bu süreçte dini değerler insanın uyumlu bir birey olmasını, durumlar ve olaylara yönelik sorumluluk taşımasını öğütlemektedir.

Araştırmada dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde ilişki saptanmıştır. Apaydın'ın (2010) ruh sağlığı-din ilişkisi araştırmaları üzerinde yaptığı meta-analitik bir çalışmada 100 araştırmayı ele almış ve 79'unda dini inancın bireyin hayat memnuniyetine olumlu etkisi olduğunu tespit etmiştir. Dindarlık ile hayat memnuniyetinin ilişkisini inceleyen Ayten ve Yıldız'ın (2016) emekliler üzerinde yaptığı çalışmada da dindarlığın, hayat memnuniyeti üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Dindar kişi dini değerleri yaşantısına da yansıtmaktadır. Din insana sabretmeyi, elinde olana şükretmeyi emreder. Kuran-ı Kerim'de "Eğer şükreder ve iman ederseniz, Allah azabınızla ne yapar? Allah şükürün karşılığını verendir, bilendir." buyrulur (Nisa, 4/147) . Başka bir surede ise "Ey

iman edenler, sabırla ve namazla yardım dileyin. Gerçekten Allah, sabredenlerle beraberdir.” buyurulmuştur (Bakara, 2/153). Bu bilinçteki kişi içinde bulunduğu durumda sahip oldukları ile mutlu olması gerektiğini bilir. Dinin insana sunduğu bu bakış açısı kişinin hayatta daha mutlu olmasını sağlayacağı düşünülebilir. Ilgaz’ın (2015) ise çalışmasında dindarlık ile depresyon ilişkisini incelemiş ve dindarlık düzeyi ile depresyon arasında ters ilişki olduğunu tespit etmiştir. Türkiye’de yapılan dindarlık ve hayat memnuniyetine dair diğer çalışmalar incelendiğinde iki değişken arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Ayten, 2013; Sağır, 2019; Turan, 2018). Bu bulgular dikkate alındığında dindar bireylerin hayatlarından daha mutlu olduğu söylenebilir.

Kişilik özellikleri ile dindarlık ilişkisinde hayat memnuniyetinin aracı rolü incelenmiştir. Çalışmada kişilik bağımsız değişken, dindarlık bağımlı değişken, hayat memnuniyeti ise aracı değişken olarak modele dahil edilmiştir. Kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk özelliği ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin kısmen aracı rolünün olduğu bulunmuştur. Hayat memnuniyetinin, kişiliğin açıklık, nörotizm ve dışadönüklük özelliği ile dindarlık arasındaki ilişkide aracılık rolünün bulunmadığı ortaya çıkmıştır.

Sorumluluk özelliğine sahip olan bireylerin dikkatli, tedbirli, görevlerini zamanında yerine getiren, başarılı, işlerinde titiz, hayatlarında düzenli ve planlı kişiler olduğu söylenebilir (Taylı, 2013). Bu özellikler bireyin hayatına şekil vermektedir. Düzenli ve planlı bir yaşam süren sorumluluk sahibi bireyin, hayat kalitesi yüksek olmakta ve yaşamından daha fazla zevk almaktadır. Kalıpçı ve Toker (2017) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde kişilik ve yaşam doyumu ile ilgili yapılan bir çalışmada yaşam doyumunu en çok etkileyen kişilik özelliklerinin dışadönüklük ve sorumluluk olduğu tespit edilmiştir. Sorumluluk özelliğinin hayat memnuniyeti üzerinde pozitif yönde anlamlı etkisi olduğunu tespit eden başka çalışmalar da bulunmaktadır (Doğan, 2013; Şimşek & Aktaş, 2014). Hayat memnuniyeti ile dindarlık arasında pozitif yönde anlamlı sonuçlar ortaya koyan çalışmalar literatürde bulunmaktadır (Apaydin, 2010; Turan, 2018).

Bu veriler doğrultusunda sorumluluk özelliği taşıyan bireyin hayat memnuniyet düzeyi arttıkça dindarlık düzeyi de artmakta olduğu söylenebilir. Din insana bazı sorumluluklar yükler. Belirli zaman diliminde belirli ibadetlerin yerine getirilmesi dindar bireyin yükümlülüklerindedir. Kuran’ı Kerim’de Allah (c.c) namaz kılmayı (Bakara, 2/3), oruç tutmayı (Bakara, 2/183), kurban kesmeyi (Hac, 21/34) emretmektedir. Günde beş vakit kılınan namaz, yılın belli bir ayında tutulan oruç, aynı şekilde kurban gibi ibadetler dinin, inanç sahibinden titizlikle yerine getirmesini beklediği davranışlardır. Böylece inanan insan dini vecibelerini bilmekte ve

bunlardan ahiret hayatında hesaba çekileceğini farkındadır. Dolayısıyla kulluğun sorumluluklarını yerine getirme, ilahi emirlere uyma davranışları dindar bireyler için önem arz eder. Bu davranışları bir yaşam biçimi haline getiren bireyde sorumluluk duygusunun da yüksek olması doğal bir sonuçtur. Sorumluluk özelliği bireyin hayata dair beklentilerinin karşılandığı, istediği gibi bir yaşam sürdürmesi ve hayatından memnun olması açısından da önemli bir faktördür. Bu durumun bireyin dine bakış açısını da olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Kişiliğin uyumluluk özelliği yardımseverlik, fedakarlık, naziklik, hoşgörülü olmak, merhametli olmak gibi özellikleri kapsamaktadır (Tatlılıoğlu, 2015). Bu özelliklere sahip olan bireylerin hayattan memnun olmaları, keyif almaları beklenen bir durumdur. Ayrıca kişilik özellikleri ile hayat memnuniyeti üzerine yapılan çalışmalarda da uyumluluk özelliği ile hayat memnuniyeti arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir (Bulut & Yıldız, 2020; Steel vd., 2008). Aynı şekilde, hayat memnuniyeti ile dindarlık arasında da pozitif yönde ilişki ve etkileşimin olduğu literatürden anlaşılmaktadır (Arvas, 2017; Ayten & Yıldız, 2016). Bu araştırmada ise kişiliğin uyumluluk özelliğinin dindarlık üzerinde doğrudan etkisi pozitif yönde ve anlamlıdır. Modele hayat memnuniyeti eklendiğinde bu etkinin daha da arttığı görülmektedir. Bu araştırmadan da anlaşılacağı üzere uyumluluk özelliği kişinin mutlu olması, hayatından memnun olması, olaylara pozitif bakması ve olumlu ruhsal yaşantıya sahip olmasında etkili bir faktördür. Bu etki aynı zamanda dindarlığa yönelik tutumlarda da ortaya çıkmaktadır. Yani uyumlu kişilik özelliklerine sahip bireylerin hayat memnuniyeti artıkça dindarlığa yönelik tutumlara da pozitif yönde etki etmektedir.

6. SONUÇ

Bu araştırmada kişilik ile dindarlık arasındaki ilişki ele alınmıştır. Aynı zamanda bu ilişkide hayat memnuniyetinin aracılık rolü incelenmiştir. Katılımcıların kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti dizeylerinin cinsiyet, yaş, eğitim gördüğü fakülte, mezun olduğu lise, memleket, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, medeni durum ve gelir dizeyi gibi sosyo-demografik özellikler bakımından farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir.

Araştırma 2021 yılı haziran ayında Ordu niversitesinde eğitim gören 18-51 yaş aralığındaki 433 ğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubunun 333' kadın, 100' erkektir. Örneklemenin çoğunluğu 22-25 yaş aralığında (N=205), orta gelirli (N=333), eğitim fakültesinde eğitim gören (N=69), memleketi karadeniz olan (N=273), hayatının büyük çoğunluğunu büyükşehirde geçirmiş (N=127), ğretmen lisesinden mezun (N=156) ve bekar bireylerden (N=409) oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Veriler SPSS ve AMOS paket programı ile değerlendirilmiştir.

Araştırmada ilk olarak kişilik ile demografik değişkenler arasındaki ilişkilere bakılmıştır. Araştırmanın başında belirlenen hipotezlere yönelik olarak analizler yapılmış, elde edilen veriler tablolar halinde verilmiştir. Kişilik zellikleri ile cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte, mezun olunan lise, memleket ve yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Cinsiyet ile açıklık, nörotizm, dışadönüklük, uyumluluk arasında anlamlı bir fark yokken, nörotizm ve sorumluluk özelliğinde anlamlı farklılıklar grlmştir. Bu sonuca göre H₁ hipotezi kesmen doğrulanmıştır. Yaş ile nörotizm, uyumluluk ve sorumluluk arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Araştırmada ileri sürülen H₂ numaralı hipotez kısmen doğrulanmıştır. Eğitim görülen fakülte/bölüm yönünden açıklık, nörotizm ve dışadönüklük özelliklerinde anlamlı ilişki bulunmuştur. Bu sonuca göre H₃ numaralı hipotez kısmen doğrulanmıştır. Mezun olunan lise ve memleket değişkeni ile kişilik özellikleri arasında herhangi bir fark tespit edilememiştir. Dolayısıyla H₄ ve H₅ numaralı hipotezler desteklenmemiştir. Yaşamının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri ile dışadönüklük özelliği arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. H₆ hipotezi genel olarak desteklenmezken yalnızca kişiliğin dışadönüklük özelliği bakımından doğrulanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte ve yerleşim yerine göre kişiliğin farklı özellikler taşıdığı söylenebilir.

İkinci olarak dindarlık ile demografik değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Dindarlık ile cinsiyet, eğitim görülen fakülte/bölüm, mezun olunan lise, hayatının büyük çoğunluğunu

geçirdiği yerleşim yeri ve medeni durum arasında manidar farklılıklar tespit edilmiştir. Bu çerçevede daha önce sürülen H₇, H₉, H₁₀, H₁₁, H₁₂ numaralı hipotezler doğrulanmıştır. Dindarlık, yaş değişkenine göre incelendiğinde ise anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. H₈ numaralı hipotez desteklenmemiştir. Yapılan analizler sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır. Kadınlar erkeklere göre daha dindardır. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin dindarlık puanları diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksektir. Köyde yaşayanlar büyükşehirde yaşayanlara göre daha dindar bulunmuştur. Evliler, bekarlara göre daha dindardır.

Araştırmaya konu olan bir başka faktör ise hayat memnuniyetidir. Hayat memnuniyeti ile cinsiyet, yaş, eğitim görülen fakülte, mezun olunan lise, memleket, hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri, gelir düzeyi arasındaki ilişki incelenmiştir. Hayat memnuniyetinin cinsiyet, eğitim görülen fakülte, mezun olunan lise ve hayatının büyük çoğunluğunu geçirdiği yerleşim yeri arasında anlamlı farklılıklar bulunamamıştır. H₁₃, H₁₅, H₁₆, H₁₈ hipotezleri desteklenmemiştir. Hayat memnuniyeti ile yaş, memleket, gelir düzeyi ve medeni durum arasında ise manidar bir fark vardır. Araştırma başında ortaya konulan H₁₄, H₁₇, H₁₉, H₂₀ numaralı hipotezler desteklenmiştir. Bireyin yaşı artarken, hayat memnuniyetinin de arttığı ifade edilebilir. Bu durum bireyin yaş aldıkça olgunlaşması, hayattaki hedeflerini gerçekleştirmiş olması ile ilişkilendirilebilir. Örneklemin memleketi bakımından incelendiğinde ise hayat memnuniyet puanı en yüksek olan bölge Marmara bölgesidir. Aynı zamanda elde edilen veriler doğrultusunda gelir düzeyi yüksek olanların hayat memnuniyet puanının yüksek olduğu ve bekarların evlilere göre hayatlarından daha memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kişilik özellikleri ile dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki korelasyonlara bakıldığında, hayat memnuniyeti ile nörotizm özelliği arasında negatif yönde güçlü bir ilişki bulunurken, uyumluluk ve sorumluluk özellikleri ile pozitif yönde güçlü bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca hayat memnuniyeti ile dışadönüklük özelliği arasında düşük güçte de olsa pozitif yönde manidar bir ilişki bulunmaktadır. Bu sonuç doğrultusunda H₂₂ numaralı hipotez kısmen doğrulanmıştır. Bu durumda hayat memnuniyeti arttıkça nörotizm düzeyinin düştüğü, uyumluluk, sorumluluk ve dışadönüklük düzeyinin ise yükseldiği görülmektedir. Dolayısıyla hayatlarından memnun olan bireyler uyumlu, sorumluluk sahibi ve dışadönük bireylerdir. Uyumluluk ve sorumluluk özelliği ile dindarlık arasında pozitif yönde güçlü bir korelasyonun bulunması ise beklenen bir sonuçtur. Dolayısıyla dindarlığın yükselen bir uyumluluk ve sorumluluk özelliğini beslediği görülmüştür. Araştırmanın bu sonucuna göre H₂₁ hipotezi kısmen doğrulanmıştır.

Dindarlık ile hayat memnuniyeti arasında pozitif yönde güçlü bir ilişki saptanmıştır. Buna göre dindar bireylerin hayatlarından daha memnun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. H₂₃ numaralı hipotez araştırma bulgularıyla desteklenmiştir. Dindar bireylerin yüce varlığa bağlılıkları, dinin onlar için sığındıkları bir liman olması, buldukları duruma şükretme anlayışı hayatlarında karşılaştıkları problemlerle başa çıkmada yardımcı olabilmektedir. Bu durumda dindar bireylerin hayat memnuniyet düzeyini olumlu etkileyebilmektedir.

Kişilik özellikleri ile dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolü incelenmiştir. Kişilik özelliklerinden sorumluluk ve uyumluluk ile dindarlık arası ilişkide hayat memnuniyeti kısmen aracılık yapmaktadır. Kişiliğin açıklık, dışadönüklük ve nörotizm özelliği ile dindarlık arasındaki ilişkide hayat memnuniyetinin aracı rolü bulunamamıştır. H₂₄ numaralı hipotez kişiliğin sorumluluk ve uyumluluk özellikleri açısından doğrulanırken, diğer boyutları bakımından reddedilmiştir.

Sorumluluk özelliğinin hayat memnuniyeti ve dindarlık üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı bulunmuştur. Hayat memnuniyetinin dindarlık üzerindeki etkisi de anlamlı bulunmuştur. Hayat memnuniyeti sorumluluk ile dindarlık arasındaki ilişkiye dahil edildiğinde bu ilişkinin pozitif yönde anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür. Buna göre şu sonuca ulaşılabilir. Sorumluluk sahibi bireyler hayatlarından daha fazla memnun olduğunda dindarlık düzeyleri de artmaktadır. Bu çalışma açısından bu beklenen bir sonuçtur. Dinin belli öğretileri, değerleri insanın sorumluluk özelliği ile ilişkilendirilebilir. Böylece sorumluluk sahibi olan ve aynı zamanda yaşamdan zevk alan birey daha dindar olarak ifade edilebilir.

Araştırmada elde edilen son sonuç ise uyumlu bireylerin hayat memnuniyeti arttıkça dindarlıklarının da arttığıdır. Çalışmamızda uyumluluğun dindarlık ve hayat memnuniyeti ile ilişkisi pozitif yönde anlamlı bulunmuştur. Hayat memnuniyeti ile dindarlık arasındaki ilişkide anlamlı tespit dirmiştir. Hayat memnuniyeti uyumluluk ile dindarlık arasındaki ilişkiye dahil edildiğinde uyumluluğun dindarlığa dolaylı etkisinin yükseldiği anlaşılmıştır.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda; Kişilik, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasında anlamlı ilişkiler görülmüştür. Big Five Kişilik Ölçeği, İçsel Dini Yönelim Ölçeği ve Hayat Memnuniyeti Ölçeği kullanılarak hazırlanan bu çalışmanın literatüre önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda aşağıda belirtilen hususların araştırmacılarca dikkate alınması gelecekteki çalışmalara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Kişilik özellikleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiler farklı örneklem grupları üzerinde çalışılabilir. Bu araştırmada ele alınan ilişkinin daha farklı örneklem ve araştırma grupları ile çalışılması literatürün zenginleşmesine katkı sağlayabilir.

Kişilik özellikleri, dindarlık ve hayat memnuniyeti arasındaki ilişkiye yönelik yapılacak başka çalışmalarda nitel araştırma modelleri kullanılabilir.

Bu çalışma kesitsel desenli bir araştırma olması nedeniyle değişkenler arasında neden-sonuç ilişkisi tespit edilememiştir. Bundan dolayı değişkenler arası neden-sonuç ilişkisini kurabilmek için boyamsal desenli çalışmalar yapılabilir.

Kişilik özellikleri ile dindarlık arasındaki ilişkiye etki edebilecek başka kavramların da aracılık rolü incelenebilir. Böylece alana ilişkin daha geniş bir bakış açısı ortaya konulabilir.

Daha güvenilir verilere ulaşılması bakımından bu alanda var olan ihtiyacı karşılamak için yeni ölçekler geliştirilebileceği gibi var olan ölçeklerde düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Acar, H. (2014). *Kur'an kurslarında devam eden kadınlar arasında dindarlık biçimleri, dini başa çıkma faaliyetleri ve psikolojik iyi halleri (Sivas ili örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Acat, B. (2019). *Ergenlerde dindarlık, değerler, internet bağımlılığı ve hayat memnuniyeti ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Adler, A. (2011). *Psikolojik aktivite*. Belkıs Çorakçı (çev.), İstanbul: Say Yayınları.
- Adler, A. (2016). *Çocukta yaşamsal sorunlar*. Mert Hüseyin Ergül (çev.), İstanbul: Olympia Yayınları.
- Akdoğan, A. (2002). *Geleneksel toplumdaki modern topluma geçişte dini hayat*. Rağbet Yayınları.
- Akgül, M. (2004). Yaşlılık ve Dindarlık, Hayattan Zevk Alma ve Mutluluk İlişkisi-Konya Huzurevi Örneği. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 7(19), 19-56.
- Akın, A., & Yalınz, A. (2015). Yaşam Memnuniyeti Ölçeği (YMÖ) Türkçe Formu: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(54), 95-102.
- Akto, A. (2011). Kişilik Oluşumunda Dinin Rolü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 191-217.
- Allport, G. W. (2014). *Birey ve Dini*. Bilal Sambur (çev.), Ankara: Elis Yayınevi.
- Altay, B., & Aydın Avcı, İ. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Dicle Tıp Dergisi*, 36(4), 275-282.
- Altun, R. (2015). *Üniversite öğrencilerinde dindarlık ve narsisizm ilişkisi (Sinop örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun
- Apaydın, H. (2001). *Kişilik özelliklerinin dini tutum ve davranışlara etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Apaydin, H. (2010). Ruh Sağlığı-Din İlişkisi Araştırmalarına Bir Bakış. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 59-77.
- Arslan, A. (2018). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin mesleki kişilik tipleri ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Arvas, F. B. (2017). Öznel İyi-Oлма Hali İle Dini İnançlar Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (26), 165-201.
- Ay, M. F. (2021). İlahiyat Eğitimi Dindarlığı Etkiliyor mu? İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Deneyimleri Çerçevesinde Fenomenolojik Bir Araştırma. *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 7(1), 297-325.
- Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık ve mutluluk ilişkisi (ilk yetişkinlik dönemi)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Aydın, M. (2004). *Dinler tarihine giriş*. Din Bilimleri Yayınları.

- Ayten, A. (2013). Din ve Sağlık; Bireysel Dindarlık, Sağlık Davranışları ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(3), 7-31.
- Ayten, A. (2015a). *Psikoloji ve din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A. (2015b). *Tanrı'ya sığınmak*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K., & Öztürk, E. E. (2012). Dini Başa Çıkma, Şükür Ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, (12), 35.
- Ayten, A., & Köse, A. (2016). *Din psikolojisi* (6. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ayten, A., & Yıldız, R. (2016). Dindarlık, Hayat Memnuniyeti İlişkisinde Dini Başa Çıkmanın Rolü Nedir? Emekliler Üzerine Bir Araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 16(1), 281-308.
- Bacanlı, H., İlhan, T., & Aslan, S. (2009). Beş Faktör Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279.
- Bahadır, A. (2021). *İnsanın anlam arayışı ve din*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Bakırcıoğlu, R. (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayınları.
- Balkış Baymur, F. (2017). *Genel psikoloji*. (26.baskı). İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Baştemur, Ş., & Kurşuncu, M. A. (2020). Ruh Sağlığı Alanında Genetik ve Çevre: İkiz Araştırmaları. *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(1), 41-56.
- Baynal, F. (2015). Yetişkinlerde Dindarlık ve Ruh Sağlığı İlişkisinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 206-231.
- Benet Martinez, V., & John, O. P. (1998). Los Cinco Grandes Across Cultures and Ethnic Groups: Multitrait Multimethod Analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729-750.
- Bilgin, A. (2014). Din, Dindar, Dindarlık: Özeleştirel Bir Değerlendirme. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 75-84.
- Bodur, H., & Korkmaz, S. (2017). İlahiyat Öğrencilerinde Sosyal Medya Kullanımı ve Dindarlık İlişkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (30), 329-351.
- Bulut, M. B., & Yıldız, M. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özelliklerinin Yaşam Doyumlarına Etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(2), 397-412.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu (çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., & Demirel, F. (2016). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (21.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı*. (15.Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çapar, B. (2008). *Farklı ortaöğretim öğrencilerinde dindarlık ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Çavuşoğlu, H., & Bayram, T. (2017). Üniversite Öğrencilerinde Dindarlık ile Siyasal Katılma İlişkisi Üzerine Bir İnceleme: Bülent Ecevit Üniversitesi Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49), 79-96.
- Demir, A. E. (2020). Benlik Yanılsaması, Sosyal Beyin, Kimliği Nasıl Oluşturur? *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (MÜSBİD)*, 9(2), 232-239.
- Demirel, S., & Canat, S. (2004). Ankara'daki Beş Eğitim Kurumunda Kendini Yaralama Davranışı Üzerine Bir Çalışma. *Kriz Dergisi*, 12(3), 1-9.
- Diener, E. (1984). Subjective Well-Being. *Psychological Bulletin*, (95), 542-575.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction With Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.
- Doğan, T. (2013). Beş Faktör Kişilik Özellikleri ve Öznel İyi Oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56-64.
- Doksat, K. (2003). Mizaç, Karakter, Kimlik, Kişilik, Duygudurum ve Duygulanım Nedir? *Birinci Basamak İçin Psikiyatri*, 2(2), 9-15.
- Engin, A. O., Calapoğlu, M., Seven, M. A., & Yörük, A. K. (2008). Davranışlarımızın Genetik ve Çevresel Boyutları. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(2), 37-56.
- Ertan Düzgün, D. (2022). *Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve akademik erteleme davranışları ile sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eryılmaz, A., & Ercan, L. (2011). Öznel İyi Oluşun Cinsiyet, Yaş Grupları ve Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 11(36), 139-151.
- Frank, V. E. (2012). *İnsanın anlam arayışı*. Selçuk Budak (çev.), İstanbul: Okyanus Yayınları.
- Freud, S. (2006). *Dinin kökenleri*. Selçuk Budak (çev.), (3. Baskı), İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Fuller, A. R. (1994). *Psychology and religion: eight points of view*. (Third edition). Rowman & Littlefield Publishers.
- Geçtan, E. (2004). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Günay, Ü. (1999). *Erzurum ve çevre köylerinde dini hayat*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Gündoğdu, Y. B. (2016). Psikanalitik Kişilik Kuramına Göre Değişimin İmkânı. *Journal of Turkish Studies*, 11(17), 373-404.
- Gündoğdu, Y. B., & Turan, Y. (2018). Evaluation of Critical Periods During the Development of the Personality In Terms of Religious Education. *Ordu University Journal of Social Science Research*, 8(1), 229-239.
- Gürses, İ. (2017). *Dindarlık ve kişilik*. Bursa: Emin Yayınları.
- Güven, İ. F. (2019). *Makyavelizm ve dindarlık ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis*. (Second Edition). The Guilford Press.

- Holm, N. G. (2001). Din Psikolojisi ve Tarihçesi, Abdülkerim Bahadır, (çev.), *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(12), 71-78.
- Horney, K. (1994). *Psikanalizde yeni yollar*. Selçuk Budak (çev.), Ankara: Öteki Yayınevi.
- Hökelekli, H. (2016). *Din psikolojisine giriş* (5. Baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Hökelekli, H. (2018). *Psikolojiye giriş* (6. Baskı). Bursa: Emin Yayınları.
- İlgaz, A. (2015). *Depresyon ve dindarlık ilişkisi-kastamonu örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- İlk, G., & Bilici, M. (2020). *Viktor Frankl Örneği ile Varoluşçu Psikolojide Din ve Maneviyat*. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 45-62.
- James, W. (2017). *Dinsel deneyimin çeşitleri: İnsan doğası üzerine bir inceleme*. İsmail Hakkı Yılmaz (çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jeeves, M. A. (2010). Din Psikolojisi, Ahmet Albayrak (çev.), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(2), 275-286.
- Jung, C. G. (2001). *Dört arketip*. Zehra Aksu Yılmaz (çev.), İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C. G. (2019). *Psikolojide tipler*. Nur Nirven (çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Cemalcılar, Z. (2017). *İnsan ve insanlar* (20. Basım). İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalıpçı, M. B., & Toker, B. (2017, Kasım 4). *Beş faktör kişilik özelliklerinin yaşam doyumuna etkisi: Üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma*. 5. Örgütsel Davranış Bildirisi, Antalya.
- Karaca, F. (2001). Din Psikolojisinde Metot Sorunu ve Bir Dindarlık Ölçeğinin Türk Toplumuna Standardizasyonu. *EKEV Akademi Dergisi*, 3(1), 187-202.
- Karaca, F. (2017). *Din psikolojisi* (İlaveli 3. Baskı). Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.
- Karacoşkun, M. D. (2012). *Din psikolojisi*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karaçam, G. (2012). *Müzik, resim-iş ve sınıf öğretmenliği öğrencilerinin kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karadayı, S. (2018). *Ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemindeki bireylerde yaşam doyumu, psikolojik ihtiyaçlar ve benlik algısı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karagöz, Y., Doğan, A., & Koçyiğit, S. (2016). Gelir Düzeyinin Hayat Kalitesi Ve Memnuniyetine Etkisi: Sivas İlinde Amprik Bir Uygulama. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1), 169-186.
- Karavaşin, H. (2008). Din Dindarlığın Ölçülmesi Problemi Üzerine Bir Araştırma. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 49(1), 191-200.
- Karataş, N. (2021). *Dindarlık, kendini gerçekleştirme ve hayat memnuniyeti ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Karlı, N. (2012). Dindarlık ve Öfke Kontrolü İlişkisi Üzerine Tecrübi Bir Araştırma. *Ekev Akademi Dergisi*, 16(50), 57-70.

- Kartal, S. E., Yirci, R., & Özdemir, T. Y. (2015). Öğretmenlerde Algılanan Örgütsel Destek Düzeyi ile Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24), 477-504.
- Kavut, S. (2018). Karen Horney Ve Nevrotik Kişilik Üzerine Bir Araştırma: Blue Jasmine Örneği. *Journal of International Social Research*, 11(55), 512-524.
- Kaya, M. (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik ve Benlik Gelişimindeki Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(9), 193-204.
- Kaya, M. (1998). *Din eğitiminde iletişim ve dini tutum*. Ankara: Etüt Yayınları.
- Kayıklık, H. (2006). Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi. *İslami Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 491-499.
- Keser, A. (2005). Çalışma Yaşamı ile Yaşam Doyumu İlişkinine Teorik Bakış. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 55(1), 897-913.
- Kızıler, H. (2014). Ahlaki Değerlerin Şahsiyet Oluşumuna Etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 44(204), 5-17.
- Kızılgöçer, M. (2017a). *Din psikolojisinin 100'ü*. Ankara: Otto Yayıncılık.
- Kızılgöçer, M. (2017b). *Din psikolojisinin 200'ü*. Ankara: Otto Yayıncılık.
- Koç, M. (2010). Demografik Özellikler İle Dindarlık Arasındaki İlişki: Yetişkinler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.
- Korkmaz, H. (2022). Modern Dönemde Geleneksel Kültür Kodlarının /Ataerkil Yapının Aile Hayatına Yansıması. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ANTAKİYAT)*, 5(1), 54-71.
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Köse, A. (2000). *Freud ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kur'an*. Bakara Suresi, Ayet 3, 153, 183.
- Kur'an*. Nisa Suresi, Ayet 147.
- Kur'an*. Hac Suresi, Ayet 34.
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 73-93.
- Kurt, A. (2009). Dindarlığı Etkileyen Faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1-26.
- Luthans, F. (2011). *Organizational behavior: An evidence-based approach* (12th edition). McGraw-Hill Irwin.
- McCrae, R. R., Costa, P. T., Del Pilar, G. H., Rolland, J.-P., & Parker, W. D. (1998). Cross-Cultural Assessment of the Five-Factor Model: The Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(1), 171-188.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). Din, Dindarlık ve Değerler. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 173-189.

- Menteşe, O. M. (2017). *Yaş, cinsiyet ve kişilik özellikleri ile internette oyun oynama alışkanlıkları arasındaki ilişkiler*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mustafayeva, L. (2013). *İş-aile çatışmalarının hayat memnuniyeti üzerindeki etkisi: Türkiye ve İngiltere'deki akademisyenlerin karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış doktora tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Neugarten, B. J., & Tobin, S. S. (1961). The Measurement of Life Satisfaction. *Journal of Gerontology*, 16(2), 134-143.
- Onur, B. (1995). *Gelişim psikolojisi*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Özcan, B., & Kiraz, A. (2017). Life Satisfaction of Adolescents Living in Northern Cyprus. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(3), 88-106.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasiroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özdevecioğlu, M. (2002). Kamu ve Özel Sektör Yöneticileri Arasındaki Davranışsal Çalışma Koşulları ve Kişilik Farklılıklarının Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (19), 115-134.
- Pavot, W., Diener, E., Colvin, C. R., & Sandvik, E. (1991). Further validation of the Satisfaction with Life Scale: Evidence for the cross-method convergence of well-being measures. *Journal of Personality Assessment*, 57(1), 149-161.
- Sağır, R. (2019). *Ergenlerde dindarlık öz denetim ve hayat memnuniyeti ilişkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sevindik, D. (2015). *Orta yaş dönemi bireylerde dindarlık mutluluk ilişkisi: Denizli örneği*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sezgin, K. (2016). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlık ve dindarlık düzeylerinin incelenmesi (Dicle üniversitesi örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Steel, P., Schmidt, J., & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 134(1), 138-161.
- Subaşı, N. (2002). Türkiye Dindarlığı: Yeni Tipolojiler. *İslamiyet Dergisi*, 5(4), 17-40.
- Subaşı, N. G., & Kazan, H. (2020). Çocukluk Dönemindeki Bağlanma Stillerinin Yetişkin İletişimindeki Etkisi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(2), 147-162.
- Sümer, N., Lajunen, T. J., & Özkan, T., (2005). Big Five Personality Traits as the Distal Predictors of Road Accident Involvement. *Traffic and transport psychology* (pp. 215-227), Elsevier.

- Şentepe, A., & Güven, M. (2015). Kişilik Özellikleri ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(31), 27-44.
- Şimşek, E., & Aktaş, H. (2014). Örgütsel Sessizlik ile Kişilik ve Yaşam Doyumu Etkileşimi: Kamu Sektöründe Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 121-136.
- Şimşek, M. Ş., Akgemci, T., & Çelik, A. (2007). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış* (Yenilenmiş 5. Baskı). İstanbul: Adım Matbaacılık & Ofset.
- Tarhan, N. (2013). *İnanç psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tatlılıoğlu, K. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Kuramı'na Göre Kişilik Özellikleri Alt Boyutlarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, (17), 939-971.
- Tatlılıoğlu, K. (2015). Beş Faktör Kişilik Kuramı Bağlamında Kişilik Kavramına Genel Bir Bakış. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 127-146.
- Taylı, A. (2013). Sorumluluğun Bazı Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 68-84.
- Taymur, İ., & Türkçapar, M. (2012). Personality: Description, Classification and Evaluation. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar - Current Approaches in Psychiatry*, 4(2), 154-177.
- TDK. (2022, Kasım 10). <https://sozluk.gov.tr/?kelime=dindar>
- Terlemez, C. (2019). *Dijital oyun bağımlılığı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turan, Y. (2017). *Kişilik ve dindarlık*. İstanbul: Ensar Yayınları.
- Turan, Y. (2018). Yalnızlıkla Başa Çıkma: Yalnızlık, Dini Başa Çıkma, Dindarlık, Hayat Memnuniyeti Ve Sosyal Medya Kullanımı. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 22(1), 479-516.
- Turan, Y., Güven, İ., & Akdoğan, T. (2021). Koronavirüs (Covid 19) Endişesi, Denetim Odağı ve Yaşam Memnuniyeti İlişkisi. *İçinde Birey, Toplum ve Din* (1. Baskı, ss. 435-500). Çamlıca Yayınları.
- Turan, Y., & İyibilgin, O. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Dindarlık Düzeyleri ve Kur'an'a Yönelik Tutumları Üzerine Ampirik Bir Araştırma (Ordu Üniversitesi Örnekleme). *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 409-420.
- Tutar, H. (2014). *Sosyal psikoloji kuramları ve kavramlar*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.
- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 132-143.
- Türk, A., Öztürk, M., & Gökçaya, V. (2022). Depresyon, Anksiyete, Stres ve Gelecek Kaygısı Arasındaki İlişkinin Kanonik Korelasyon Analizi ile İncelenmesi. *Kıbrıs Türk Psikiyatrisi ve Psikoloji Dergisi*, 4(3), 262-270.
- Uzun, S. (2020). Yaşlılarda, Kadınlarda ve Adölesanlarda Kişilik Algısı Değişimi ve Nedenleri. *İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 431-449.
- Wulff, D. M. (2004). Din Psikolojisine Genel Bir Bakış, Mustafa Koç (çev.), *İslam Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 252-263.

- Yaparel, R. (1987). Dinin Tarifi Mümkün M ? *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (4), 403-417.
- Yapıcı, A. (2006). Yeni Bir Dindarlık leği ve niversiteli Gençlerin Dinin Etkisini Hissetme Düzeyi: ukurova niversitesi rneği. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, 6(1), 65-115.
- Yelboğa, A. (2006). Kişilik zellikleri ve İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. "*İş, Güç*" *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 8(2), 196-217.
- Yelpaze, İ., & Yakar, L. (2019). Üniversite ğrencilerinin Yaşam Doyumu ve Bilişsel Esnekliklerinin İncelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 913-935.
- Yıkılmaz, M., & Demir Gdl, M. (2015). Üniversite ğrencilerinde Yaşamda Anlam, Bilinçli Farkındalık, Algılanan Sosyoekonomik Düzey ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkiler. *Ege Eğitim Dergisi*, 16(2), 297-315.
- Yıldırım, E. (2019). *niversite ğrencilerinde dindarlık ve modernleşme algısı: Sivas cumhuriyet niversitesi rneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Yılmaz ıtır, Y. (2016). *Ergenlik döneminde dindarlık, şükür ve hayat memnuniyeti (İstanbul Pendik rneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörükan, T. (2009). Bir Sosyalleşme ve Kişilik Oluşturma Aracı Olarak Sosyal Sınıflar. *Erdem*, (54), 1-52.

EKLER

Ek 1. Beş Faktör Kişilik Ölçeği

Aşağıda sizi tanımlamaya çalışan birtakım özellikler yer almaktadır. Aşağıdaki özelliklerin sizi ne kadar tanımladığına; (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum derecelendirmelerinden yararlanarak uygun olan seçeneği işaretleyerek karar veriniz.	(1) Kesinlikle Katılmıyorum	(2) Katılmıyorum	(3) Kararsızım	(4) Katılıyorum	(5) Kesinlikle Katılıyorum
1. Kendimi konuşkan biri olarak tanımlıyorum.					
2. Kendimi başkalarında hata arayan biri olarak tanımlıyorum.					
3. Kendimi işini tam yapan biri olarak tanımlıyorum.					
4. Kendimi işini tam yapan biri olarak tanımlıyorum.					
5. Kendimi orijinal, yeni görüşler ortaya koyan biri olarak tanımlıyorum.					
6. Kendimi ketum/vakur biri olarak tanımlıyorum.					
7. Kendimi yardımsever ve çıkarıcı olmayan biri olarak tanımlıyorum.					
8. Kendimi biraz umursamaz biri olarak tanımlıyorum.					
9. Kendimi rahat, stresle başa çıkabilen biri olarak tanımlıyorum.					
10. Kendimi çok değişik konuları merak eden biri olarak tanımlıyorum.					
11. Kendimi enerji dolu biri olarak tanımlıyorum.					
12. Kendimi başkaları ile sürekli didişen biri olarak tanımlıyorum.					
13. Kendimi güvenilir bir çalışan olarak tanımlıyorum.					
14. Kendimi gergin olabilen biri olarak tanımlıyorum.					
15. Kendimi maharetli, derin düşünen biri olarak tanımlıyorum.					
16. Kendimi heyecan yaratabilen biri olarak tanımlıyorum.					
17. Kendimi affedici bir yapıya sahip biri olarak tanımlıyorum.					
18. Kendimi dağınık olma eğiliminde biri olarak tanımlıyorum.					
19. Kendimi çok endişelenen biri olarak tanımlıyorum.					
20. Kendimi hayal gücü yüksek biri olarak tanımlıyorum.					
21. Kendimi sessiz bir yapıda biri olarak tanımlıyorum.					
22. Kendimi genellikle başkalarına güvenen biri olarak tanımlıyorum.					
23. Kendimi tembel olma eğiliminde olan biri olarak tanımlıyorum.					
24. Kendimi duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan biri olarak tanımlıyorum.					
25. Kendimi keşfeden, icat eden biri olarak tanımlıyorum.					

26. Kendimi atılgan kişiliğe sahip biri olarak tanımlıyorum.					
27. Kendimi soğuk ve mesafeli olabilen biri olarak tanımlıyorum.					
28. Kendimi görevi tamamlayıncaya kadar sebat edebilen biri olarak tanımlıyorum.					
29. Kendimi dakikası dakikasına uymayan biri olarak tanımlıyorum.					
30. Kendimi sanata ve estetik değerlere önem veren biri olarak tanımlıyorum.					
31. Kendimi bazen utangaç, çekingen olabilen biri olarak tanımlıyorum.					
32. Kendimi hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan biri olarak tanımlıyorum.					
33. Kendimi işleri verimli yapan biri olarak tanımlıyorum.					
34. Kendimi gergin ortamlarda sakin kalabilen biri olarak tanımlıyorum.					
35. Kendimi rutin işleri yapmayı tercih eden biri olarak tanımlıyorum.					
36. Kendimi sosyal girişken biri olarak tanımlıyorum.					
37. Kendimi bazen başkalarına kaba davranabilen biri olarak tanımlıyorum.					
38. Kendimi planlar yapan ve bunları takip eden biri olarak tanımlıyorum.					
39. Kendimi kolayca sinirlenen biri olarak tanımlıyorum.					
40. Kendimi düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen biri olarak tanımlıyorum.					
41. Kendimi sanata ilgisi çok az olan biri olarak tanımlıyorum.					
42. Kendimi başkalarıyla işbirliği yapmayı seven biri olarak tanımlıyorum.					
43. Kendimi kolaylıkla dikkati dağılan biri olarak tanımlıyorum.					
44. Kendimi sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili biri olarak tanımlıyorum.					

Ek 2. İçsel Dini Motivasyon Ölçeği

Aşağıda okuduğunuz cümlelerin sizi ne kadar anlattığını düşünerek, o sütündeki kutucuğu işaretleyiniz.	Bana Çok Uygun	Bana Uygun	Kararsızım	Bana Uygun Değil	Bana Hiç Uygun Değil
1 Dinimin gereklerini hayatımın her alanına uygulamaya çalışırım.					
2 Allah'ın varlığını her zaman güçlü bir şekilde hissedirim.					
3 Her önemli karar aşamasında Allah'tan bana rehberlik etmesini isterim.					
4 Dinî inançlarım bazen davranışlarımı sınırlar.					
5 Benim için hiçbir şey, Allah'a ibadet etmekten daha önemli değildir.					
6 Dinî inanç ve değerlerimi diğer bütün dünyevî işlerimin üzerinde tutmaya büyük gayret gösteririm.					
7 Dinî inançlarım hayata bakış açımı belirler.					
8 Ahlakî bir hayat yaşadığım sürece, neye inandığım o kadar önemli değildir.					
9 Dinî inanç ve değerlerin, günlük işlerimi etkilemesine izin vermem.					
10 Hayatta dinden çok daha önemli şeyler olduğuna inanıyorum.					

Ek 3. Hayat Memnuniyeti Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin yanına size uyma derecesine göre "1" ile "7" rakamlarını işaretleyiniz. "7" size çok uygun olduğunu "1" ise hiç uygun olmadığını göstermektedir.							
1. Pek çok yönüyle idealimdeki hayatı yaşıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2. Hayat şartlarım mükemmeldir.	1	2	3	4	5	6	7
3. Hayatımdan memnunum.	1	2	3	4	5	6	7
4. şimdiye kadar hayatta istediğim çoğu şeyi elde ettim.	1	2	3	4	5	6	7
5. Dünyaya yeniden gelseydim, hayatımda neredeyse hiçbir değişiklik yapmazdım.	1	2	3	4	5	6	7

Ek 4. Etik Kurul Kararı

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

OTURUM TARİHİ	OTURUM SAYISI	KARAR SAYISI
27/01/2021	01	2021-03

KARAR NO: 2021-03

Doç. Dr. Yahya TURAN'ın "Dindarlık ve Kişilik Arası İlişkide Alçakgönüllülüğün Aracılığı" başlıklı çalışması etik yönden incelendi.

Doç. Dr. Yahya TURAN'ın "Dindarlık ve Kişilik Arası İlişkide Alçakgönüllülüğün Aracılığı" başlıklı çalışmasının etik yönden uygun olduğuna, toplantıya katılanların oy birliğiyle karar verildi.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı	TUBA AKDOĞAN
Yabancı Dili	İngilizce
Orcid Numarası	0000-0003-2555-7414
Ulusal Tez Merkezi Referans Numarası	10516201
Lise	Rize Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	Recep Tayip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Mesleki Deneyim	
Akademik Çalışmalar	